MASSANS PSYKOLOGI

AF

GUSTAVE LE BON

AUKTORISERAD ÖFVERSÄTTNING

AF

A. T. F.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG
STOCKHOLM 1912

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1912

INNEHÅLL.

Företal VII

Inledning. Massornas tidsålder 1

Första boken.

1. Allmän karaktäristik af massorna. Den psykologiska lagen för deras mentala enhetlighet 11
2. Massornas känslor och moral 23
3. Massornas idéer, tänkesätt och fantasi 47
4. Olika religiösa former för massornas öfvertygelser 59

Andra boken. **Massornas tro och åskådning.**

1. Medelbara och omedelbara faktorer i massornas tro och åsikter 66
2. Omedelbara faktorer i massornas tänkesätt 88
3. Folkledare och deras förmåga att påverka massorna 104
4. Gränsen för öfvertygelsers och åsikters variabilitet 129

Tredje boken. **Olika kategorier af massor och deras klassifikation.**

1. Massornas klassifikation 144
2. Så kallade kriminella massor 149
3. Assisdomstolarnas jurymän 155
4. Väljarmassorna 164
5. Representantmassorna 175

FÖRETAL.

I ett tidigare arbete behandlade vi rasernas psykologi. I det här föreliggande skall massornas psykologi bli föremål för vår granskning.

Den sammanfattning af gemensamma karaktärsdrag, som ärftligheten tillför alla individer af en och samma ras, utgör så att säga rasens själ. Men när ett visst antal af dessa individer sammankomma i och för en gemensam handling, visar iakttagelsen, att på grund af själfva anhopningen vissa nya psykologiska egenskaper uppträda, lagra sig öfver rasens grunddrag och stundom i hög grad afvika från dem.

I alla tider ha massorna spelat en stor roll i folkens lif, men deras betydelse har aldrig varit så stor som i våra dagar. Deras omedvetna handlingar undanträngа mer och mer individernas medvetna verksamhet, och denna företeelse utgör ett karaktäristikon för vår tid.

Jag har försökt behandla massornas svårlösta problem på rent vetenskaplig väg, d. v. s. genom ett metodiskt tillvägagående och med åsidosättande af teorier, åsikter, doktriner. Jag tror, att det är enda och rätta sättet för att lyckas upptäcka ett grand af sanning, isynnerhet i en fråga af så allmänt intresse som den föreliggande. Om en lärd, vid sina försök att kon-

statera vissa företeelser, råkar i strid med gängse åsikter, bör han icke fästa afseende därvid. En framstående tänkare, Goblet d'Alviela, har nyligen påstått, att jag icke tillhör någon samtida skola och understundom i vissa slutsatser befinner mig i uppenbar strid med alla skolor. Jag hoppas, att också detta arbete skall förtjäna samma omdöme, ty att tillhöra en skola är att ovillkorligen omfatta dess fördomar och förutfattade åsikter.

Jag måste emellertid förklara för läsaren, hvarför jag ur mina iakttagelser dragit andra slutsatser än dem de vid första påseende tyckas innebära, förklara t. ex. hvarför jag, oaktadt jag konstaterat en otrolig andlig underlägsenhet hos massorna, däri inbegripna elitförsamlingar, anser högst vådligt att rubba deras organisation. Saken är den, att ett uppmärksamt iakttagande af historiska fakta öfvertygat mig om, att samhällsorganismer till sin sammansättning äro lika invecklade som lefvande varelser, och att det därför icke står i mänsklig makt att plötsligt underkasta dem genomgripande förändringar. Naturen är ibland radikal, men aldrig i samma mening som vi, och ett yrkande på stora och snabba reformer kan till sina följder bli ödesdigert för ett folk, om reformerna än i teori må synas förträffliga. De kunde bli samhället till gagn, om man samtidigt förmådde omdana folksjälen. Men endast tiden innehar denna makt. Det, som styr människosläktet, det är idéer, känslor, traditioner, med andra ord

det hos oss inneboende. Institutioner och lagar däremot äro manifestationer af vår själ, uttryck för dess behof. Såsom härflytande ur själen kunna de icke omgestalta densamma. När man studerar samhällsföreteelser, kan man icke underlåta att jämsides studera de folk, hos hvilka de manifestera sig. Ur filosofisk synpunkt kunna dessa företeelser ha ett absolut värde, i praktiken ha de blott ett relativt sådant. Det gäller därför att betrakta dem från tvenne alldeles olika sidor, och vid ett dylikt tillvägagående inser man snart nog, att det rena förnuftets lärdomar ofta stå i skarp motsats till hvad praktiken utvisar. Denna skillnad äger sin tillämpning på snart sagdt alla områden. Tag t. ex. en kub, en cirkel. Som absolut sanning gäller, att de äro oföränderliga, geometriska figurer, skarpt definierade genom vissa formler. För vårt öga kunna de emellertid te sig under de mest olika former. Perspektivet kan förvandla en kub till pyramid eller kvadrat, cirkeln till ellips eller rät linje och dessa fiktiva former äro viktigare att beakta än de verkliga, eftersom de uppfattas af vårt öga och återgifvas i måleri och fotografi. Det overkliga är stundom sannare än det verkliga. Att återgifva föremålen med deras exakta former vore ofta att vanställa naturen och göra den för oss oigenkännlig. Om vi tänkte oss en värld, där bebyggarne endast kunde afbilda eller fotografera föremålen utan att därjämte ha möjlighet att vidröra dem, skulle dessa varelser endast med största svårighet nå fram till exakta begrepp

om föremålens former. För öfrigt vore kunskapen om dessa former af föga vikt såsom varande tillgänglig endast för ett fåtal lärde.

Filosofen, som studerar samhällsföreteelser, bör ständigt ha för ögonen, att vid sidan af deras teoretiska värde står ett praktiskt sådant, och att i fråga om civilisationens framåtskridande endast det senare är af vikt. En dylik insikt bör göra honom ytterligt försiktig i dragande af slutsatser, dem logiken vid första anblicken tyckes påtvinga honom.

Afven andra motiv ålägga honom försiktighet. De sociala företeelsernas komplexitet är sådan, att man icke kan öfverskåda dem i deras helhet och förutse de verkningar, deras ömsesidiga inflytande möjligen kan ha. Stundom förefaller det också, som om bakom synbara fakta dolde sig tusen osynliga orsaker. De synliga samhällsföreteelserna tyckas vara en resultant af ett oerhördt, omedvetet arbete, som förblir så godt som otillgängligt för vår analys. De kunna jämföras med vågorna, som på oceanens yta återgifva omstörtningarna på djupen, dem vi icke ha vetskap om. I de flesta handlingar lägga massorna i dagen en besynnerligt underlägsen mentalitet, men det ges äfven tillfällen, då deras handlingar tyckas ledda af hemlighetsfulla makter, makter, dem man fordom kallade öde, natur, försyn, som vår tid kallar förfädrens röster, och deras påverkan kunna vi ej bestrida, om vi än icke förmå förklara den. Ofta förefaller det, som om i na-

tionernas sköte dolde sig latenta krafter, hvilka vägleda dem. Hvad finnes t. ex. mer inveckladt, mer logiskt, mer underbart än ett språk? Och hvarifrån härleder sig detta väl sammansatta, förfinade något, om ej från massornas omedvetna själ? De lärdaste akademier, de mest ansedda grammatici kunna endast mödosamt anteckna de lagar, som styra språken, och själfva vore de oförmögna att skapa dylika. Och kunna vi ens med bestämdhet påstå, att store mäns snillrika tankar omedelbart framsprungit ur deras eget intellekt? Utan tvifvel ha dessa tankar uppstått hos ensamstående andar; men de tusentals stoftkorn, som bildat uppslamningen, där idéerna spirat, härstamma de icke från folkens själ?

Visserligen äro massorna alltid omedvetna, men just däri ligger måhända deras hemliga styrka. I naturen kunna varelser, som endast lyda instinkten, utföra förvånansvärda och invecklade handlingar. Förnuftet är något alltför nytt för mänskligheten och något tills vidare alltför ofullkomligt för att förklara det omedvetnas lagar, än mindre intaga dess plats. I alla våra handlingar är det omedvetnas andel oerhördt stor och förnuftets andel ytterst ringa. Det omedvetna verkar som en ännu okänd naturkraft.

Om vi sålunda vilja stanna inom de trånga men säkra gränser, som vetenskapen utstakar, och icke förirra oss bland sväfvande slutsatser och hypoteser, böra vi helt enkelt konstatera de för oss tillgängliga före-

teelserna och nöja oss därmed. Bakom de fenomen, som vi tydligt varseblifva, finnas andra, som vi endast dunkelt skönja, och måhända finnas bakom dessa ytterligare andra, dem vi icke ha någon aning om.

INLEDNING.

MASSORNAS TIDSÅLDER.

Nutidens evolution. — Stora omhvälfningar inom civilisationen föregås af en omläggning i folkens tankegång. — Nutidens tro på massornas makt. — Staternas traditionella politik undergår förändring. — Huru folkklasserna komma till makten och hur de utöfva den. — Oundvikliga följder. — Nedbrytande och upplösande verkningar på föråldrade civilisationer. — Okunnighet om massornas själslif. — Vikten för lagstiftare och statsmän att studera deras psykologi. —

De stora omhvälfningar, som medföra en omgestaltning af civilisationerna, exempelvis det romerska rikets fall och det moriska riket grundläggande, tyckas vid första påseende förorsakade af betydelsefulla politiska omstörtningar, såsom folkvandringar eller dynastiers fall. Men en uppmärksam granskning af dessa tilldragelser visar, att bakom dessa skenbara orsaker ofta djupt ingripande förändringar i folkens tankegång ligga till grund. De verkliga historiska omhvälfningarna äro icke de, som väcka vår häpnad genom sin våldsamhet och kraft; de betydelsefulla, de som hämta ny näring åt civilisationen, försiggå i idéerna, i begreppen, i tron. De minnesvärda historiska händelserna äro synliga följder af osynliga förskjutningar i människotanken. Att dylika stora tilldragelser endast sällan tima, beror därpå, att folkens

1. — *Le Bon.*

nedärfda föreställningar bilda en synnerligt stabil grundval.

Vår tidsålder betecknar ett af dessa kritiska skeden, då människotanken är i beråd att slå in på nya banor.

Två viktiga faktorer ligga till grund för denna kursförändring. Den första är sammanstörtandet af alla de religiösa, sociala och politiska trossatser, på hvilka vår samhällsbyggnad hittills stödt sig. Den andra är uppkomsten af fullkomligt nya begrepp och existensvillkor, framkallade af nutidens stora upptäckter i vetenskap och industri. Då de idéer, som tillhört det förflutna, ännu, ehuru starkt anfrätta, ha makt öfver sinnena, och de nya, som skola ersätta de föråldrade, ännu blott äro i vardande, kan vår tid självfallet icke vara annat än en period af brytning och anarki.

Hvad som skall framgå ur detta kaotiska tidsskede är svårt att förutsäga. Vi veta det ännu icke, men klart inse vi redan nu, att framtidens samhällen bli tvungna att räkna med en ny makt, en ny allhärskare, med massorna. Af alla de idéer, hvilka fordom såsom orubbliga sanningar behärskade världen, men nu äro utmönstrade, af alla de välden, som revolutioner efter hand kullstörtat, kvarstår numera på ruinerna blott en enda makt, som hotar att öfverskygga alla andra. Medan alla våra forna öfvertygelser vackla och falla, medan samhällets gamla stödjepelare efter

hand sammanstörta, är massornas makt det enda välde, som icke hotas och hvars anseende ständigt växer. Det tidsskede i hvilket vi nu inträdt är i sanning Massornas æra.

För blott ett sekel sedan var det staternas traditioner och furstarnas ord, som vägde tungt i den politiska vågskålen. Massornas åsikt betydde föga eller intet. I vår tid spela polititiska traditioner och furstars rivalitet ingen roll och massans röst är den bestämmande. Den föreskrifver suveränerna deras handlingssätt, och regeringarna låna den beredvilligt sitt öra, Icke i furstarnas rådkammare, utan i massornas själ förberedas nationernas öden.

Folkklassernas uppvaknande till politiskt lif eller m. a. o. deras omgestaltning till ledande klasser är ett af de mest utpräglade särdragen för vår öfvergångstid. Och det är icke den allmänna rösträtten, länge nog betydelselös och till en början alltför lätt påverkad, som kännetecknar detta uppvaknande. Till insikt om massornas makt vaknade man först genom spridning af vissa idéer, som långsamt inträngde i medvetandet, och sedermera genom associationer af individer, hvilka uppställde förverkligandet af de teoretiska konceptionerna som sitt mål. Det var genom associationer, som massorna efter hand bildade sig icke alltid riktiga, men i alla fall bestämda åsikter om sina egna fördelar och kommo till medvetande om sin makt. Nu bilda de syndikat, inför hvilka alla makthafvande i tur och

ordning böja sig, och grunda arbetsbörser, som i strid med all ekonomisk lagstiftning vilja reglera villkoren för arbete och aflöningar. De skicka till styrelsesammanträden representanter, hvilka utan eget initiativ, utan självständighet mången gång blott äro språkrör för kommittéer som valt dem.

Deras fordringar antaga allt bestämdare former, och de nöja sig icke med mindre, än att den nuvarande samhällsstaten kullstörtas och plats beredes för den primitiva kommunism, som utgjorde normaltillståndet för alla människogrupper före civilisationens inbrott. Arbetsdagens förkortning, expropriering af jorden, af alla grufvor, järnvägar och fabriker, lika fördelning af alla produkter, afskaffande af öfverklasserna till förmån för folkklasserna o. s. v., dessa äro fordringarna.

Otillgängliga för förnuftsskäl, äro massorna däremot alltid redo till handling. Deras nuvarande organisation stärker deras självmedvetande och det i utomordentlig grad. De teorier, som i vår tid uppstått och sprida sig, komma i en snar framtid att intaga de forna dogmernas plats, d. v. s. de komma att utöfva ett allt behärskande, tyranniskt och ofelbart välde, och massorna af Guds nåde komma att ersätta konungarna af Guds nåde.

De författare, som stå i gunst hos våra borgerliga klasser och bäst återge deras något trånga, kortsynta idéer, deras grunda skepticism och stundom långt drifna egoism, förlora all besinning inför den hotfulla styrka,

som nu uppmarscherar, och för att bekämpa oron i sinnena vädja de förtvifladt till kyrkans moraliska makt, som de hittills förhånat. De tala om vetenskapens bankrutt och uppmana oss att återvända till de läror, som den uppenbarade sanningen en gång för alla gifvit oss. Men de glömma att tiden gått framåt. Massorna vilja ej befatta sig med gudar, som de nu så plötsligt troende själfva en gång förnekat, och som de bidragit till att störta. Ingen mänsklig eller gudomlig makt förmår leda floden tillbaka till dess källa.

Vetenskapen har ej gjort bankrutt och är ej heller skuld till den anarki, i hvilken den nya makten gror. Den har lofvat oss sanningen eller åtminstone kunskap om de relationer, som vårt förstånd kan fatta, men hvarken frid eller lycka har den förespeglat oss. Oändligt likgiltig för våra känslor, förblir den döf för vår klagan. Vår sak är att försöka samlefva med den, trots de skingrade illusionerna, som ingenting kan väcka till lif igen.

Vissa inom alla nationer uppträdande symptom ge vid handen, att massornas makt är stadd i snabb tillväxt, och intet tyder på dess aftagande i en snar framtid. Vi måste böja oss för denna makt, ehvad den än för med sig, och alla protester äro blott förspillda ord. Visserligen är det möjligt, att massornas uppmarsch betecknar ett af de sista stadierna i västerlandets civilisation, en återgång till de perioder af förvirring och anarki, som alltid tyckas föregå ett

samhälles nydaning. Men huru skulle vi kunna förhindra det?

Hittills har inom föråldrade civilisationer det slutliga förstörelseverket varit massornas uppgift. Den nedbrytande makten uppträder visst icke för första gången i vår tid. Historien lär oss, att hvar gång de andliga krafter, på hvilka en civilisation grundar sig, förlorat sin betydelse, har den definitiva upplösningen skett genom omedvetna och råa massor, som med rätta kallas barbarer. Civilisationerna ha tills dato grundats och vidmakthållits af små intellektuella aristokratvälden, aldrig af massor. Massornas makt går ut på att förstöra; deras välde betecknar alltid ett skede af barbari. En civilisation innebär ordnade förhållanden, disciplin, öfvergång från det instinktiva till det förnuftsenliga, förutseende kultur, allt villkor, dem massorna, öfverlämnade åt sig själfva, visa sig oförmögna att förverkliga. Genom sin enbart förstörande kraft verka de såsom de mikrober, hvilka påskynda försvagade eller döda kroppars förmultning. När en samhällsbyggnad är murken, är det alltid massorna, som kullstörta den. Vid dylika tillfällen ha massorna spelat sin förnämsta roll och därvid understundom bibragt oss uppfattningen, att i historien mängdens filosofi vore den enda afgörande. Skall vår nuvarande civilisation väl gå samma öde till möte? Vi frukta det, men veta ingenting.

Huru som helst, måste vi med undergifvenhet

finna oss i massornas välde; bristande förutseende har kullvräkt de stängsel, som möjligen kunnat hejda dem.

Emellertid känna vi högst ofullständigt dessa massor, som vi nu till dags jämt orda om. Yrkespsykologerna, blott undantagsvis i beröring med dem, förbise deras vikt och betydelse, och de, som tagit befattning med dem, ha endast studerat dem ur kriminell synpunkt. Utan tvifvel ges det brottsliga folkmassor, men det ges också dygdiga och hjältemodiga sådana. Massornas brott utgöra endast enstaka fall i deras själslif, och genom ensidigt studium af deras förbrytelser känner man ej bättre deras mentala konstitution, än man känner individens karaktär genom kunskap om hans laster.

Säkert är emellertid, att alla härskarnaturer, grundläggare af stater, religionsstiftare, alla förkunnare af trosläror, alla framstående statsmän och, i trängre kretsar, alla ledare af mindre människogrupper städse varit omedvetna psykologer, med instinktiv och ofta mycket säker uppfattning af massornas själsliga konstitution och med därmed följande förmåga att behärska dem. Napoleon genomskådade på ett märkvärdigt sätt folkmassornas psyke i sitt eget land, men tog totalt fel, då det gällde massor af främmande ras[1]; de

[1] Hans subtilaste rådgifvare, Talleyrand, var för öfrigt ej mera klarseende. Han påstod t. ex. att spanjorerna skulle emottaga de franska soldaterna som befriare. De emottogo dem emellertid som sina dödsfiender — hvilket en psykolog med kännedom om rasinstinkterna lätt skulle förutsett.

däraf föranledda missgreppen — de lättsinnigt anträdda fälttågen till Spanien och framför allt till Ryssland — gåfvo hans makt den stöt, som slutligen bragte honom på fall.

Af yttersta vikt för statsmannen är därför att känna massans psykologi i ändamål att — om icke styra, hvilket numera knappast vore möjligt — så åtminstone ej bli alltför mycket styrd af densamma.

Endast när man något fördjupar sig i massornas psykologi inser man i hur ringa grad desamma påverkas af lagar och institutioner, hur oförmögna de äro att bilda sig själfständiga åsikter; man inser då äfven att det icke är med stadgar, grundade på rent teoretisk rättvisa, som man leder dem, utan att därtill fordras förmåga att göra intryck, att fängsla och verka medryckande. Om en lagstiftare t. ex. vill pålägga en ny skatt, bör han då välja den, som teoretiskt blefve den rättvisaste? Alldeles icke. Den orättvisaste kan i praktiken vara den bästa för massorna; om den skenbart hvarken är betungande eller alltför påtaglig, antages den med lätthet. Det är sålunda massorna utan svårighet finna sig i indirekta om än höga skatter, emedan den dagliga atlöningen utminuteras i småmynt i och för konsumtionsartiklar, och ingenting ingriper störande i redan antagna vanor. Men ersättes denna pålaga med en proportionell skatt på aflöningen eller någon annan inkomst och betalbar på en gång, skall den framkalla enstämmiga protester, om den än teoretiskt

är tio gånger mindre betungande än den andra. En relativt hög summa skall i själfva verket ersätta de dagliga, oansenliga slantarna och förefaller oerhördt stor och följaktligen upprörande, då betalningsdagen infaller; den skulle förefalla liten, om den sammanbragts genom besparade slantar, men ett dylikt förfarande förutsätter förtänksamhet, en dygd, som massorna icke äga.

Ofvannämnda exempel är bevisande i all sin enkelhet; dess slående riktighet undgick icke en psykolog som Napoleon, men lagstiftare, som sakna all inblick i folkmassornas själslif, inse den icke. Erfarenheten har ännu icke öppnat deras ögon för det faktum, att människorna aldrig låta sig ledas af det rena förnuftets påbud.

Man kunde tillämpa massornas psykologi på mångt och mycket i världen. Den kastar ett skarpt ljus på många historiska och ekonomiska företeelser, som den förutan blefve oförklarade. Jag kommer senare i tillfälle att visa, hurusom den mest framstående af våra historieforskare, mr Taine, i vissa fall ofullständigt uppfattat den stora Revolutionen på grund af bristande kännedom om massornas själsliga konstitution. Då han studerade detta invecklade tidsskede, begagnade han sig af naturforskarnes deskriptiva metod, hvilken icke tillmäter de andliga krafterna synnerlig vikt; emellertid äro just dessa krafter de verkliga driffjädrarna i historien.

Utom den rent praktiska nytta, den kollektiva psykologin således medför, har den dessutom ett väsentligt vetenskapligt värde, ja, till och med ett kuriositetsvärde, ty det är fullt lika intressant att söka bevekelsegrunderna till mänskliga handlingar som att analysera mineralier och plantor.

Vår studie af massornas psykologi kan endast bli en kort syntes, en enkel sammanfattning af våra forskningar. Man bör icke vänta sig några nya uppslag af den. Vi ha endast uppdragit en fåra på så godt som obrukad jord. Andra få plöja den djupare.[1]

[1] De få författare, som befattat sig med ifrågavarande ämne, ha, som redan nämnts, uteslutande behandlat massorna ur kriminell ståndpunkt. Då jag här ägnar den kriminella frågan endast ett kort kapitel, hänvisar jag läsaren till mr Tardes arbeten och mr Sigheles broschyr *De brottsliga massorna*. Den sistnämnda utmärker sig icke genom några personliga åsikter, men innehåller en kompilation af fakta, dem psykologer kunna draga nytta af. Mina åsikter i fråga om massornas brottslighet och sedlighet stå för öfrigt i skarp motsats till dessa författares. I mitt arbete *Socialismens psykologi* har jag dragit några konsekvenser af de lagar, som styra massornas själslif. Dessa lagar finna sin tillämpning på de mest olika områden. Mr Gevaert, direktör för Konservatoriet i Bryssel, har nyligen i ett arbete ypperligt tillämpat dem på musiken, som han med fog kallar »massornas konst». »Det är edra två arbeten,» skrifver han, »som gifvit lösningen på ett för mig hittills olösligt problem, nämligen massornas underbara förmåga att rätt uppfatta ett musikstycke, vare sig enkelt eller invecklad, inhemskt eller utländskt, förutsatt att detsamma utföres väl och under en entusiastisk dirigents ledning.» Mr Gevaert förklarar hvarför stundom en framstående musiker ensam på sin kammare med svårighet uppfattar ett musikaliskt verk, medan en i musikens teori obevandrad folkmassa lätt, snabbt och riktigt uppfattar det samma. —

FÖRSTA BOKEN.

I.

ALLMÄN KARAKTÄRISTIK AF MASSORNA.

DEN PSYKOLOGISKA LAGEN FÖR DERAS MENTALA ENHETLIGHET.

En folkmassa ur psykologisk synpunkt. — En talrik anhopning af individer är icke tillfyllest för att utgöra en massa. — Utmärkande drag för de psykologiska massorna. — Bestämd känslo- och tankeriktning. — Personlighetens utplånande hos individerna, som bilda folksamlingar. — Massan behärskas ständigt af det omedvetna. — Det cerebrala lifvet aftager och det medullära blir det förhärskande. — Intelligensens nedåtgående och känslornas fullständiga omvandling. — Massans känslor kunna vara bättre eller sämre än de i massa uppträdande individernas. — Massan kan lika väl vara hjältemodig som brottslig.

I vanlig bemärkelse betecknar ordet massa en anhopning af individer, oberoende af nationalitet, yrke, kön eller tillfälligheter, som sammanfört dem.

Ur psykologisk synpunkt erhåller det en annan betydelse. Under vissa gifna förhållanden besitter en folkhop nya och andra egenskaper än de, som besjäla de isolerade individerna. Den medvetna personligheten utplånas, och individernas känslor och tankar riktas mot ett och samma mål. En kollektiv själ uppstår,

visserligen blott af öfvergående art, men med fullt bestämbara drag. Kollektiviteten har då tagit form af hvad jag, i brist på ett bättre uttryck, ville kalla en organiserad massa eller måhända rättare en psykologisk massa. Den bildar ett helt, ett väsen och är underkastad lagen för *massornas mentala enhetlighet.*

Det är klart, att en hop olika individer icke blott och bart genom ett tillfälligt sammanträffande företer de karaktärsdrag, som kännetecknа en organiserad folkmassa. Om tusen personer slumpvis och utan gemensamt mål sammanträffa på en öppen plats, utgöra de icke en folkmassa ur psykologisk synpunkt. För att lägga i dagen de särdrag, som utmärka en sådan, måste de påverkas af yttre inflytanden, som här skola upptas till granskning.

Den medvetna personlighetens utplånande samt känslornas och tankarnas inriktande på ett bestämdt mål — utmärkande drag för en sig sammanskockande folkmassa — förutsätter ej alltid flere individers samvaro på ett och samma ställe. Tusentals på skilda håll befintliga individer kunna i vissa ögonblick under intryck af vissa häftiga själsaffekter, såsom en stor fosterländsk tilldragelse t. ex., lägga i dagen egenskaper, som kännetecknа en psykologisk massa. Det behöfs då blott ett tillfälligt sammanträffande, för att äfven deras handlingar skola utmärkas af de särdrag, som äro betecknande för massornas handlingar. Under vissa omständigheter kan ett halft dussin personer

konstituera ett masspsyke, under det flere hundratal slumpvis hopförda individer icke behöfva utgöra ett sådant. För öfrigt kan ett helt folk utan synbar sammanslutning, men lifvadt af samma känslor, utgöra en massa.

Då en psykologisk massa kommit till stånd, ådagalägger den allmänna, visserligen provisoriska, men fullt bestämbara drag. Till dessa sälla sig efter hand vissa andra växlande sådana, hvilka, beroende af de element, hvaraf massan består, kunna förändra dess mentala sammansättning.

De psykologiska massorna kunna således indelas i klasser, och när vi senare komma att sysselsätta oss med denna klassifikation, skola vi se att en heterogen massa, d. v. s. sammansatt af olikartade element, har vissa karaktärsdrag gemensamma med de homogena massorna, d. v. s. de, som äro sammansatta af mer eller mindre likartade element (sekter, klasser, stånd), och att vid sidan af de gemensamma yttermera finnas andra särskilda egenskaper, som möjliggöra en differentiering.

Men innan vi sysselsätta oss med massans skilda kategorier, gå vi nu att granska de för dem alla gemensamma egenskaperna. Vi följa då samma metod som naturforskaren, hvilken först beskrifver de för alla individer af en familj gemensamma dragen och sedan befattar sig med de enskilda, hvilka möjliggöra en differentiering af familjens arter och släkter.

Det är mer än vanskligt att söka definiera mas-

sornas psyke, alldenstund deras organisation varierar icke blott i afseende å ras och sammansättning, utan äfven till följd af yttre impulsers styrka och natur. Men samma svårighet föreligger vid en granskning af hvilken individ som helst. Det är endast i romaner man påträffar personer, hvilka lifvet igenom bibehålla samma karaktär. Endast enformiga miljöer skapa skenbart enahanda karaktärer. Jag har vid ett annat tillfälle påpekat, hurusom alla mentala sammanslutningar äga förutsättningar för nya karaktärsdrag, uppenbarande sig i och med miljöns hastiga förändring. Jag anför ett exempel. Man påträffade bland Konventets blodtörstigaste medlemmar oförargliga borgare, som under normala förhållanden skulle ha varit godmodiga och fredliga ämbetsmän. Då ovädret dragit förbi, återtogo de sin ursprungliga karaktär af stillsamma medborgare, och bland dem fann Napoleon sina lydigaste tjänare och verktyg.

Då vi ej kunna genomgå alla skeden i massornas tillkomst, granska vi dem här framför allt på ett fullt organiseradt stadium. Vi se då hvad de kunna blifva, ej hvad de alltid äro. Endast på ett sådant framskridet organiseradt stadium kunna vissa nya, speciella karaktärsdrag arbeta sig fram och lagra sig på rasens fasta, allt behärskande grund. Hela kollektivitetens tankar och känslor riktas då mot ett enda gemensamt mål. Först på detta stadium uppenbarar sig hvad jag här

ofvan benämnde den psykologiska *lagen för massornas mentala enhetlighet.*

Bland massornas psykologiska särdrag finnas sådana, som dessa kunna ha gemensamt med enskilda individer, andra åter uteslutande egna för massorna och endast förekommande bland kollektiviteter. Det är dessa särdrag vi nu gå att betrakta, för att framhålla deras vikt och betydelse.

Det mest iögonenfallande hos en psykologisk massa är följande. Då en sammanskockning äger rum, bli individerna, som bilda densamma, trots olikhet i lefnadsförhållanden, sysselsättningar, karaktär och bildningsgrad, och blott och bart genom det faktum att de sammansluta sig, delaktiga af en kollektiv själ, som kommer dem att känna, tänka och handla på ett helt annat sätt, än de skulle känna, tänka och handla om hvar och en af dem vore isolerad. Vissa idéer och känslor uppstå eller öfvergå i handling endast vid ett dylikt individernas uppgående i massa. En psykologisk massa är ett provisoriskt väsen, sammansatt af heterogena element, som för ett ögonblick sammanlänkat sig, liksom cellerna i en lefvande organism genom sin förening frambringa ett nytt väsen, företeende andra egenskaper än hvarje särskild cell.

I motsats till den åsikt, som, märkvärdigt nog, företrädts af en så djupsinnig filosof som Herbert Spencer, finnes i det aggregat, som bildar en massa, icke de enskilda beståndsdelarnas summa och medel-

tal, men väl kombination och uppkomst af nya egenskaper, på samma sätt som i kemin vissa ämnen, t. ex. baser och syror, ingå förening och bilda en ny kropp med helt andra egenskaper än de, som förefunnos hos de kroppar som bildade densamma.

Det är lätt att konstatera, att individen som beståndsdel af en massa skiljer sig från den isolerade individen, men svårare faller det sig att upptäcka orsakerna till denna skillnad.

För att i någon mån komma dessa orsaker på spåren, bör man framför allt fasthålla vid vissa rön i den modärna psykologin, enligt hvilka det omedvetna ej blott i det organiska lifvet, utan äfven i intellektets *funktioner spelar en framträdande roll. Det medvetna* utgör blott en ringa del af själens lif jämfördt med det omedvetna. Den finaste analytiker, den skarpaste iakttagare förmår knappt upptäcka mer än ett fåtal af de omedvetna driffjädrar och krafter, som länka hans öden. Våra medvetna handlingar härflyta ur ett omedvetet substratum, till största delen bildadt af generationers nedärfda inflytanden och sammanfattande det som utgör rasens själ. Bakom de uppenbara motiven för våra handlingar finnas ofta andra, som vi ej yppa, men bakom dessa stå säkerligen ytterligare andra, vida hemlighetsfullare, eftersom vi själfva sväfva i okunnighet om dem. De flesta af våra dagliga handlingar ha sitt upphof i förborgade orsaker, som undgå oss.

Det är isynnerhet med afseende å de omedvetna elementen i rasens själ, som alla individer af samma ras likna hvarann, och hufvudsakligen genom de medvetna — resultat af uppfostran och framför allt af exceptionell ärftlighet — som de afvika från hvarandra. De intellektuellt mest olika individer kunna hysa likartade instinkter, känslor och passioner; i allt som hänför sig till känslornas värld: religion, politik, moral, sympati och antipati m. m., höja sig överlägsna andar blott sällan öfver helt vanliga människors nivå. Mellan en stor matematiker och hans betjänt kan det finnas en afgrund i intellektuellt afseende, men i anseende till karaktären är skillnaden oftast ingen eller ytterst liten.

Men nu är det just dessa allmänna egenskaper, påverkade af det omedvetna, egenskaper, hvilka de flesta normala människor besitta ungefär i lika hög grad, som i en folkmassa träda i beröring med hvarandra. I den kollektiva själen utplånas de olika individernas intellektuella anlag och därmed all individualitet. Det heterogena uppgår i det homogena, och de omedvetna egenskaperna blifva de förhärskande.

Just detta förhållande, att endast de jämnstrukna egenskaperna, hvilka utgöra allas gemensamma besittning, kommunicera med hvarandra, förklarar hvarför massorna aldrig kunna utföra handlingar, kräfvande en högre grad af intelligens. Ett beslut i en allmän angelägenhet, fattadt af en samling högt bildade personer, men specialister i olika branscher, står ej afse-

värdt öfver ett sådant, fattadt af intellektuellt undermåliga. De kunna ej ha annat än jämnstrukna egenskaper gemensamt. I en massa är det dumheten, icke klokheten, som förtätas.

Men om det förhåller sig så som i det föregående antydts, borde alla massans handlingar blott utgöra ett uttryck för en allmän jämnstruken medelmåtta. Dock förekomma hos massan helt nya egenskaper, som äro så långt från medelmåttan som gärna möjligt. Huru då förklara uppkomsten af dessa nya egenskaper?

De kunna närmast härledas ur följande. Främst märkes, att individen stödande sig på massans mångtalighet följer vissa impulser, dem han isolerad skulle bekämpa. Han bekämpar dem så mycket mindre, som massan är namnlös och följaktligen oansvarig, och den ansvarskänsla, som tillbakahåller den enskilde, sålunda fullkomligt försvinner. För det andra inträder smittoöfverföring, en faktor, som i sin tur framkallar vissa egenskaper och gifver dem en bestämd riktlinje. Smittan är en företeelse lätt att konstatera, men svår att förklara. Den hänför sig till de hypnotiska fenomen, hvilka vi närmare skola taga i betraktande. I en folkmassa är hvarje känsla, hvarje handling smittosam, och det till den grad, att individen med lätthet uppoffrar sin personliga fördel för kollektivitetens bästa — en egenskap, stridande mot den mänskliga naturen och sällan förekommande utom i de fall, då individen utgör del af ett helt.

Den tredje orsaken och obetingadt den viktigaste är den, som hos individen i en massa framkallar speciella egenskaper, esomoftast absolut motsatta dem, som kännetecknа den isolerade individen. Denna orsak är suggestibiliteten, förmågan att suggereras, hvaraf för öfrigt den ofvannämnda smittan blott är en verkan.

För att begripa denna företeelse bör man dra sig till minnes vissa rön af den modärna fysiologin. Vi veta numera, att en person genom olika tillvägagående kan försättas i ett sådant tillstånd, att han förlorar sin medvetna personlighet och, blindt följande de ingifvelser han mottar af sin hypnotisör, begår handlingar fullkomligt i strid med sin egen karaktär, sina vanor och böjelser. Genom noggranna iakttagelser har man konstaterat, att en individ, som under en viss tid varit i kontakt med en aktiv folkmassa, snart nog till följd af vissa fluida eller andra okända krafter, råkar i ett tillstånd snarlikt det, i hvilket den hypnotiserade under hypnotisörens behandling befinner sig. Det cerebrala lifvet förlamas och den hynotiserade underordnar sig slafviskt ryggmärgens omedvetna verksamhet, hvilken hypnotisören länkar efter behag. Det medvetna jaget utplånas, vilja och omdöme förslappas. Alla tankar och känslor riktas af hypnotisören mot ett bestämdt mål.

I ett snarliknande tillstånd befinner sig äfven den individ, som utgör en del af ett masspsyke. Han är ej längre medveten om sina handlingar. Liksom hos

den hypnotiserade upphäfvas hos honom vissa förmögenheter, medan åter andra stegras till höggradig exaltation. Under suggestionens inverkan begår han oemotståndligt vissa gärningar och gör det med desto större våldsamhet, som suggestionen ytterligare förstärkes genom omfattande af en mängd individer, som ömsesidigt påverka hvarann. De individualiteter, som möjligen i massan ägde en nog stark personlighet för att motstå suggestionen, befinna sig då för mycket i minoritet för att strida mot strömmen. På sin höjd kunna de framkalla en urspårning genom inkilande af en ny, olikartad suggestion. Sålunda har t. ex. en lyckad ordvändning, en i rätta ögonblicket väl funnen liknelse ibland lyckats afhålla massorna från blodiga excesser.

Det medvetna jagets utplånande, det omedvetnas öfverhandtagande, tankars och känslors inriktande på ett bestämdt mål genom suggestion och smittoöfverföring, böjelse för att ofördröjligen i handling omsätta suggererade idéer, se där alltså de för en massindivid kännetecknande dragen. Han är icke längre sig själf, han har blifvit en automat, som ej längre styres af den egna viljan.

Såsom utgörande en del af en organiserad massa och blott och bart genom detta faktum har han också sjunkit ansenligt på civilisationens gradskala. Ensam för sig vore han kanske en bildad, ädel personlighet, i massa är han en barbar, som följer sina råa instinkter

Han har de primitivas omedelbarhet, vildsinthet, våldsamma temperament, men han har också deras entusiasm och hjältemod. Han ansluter sig till de primitiva äfven i andra afseenden, genom den makt som ord och bild utöfva på honom, genom den lätthet hvarmed han låter sig förledas till handlingar stridande mot egna intressen och gängse vanor. En massindivid är ett sandkorn bland andra sandkorn, som vinden hvirflar om efter behag.

Sålunda förekommer, att medlemmarna i en jury afge domar, som den enskilde jurymannen helt säkert skulle ogilla, och att parlamentariska församlingar antaga lagar och förordnanden, som hvarje isolerad medlem af densamma skulle förkasta. Konventets ledamöter voro upplysta medborgare med fredliga vanor. Samlade i grupp, tvekade de ej att antaga och underteckna de grymmaste förslag och sända uppenbart oskyldiga till schavotten; i strid med egna intressen afsade de sig sin oantastlighet och decimerade själfmant sina leder. —

Och det är *icke blott i handlingar*, som massindividen skiljer sig från den enskilde. Innan han förlorat sin självständighet ha hans idéer och känslor undergått en förändring, och förändringen är af så djupgående art, att den förvandlar den girige till en slösare, den skeptiske till en troende, den hederlige till en brottsling, den fege till en hjälte.

Af det sagda framgår, att massan alltid i intellek-

tuellt hänseende är underlägsen individen, under det den i afseende å sin moraliska beskaffenhet kan vara bättre eller sämre efter omständigheterna. Allt beror på de element som leda och suggerera. Detta är en punkt som blifvit förbisedd af alla de författare, som endast studerat massorna ur kriminell synpunkt. Massan är visserligen ofta brottslig, men lika ofta hjältemodig. Hjältemodiga äro isynnerhet de massor, som gå i döden för en idé eller en tro, som hänföras af bragder och ära och drifvas framåt stundom bröd- och vapenlösa, för att befria en helig graf eller försvara fädernejorden. En ofta visserligen omedveten heroism, men med den uppbygges historien. Om man till ett folks aktiva endast räknade de stora, förståndsmässiga gärningarna, skulle världens årsböcker blott ha föga att uppvisa.

II.

MASSORNAS KÄNSLOR OCH MORAL.

§ 1. *Massornas impulsivitet, ombytlighet och lättretlighet.* Massans emottaglighet för utifrån kommande intryck. — De åtlydda impulserna äro ofta starka nog för att utplåna tanken på egen fördel. — Intet är öfverlagdt hos massorna. — Rasens inverkan. — § 2. *Suggestibilitet och godtrogenhet.* Stor känslighet för suggestioner. — Bilder som upprullas för fantasin blifva lefvande realiteter. — Hvarför bilderna bli gemensamma för alla individer i en massa. — Skillnaden mellan lärda och obildade utplånas. — Omöjligheten att skänka massornas vittnesbörd någon tilltro. — Många vittnens samstämmighet utgör icke något bevis för sanningen. — Historieböckers ringa värde. — § 3. *Massornas känslor äro öfverdrifna och osammansatta.* De känna hvarken tvifvel eller tvekan och gå alltid till ytterligheter. — § 4. *Intolerans, auktoritetstro och konservatism.* Massornas undfallenhet inför en stark auktoritet. — Tillfälligtvis uppflammande, upproriska instinkter hindra ej massan att vara konservativ. — Instinktmässigt är den fientligt stämd mot reformer, framsteg och förändringar. — § 5. *Massornas moraliska beskaffenhet* kan, beroende på suggestionerna, vara betydligt högre och lägre än individernas. — Förklaring och exempel. — Massorna ledas sällan af egennyttan, hvilken hos den enskilde ofta utgör förnämsta driffjädern. — Massans moraliska roll. —

Sedan vi i stora drag uppräknat massornas allmänna egenskaper, vilja vi nu granska dem i detalj.

Här vill jag nämna, att flere af ofvannämnda egenskaper, såsom impulsivitet, lättretlighet, brist på omdöme, öfverdrift i känslor, äfven förefinnas hos lägre stående individer, hos kvinnor, vildar och barn; jag påpekar detta endast i förbigående. En vidare utlägg-

ning skulle gå utom ramen för detta mitt arbete. Den vore öfverflödig för dem, som redan studerat de primitiva folkslagens psykologi, och föga öfvertygande för dem, som alls ej tagit befattning med densamma. Vi skola nu i tur och ordning granska de olika egenskaper, som påträffas hos de flesta folkmassor.

§ 1. IMPULSIVITET, OMBYTLIGHET OCH LÄTTRETLIGHET.

Massan ledes, som redan sagts, hufvudsakligen af det omedvetna. Dess handlingar påverkas i långt högre grad af ryggmärgen än af hjärnan, och därigenom närmar den sig de primitiva. De utförda handlingarna kunna vara lofvärda i och för sig, men då hjärnan ej öfvertar ledningen, handla individerna enligt tillfälliga impulser. Massan är såsom ett rö för vinden, återger alla dess växlingar och följer slafviskt alla utifrån kommande impulser; den ensam stående individen kan utsättas för precis samma inflytelser, men hans förstånd framhåller vådan af att låta sig påverkas och han motstår desamma. Fysiologiskt uttryckt, äger den isolerade individen förmågan att behärska sina reflexrörelser, medan massan icke är i stånd därtill. Då de påverkande retelserna äro af mångfaldiga slag, och då massorna blindt gifva vika för dem, uppstår den synnerligt mångskiftande rörlighet, som utmärker massorna, och vi bevittna hur folk-

hopar inom ett ögonblick öfvergå från blodtörstigt raseri till storsint ädelmod och hjältebragder. Massan blir lätt bödel, men lika lätt blir den martyr. Hur många andens segrar ha ej blifvit köpta med strömmar af dess blod!

Någon plan eller öfverläggning kan icke spåras hos massorna. De kunna successivt genomlöpa hela skalan af motsatta känslor, men följa ständigt ögonblickets ingifvelse. De äro som löf, dem stormen hvirflar kring, sprider åt olika håll och därpå låter falla till marken.

Folkmassornas stora ombytlighet gör dem ytterst svårledda, och det isynnerhet, om en del af den offentliga makten faller i deras händer. Om ej det dagliga lifvets nödtvång utgjorde ett slags osynlig regulator för tingens ordning, skulle folkväldena vara af mycket kort varaktighet, ty om massorna lidelsefullt och hänsynslöst drifva sin vilja igenom, sakna de däremot all uthållighet, all ståndaktighet såväl i tanke som i vilja.

Men massan är icke blott flyktig och impulsiv. Likt vilden tål den inga hinder för sina önskningars förverkligande, och medveten om flertalets oemotståndliga makt, kastar den alla invändningar och betänkligheter öfver bord. Begreppet *omöjligt* existerar icke. Den enskilde individen vet, att han icke ensam mäktar sticka ett palats i brand eller plundra ett varumagasin, och vore han frestad därtill, skulle han lätt

tillbakavisa frestelsen. Men såsom integrerande del af en massa känner han sig stark nog att utföra hvilken handling som helst, ger ögonblickligen vika för frestelsen, om tanke på mord suggereras honom, och kullvräker besinningslöst alla hinder. Om den mänskliga organismen mäktade med ett permanent raseri, vore man frestad att kalla raseriet den stridslystna massans normala tillstånd.

I massornas lättretlighet, impulsivitet och ombytlighet såväl som i deras öfriga känsloyttringar blanda sig ständigt de särdrag, som kännetecknа rasen, ty rasen är den fasta grund, ur hvilken alla våra känslor spira. Alla massor äro irritabla och impulsiva, fastän i olika grad. Skillnaden mellan en latinsk och anglosachsisk folkmassa är t. ex. slående. Vissa händelser i den nyare franska historien äro i detta afseende belysande. År 1870 gaf ett enkelt telegram, relaterande en förmodad förolämpning af en ambassadör, anledning till ett utbrott af raseri, som utmynnade i ett fruktansvärdt krig. Några år senare gaf ett telegrafiskt meddelande om det obetydliga nederlaget vid Langson äfvenledes anledning till tumult, och följden blef regeringens ögonblickliga fall. Vid samma tidpunkt ledo engelsmännen ett vida allvarsammare nederlag utanför Khartum, hvilket emellertid föga upprörde sinnena i England och alls icke störtade någon ministär. Alla folkmassor äro mer eller mindre kvinnligt impulsiva, men de latinska äro det framför alla andra. Den som

söker sitt stöd i dem, kan stiga både högt och hastigt, men på hans väg reser sig den Tarpejiska klippan, utför hvilken han bör vara beredd att en dag bli störtad. —

§ 2. SUGGESTIBILITET OCH LÄTTROGENHET.

Vi ha sett, att massornas stora mottaglighet för suggestioner är en af deras mest utmärkande egenskaper, och vi ha påvisat hur smittosam suggestionen är i hvarje mänskligt agglomerat. Däraf följer känslornas snabba inriktande på ett bestämdt mål.

Huru oberörd en folkmassa än tyckes vara, befinner den sig dock merendels i ett tillstånd af spänd förväntan, som underlättar suggestionen. Denna är knappt formulerad, innan den fortplantar sig till de närvarande, och därmed är en gifven tanke- eller känsloriktning inslagen. Liksom hos alla suggererade arbetar sig nu tanken fram till handling. Och massan är alltid redo till handling, vare sig det gäller att utföra goda eller onda gärningar. Allt beror på suggestionernas beskaffenhet.

Städse på gränsen af det omedvetna, känslig för hvarje inflytande, omdömeslös och, likt alla oreflekterande varelser, hejdlöst våldsam i sina känsloutbrott, kan massan självfallet ej vara annat än ytterst lättrogen. Det osannolika finnes alls icke till för den, och detta böra vi beakta, om vi vilja förstå den otroliga lätthet,

hvarmed legender och de vidunderligaste rykten uppstå och spridas.[1]

Allehanda historiers uppkomst och hastiga spridning beror för öfrigt icke enbart på massornas lättrogenhet, utan lika mycket på dessas benägenhet att i fantasin omskapa och förvränga alla timade händelser. Den enklaste tilldragelse bevittnad af en folkmassa blir i ett nu omvandlad. Massan tänker i bilder och en framkallad bild upprullar en hel serie andra, utan något logiskt sammanhang med den första. Vi förstå det om vi påminna oss de besynnerliga idéassociationer, som obetydliga och tillfälliga företeelser stundom kunna frambesvärja. Vårt förstånd säger oss då, hvad som är osammanhängande i bilderna, men folkmassan uppfattar det icke och förblandar den verkliga händelsen med fantasibilden. Den skiljer sällan subjekt från objekt, och som lefvande verklighet te sig fantasibilderna, äfven då de röja blott aflägsen släktskap med det verkliga sakförhållandet.

De vantolkningar en folkhop sålunda gör sig skyldig till borde, tyckes det, vara oräkneliga och af högst varierande beskaffenhet, eftersom individerna i massan förete olika läggning och temperament. Men så är icke fallet. Genom smittoöfverföringen bli för-

[1] Personer, som närvoro vid Paris' belägring, sågo talrika exempel på denna massornas lättrogenhet. Ett ljus, som tändes högst uppe i ett hus, uppfattades af massan som en signal åt de belägrande, ehuru den minsta eftertanke bort öfvertyga dem om omöjligheten att på flera mils afstånd upptäcka en dylik ljuslåga.

vrängningarna af samma art och natur hos alla. Den första vanföreställningen som uppstått hos en af kollektivitetens individer blir s. a. s. upphof och härd för den smittosamma suggestionen. Innan Sankt Göran uppenbarade sig för de samlade korsfararne på Jerusalems murar, hade förvisso någon enskild person förut varseblifvit honom. Det af en enda skådade undret blef sedermera genom suggestion och smitta godtaget af alla.

Sådan är tillgången vid kollektivhallucinationer, hvilka så ofta förekomma i historien och tyckas äga alla autenticitetens klassiska kännetecken, enär de ifrågavarande fenomenen konstaterats af tusentals personer.

Man kunde möjligen invända, att massans kulturella ståndpunkt är afgörande i dylika fall. Men den mentala beskaffenheten är af ingen betydelse. Från och med det ögonblick individerna bli integrerande delar af en massa, stå de bildade och de obildade på samma nivå och visa samma brist på iakttagelseförmåga.

Påståendet kan synas paradoxalt, men exemplen kunde mångfaldigas. Jag anför ur hopen följande såsom varande typiskt för kollektivhallucinationer hos en massa, sammansatt af olikartade individer, från fullkomligt obildade till mycket upplysta personer. Händelsen berättas af marinlöjtnanten Julien Félix i hans arbete öfver hafsströmmarna och har sedermera relaterats i la Revue Scientifique.

»Fregatten La Belle-Poule befann sig på krysstur för att uppsöka korvetten Le Berceau, från hvilken den blifvit skild under ett häftigt oväder. Full dager och solsken rådde. Plötsligt varsnar utkiken ett redlöst fartyg. Besättningen, officerare och matroser tycka sig tydligen skönja en flotte, fullastad med människor och bogserad af en båt, som hissat nödflagg. Amiral Desfossés låter bemanna en båt för att skynda de skeppsbrutne till hjälp. Alla tycka sig se de drunknandes rörelser och höra ett doft mummel af deras röster. Det hela visade sig vare en masshallucination. Vid framkomsten till olycksstället upplöste sig synvillan i en hop trädgrenar med vidhängande löfverk, lösryckta från närmaste strand. Inför så talande bevis försvann hallucinationen.»

Exemplet visar oss emellertid hela tillgången vid en dylik masshallucination. Å ena sidan besättningen väntansfullt afbidande, å den andra en suggestion åstadkommen genom utkikens rapport, en suggestion hvilken såsom varande smittosam ögonblickligen fortplantas till alla närvarande.

Massan behöfver alls icke vara talrik för att förlora sin iakttagelseförmåga; därtill fordras blott att några individer sammankomma och utgöra en massa, och vore de än de visaste bland de vise, ådagalägga de — i allt som hänför sig till deras specialitet — just de särdrag, som kännetecknа massorna. Kritik och observationsförmåga försvinna. En skicklig psykolog,

mr Davey, ger ett belysande exempel, som nyligen citerats af Les Annales des Sciences Psychiques och som förtjänar anföras. Mr Davey samlade en dag hos sig några utvalda vetenskapsmän, bl. a. mr Wallace, en af Englands mest framstående lärde; efter att ha låtit gästerna undersöka alla föremål i rummet och belägga med sigill allt hvad de behagade, utförde han flera af de kända spiritistiska experimenten, andars materialisation, skrift på förseglade taflor m. m. Sedan han af samtliga närvarande erhållit skriftligt erkännande, att de åstadkomna fenomenen endast kunde förklaras på öfvernaturligt sätt, afslöjade han emellertid det hela som ett rent bedrägeri. »Det märkvärdigaste i Daveys experiment,» skrifver författaren, »var emellertid icke skickligheten hvarmed konststycket utfördes, utan de bristfälliga redogörelser, som de oinvigde afgåfvo.» Häraf framgår, att vittnen kunna afge ytterst bestämda men grundfalska vittnesmål. Vådan af att taga deras framställningar för verkliga fakta ligger i öppen dag. Den metod mr Davey använde var enkel i sin häpnadsväckande djärfhet, men hans välde öfver de samlade gästerna var så stor, att han kunde tvinga dem att se ting, som de icke sågo.» — Däri ligger hvarje hypnotisörs makt öfver de hypnotiserade. Men då man ser en dylik makt med latthet tillämpad t. o. m. på öfverlägsna, på förhand varnade personer, förstår man hur lätt det måste vara att betvinga vanliga folkmassor.

Oräkneliga dylika exempel kunde anföras. Helt nyss återgåfvo tidningarna historien om två små drunknade flickor, som uppdragits ur Seinen. De båda barnen blefvo utan tvekan igenkända af ett dussin vittnen. Alla vittnesmål samstämde på ett sätt, som uteslöt hvarje tvifvel från rannsakningsdomarens sida. Han lät därför utfärda dödsattesten, men kort före begrafningen uppdagades genom en ren tillfällighet, att de för döda ansedda barnen lefde och högst obetydligt liknade de drunknade flickorna. Såsom vid tidigare anförda exempel hade ett påstående i första hand af en person, som själf varit offer för en synvilla, varit nog för att suggerera alla de öfriga.

Utgångspunkten för hvarje suggestion blir i dylika fall alltid en personlig synvilla, framkallad genom mer eller mindre tydlig reminiscens; högt uttalad blir densamma sedermera genom smitta öfverförd till den omgifvande mängden. Är den förste åskådaren mycket mottaglig för intryck, kan ofta en ren obetydlighet i klädseln, ett ärr eller något visst egendomligt hos den aflidne komma honom att spåra likhet med en annan person. Den frammanade bilden blir då kärnan för ett slags kristallisation, som lägger beslag på förståndet och förlamar omdömesförmågan. Sålunda förklaras många misstag, mödrars falska indentifiering af sina döda barn o. s. v. Se här ett fall, nyligen citeradt af en tidning och uppvisande just de två slag af suggestion, hvarom jag nyss talat:

»Barnet igenkändes af ett annat barn, som misstog sig. Därpå följde en hel mängd falska igenkännanden och man bevittnade något högst egendomligt. Dagen efter det en skolgosse igenkänt barnet utropade en kvinna:

»Ack, min Gud, det är ju mitt barn!»

Hon närmar sig liket, undersöker dess kläder, lägger märke till ett ärr i pannan. »Visst är det min stackars gosse,» säger hon, »han försvann sistlidne juli. Någon har stulit och sedan dödat honom!»

Kvinnan var portvakterska vid rue du Four. Man kallade på hennes svåger; äfven han yttrade utan tvekan: »Visst är det lille Philibert!» Detsamma sade alla grannarne, och slutligen äfven skolläraren, som fäste sig vid medaljen på den lilles bröst.

Emellertid misstogo sig alla, grannarne, skolmästaren, svågern och modern. Sex veckor senare blef den lilles indentitet fastställd. Det var ett barn från Bordeaux, dödadt därsammastädes och fördt per ångbåt till Paris.

Väl att märka, göras dylika igenkännanden mestadels af kvinnor och barn, d. v. s. individer, som äro synnerligen mottagliga för intryck. Det ringa värdet af dylika vittnesmål är därmed fastställdt. Hvad särskildt barnen beträffar, borde deras utsago aldrig tillmätas någon vikt. Domare vidhålla envist, att »vid den åldern ljuger man icke». Med en mindre summarisk kännedom om barnens psykologi skulle de

veta, att man just i barndomen ofta ljuger. Lögnen är visserligen af oskyldig art, men icke desto mindre lögn. Bättre vore att spela krona och klave om en brottslings öde, än att, som ofta sker, låta hans dom bli beroende af ett barns vittnesmål.

För att återgå till massornas observationsförmåga, kunna vi således fastslå, att de kollektiva iakttagelserna äro de minst trovärdiga af alla. I de flesta fall äro de blott en enskild persons inbillningsfoster, hvilka sedan medelst smitta fortplantas till de öfriga.

Tusentals personer närvoro vid den ryktbara kavallerischocken vid Sedan, men i följd af de mest motsägande vittnesbörd är det omöjligt att fastslå hvem som var dess anförare. I ett arbete, som den engelske general Wolseley utgifvit, bevisar han, att man hittills missuppfattat flera af de viktigaste momenten under slaget vid Waterloo, ehuruväl desamma bekräftats af hundratals vittnen.[1]

[1] Kunna vi öfver hufvud med säkerhet påstå, att vi känna rätta tillgången vid en enda drabbning? Jag betviflar det. Vi veta hvem som segrat, hvem som besegrats, men det är antagligen allt. De fakta, som mr d'Harcourt, själf deltagare i slaget vid Solférino, återger, kunna sannolikt tillämpas på alla slag: »Med stöd af hundratals vittnen afgåfvo generalerna sina officiella rapporter.» Ordonnansofficerarne modifierade dem något och gåfvo dem en annan formulering. Vid staben företogos ytterligare ändringar, innan de framlämnades till fältmarskalken, och denne utropade: »Mina herrar, ni ha totalt misstagit er!» och lät omredigera det hela. Af den ursprungliga rapporten fanns knappt något mera kvar. Mr d'Harcourt citerar detta för att bevisa omöjligheten af ett till fullo trovärdigt återgifvande t. o. m. af påtagliga, gripande och skenbart väl observerade tilldragelser.

Dylika fakta visa oss hvilket värde vi kunna tillmäta massornas vittnesbörd. Läroböckerna i logik nämna mångfaldiga vittnesmåls samstämmighet bland de mest bindande bevis, som kunna åberopas för sannolikheten af ett faktum, men vår kännedom om massorna säger oss, att läroböckerna i logik, åtminstone i detta afseende, tarfva en fullständig omarbetning. De relaterade händelser vi minst af alla kunna skänka tilltro äro tvärtom just de, som bevittnats af största antalet närvarande personer, och att säga att en händelse bevittnats af tusenden på en gång, är liktydigt med att den verkliga händelsen i väsentlig grad afviker från den gängse föreställningen.

Af det sagda framgår emellertid tydligt, att vi ej kunna uppfatta historieböckerna annorlunda än som fantasiprodukter. De innehålla otillförlitliga skildringar af felaktigt iakttagna och långt senare kommenterade tilldragelser. Det är förspilld möda att skrifva dylika böcker. Om flydda tider icke hade skänkt oss en skatt af litterära, artistiska och arkitektoniska verk, skulle vi blott ha ringa vetskap om detta förflutna. Äga vi en enda fullt tillförlitlig uppgift beträffande de stora män, hvilka gjort en betydelsefull insats i mänsklighetens historia, en Herkules, en Buddha, en Jesus eller en Muhammed? Sannolikt icke, och när allt kommer omkring är deras verkliga lif utan synnerlig betydelse. Af intresse för oss är den omgestaltning de erhållit i folkfantasin. Det är sägnernas hjäl-

tar, icke verklighetens, som gjort intryck på massorna.

Olyckligtvis ha ej heller sägnerna, ej ens de nedskrifna, någon stadig grund. Folkfantasin omformar dem ständigt, allt efter olika tider och raser. Det är en himmelsvid skillnad mellan Bibelns blodtörstiga Jehovah och den heliga Teresias kärleksfulla gud, och den i Kina dyrkade Buddha har knappt några gemensamma drag med den i Indien tillbedda guden af samma namn.

Mången gång behöfva icke sekler gå fram öfver de stora hjältarne, innan folkfantasin redan omskapat dem. Förvandlingen sker ibland på några få år. Ha vi icke i vår tid bevittnat, hurusom uppfattningen af en af historiens största hjältar undergått flerfaldiga förändringar och det på mindre än femtio år. Under bourbonerna ansågs Napoleon som ett slags idyllisk personlighet, filantrop och liberal, de fattiges värn, hvars minne enligt poeterna skulle bevaras i armodets tjäll. Trettio år senare hade den fridsälle hjälten förvandlats till en blodtörstig tyrann, som tillskansat sig makt och frihet och endast för att tillfredsställa egen ärelystnad störtat tre millioner människor i död och fördärf. På sista tiden bevittna vi en ny förändring i Napoleonlegenden, och när ett tiotal sekler ytterligare gått fram öfver den, stå de lärde antagligen undrande och spörjande inför alla dessa motsägelser, och slutligen draga de väl hjältens liksom stundom

Buddhas existens i tvifvelsmål och uppfatta måhända hans historia som en solmyt eller en fortsättning af Herkulessagan. Men den rådande ovissheten bekymrar dem sannolikt icke, ty en djupare inblick i massornas psykologi har lärt dem, att historien knappast förevigar någonting annat än myter.

§ 3. MASSORNAS ÖFVERDRIFNA OCH OSAMMANSATTA KÄNSLOR.

Af hvilken beskaffenhet massornas manifesterade känslor än må vara, goda eller onda, äro de alltid af tvåfaldigt slag: mycket enkla och mycket öfverdrifna. Häruti liksom i mångt och mycket annat närmar sig massindividen de primitiva. Liksom de ser han blott det stora hela och fäster icke afseende vid skiftningar, öfvergångar och detaljer. Öfverdriften i massornas känslor stegras yttermera därigenom, att den manifesterade känslan, som snabbt fortplantar sig genom suggestion och smitta, får förstärkning genom det uppenbara bifall, som kommer densamma till del.

Just på grund af enkelheten och öfverdriften i sina känslor erfara massorna hvarken tvekan eller osäkerhet. Liksom kvinnan gå de strax till ytterligheter; en framkastad förmodan blir en oomtvistlig sanning; en tillstymmelse till antipati eller ogillande, som hos den enskilde icke skulle taga sig uttryck, urartar hos massindividen till vildsint hat.

Isynnerhet hos de heterogena folkmassorna växer känslornas våldsamhet yttermera genom bristen på ansvar. Medvetna om sin makt och sin ostraffbarhet begå de handlingar, inför hvilka den enskilde förskräckt skulle rygga tillbaka. Såsom del af en massa nedtynges hvarken den enfaldige, den obildade eller den afundsamme af sin egen obetydlighet och vanmakt, utan känner sig tvärtom nästan berusad af en brutal, obändig maktkänsla. Beklagligtvis göra sig öfverdrifterna mest gällande på det lägre känslogebitet — en atavistisk rest af de primitiva instinkter, som den enskilde af fruktan för straff lärt sig att betvinga.

Med allt detta vilja vi icke påstå, att massorna, skickligt ledda, ej äro mäktiga äfven af hjältemod, självuppoffring och andra dygder. Tvärtom äro de måhända mer än den enskilde mäktiga däraf. Vi återkomma till ämnet, då vi studera massornas moraliska beskaffenhet.

Själf öfverdrifven i sina känslor, kan folkmassan endast påverkas af öfverdrifvet våldsamma känslor. En talare, som vill vinna gehör, bör aldrig dra i betänkande att begagna starka ord och uttryck. Att öfverdrifva, kategoriskt påstå, upprepa, men aldrig genom logiskt resonemang bevisa, se där den gamla oratoriska regel, som hvarje folktalare känner till.

Sina egna öfverdrifter älskar massan äfven att återfinna hos sina hjältar, och deras fel och förtjänster böra alltid ses genom förstoringsglas. Man har träf-

fande anmärkt, att massorna på teatern fordra ett högre mått af dygd, moralitet och hjältemod af styckets hjältar än de någonsin möta i det verkliga lifvet.

Man har äfven åberopat en särskild optik för teatern, och en sådan finnes utan tvifvel, men den har intet att skaffa med logik och sundt förnuft. Konsten att tilltala massorna är af underordnad art, men fordrar likvisst alldeles särskilda gåfvor. Det är ibland svårt att vid blotta genomläsningen af ett stycke förutspå dess framgång. Till och med en teaterdirektör är stundom tveksam, huruvida stycket är spelbart eller ej, ty för att rätt kunna bedöma detsamma borde han se det ur publikens synvinkel, höra det med publikens öra.[1] Om vi kunde inlåta oss på detaljfrågor, skulle vi äfven i detta afseende spåra rasens stora inflytande. En teaterpjäs, som anslår publiken i ett land, har ofta i ett annat ingen framgång alls eller i bästa fall en succès d'estime, beroende på om den berör eller icke berör strängar, som väcka genklang.

Jag behöfver ej upprepa, att öfverdriften hos mas-

[1] Detta förklarar hvarför vissa teaterstycken, som refuserats af flera direktörer, kunna ha kolossal framgång då de slutligen af en eller annan händelse komma till uppförande. Coppées ryktbara pjäs *Pour la Couronne* förkastades under tio år af Paris' förnämsta teaterdirektörer, innan den slutligen antogs af Théâtre Français och där gjorde stormande lycka. *Charleys tant,* refuserad af alla teatrar, uppfördes slutligen på privatinitiativ och har upplefvat 200 representationer i Paris och mer än tusen i England. Endast ofvannämnda svårighet, att vid bedömandet af teaterstycken försätta sig i samklang med publikens tycke och smak, förklarar den omdömeslöshet, som vissa såväl kompetenta som erfarna personer gjort sig skyldiga till.

sorna uteslutande förekommer inom känslogebitet, aldrig på tankeområdet. Jag har redan påpekat hur den intellektuella nivån alltid sjunker hos den individ, som blir beståndsdel af en massa. Äfven mr Tarde har konstaterat detsamma vid sin undersökning af massornas brottslighet. Det är således endast på känslornas område massorna kunna nå högt och sjunka djupt.

§ 4. OFÖRDRAGSAMHET, ABSOLUTISM OCH KONSERVATISM.

Enär massorna endast äro mäktiga af mycket osammansatta och mycket öfverdrifna känslor, antaga eller förkasta de obetingadt alla på dem insuggererade omdömen, tankar och åsikter, betraktande dem antingen som absolut sanning eller absolut villfarelse. Detta är alltid fallet med idéer, som inympas genom suggestion och ej tillägnas genom eget tankearbete. Alla veta vi hur intoleranta de religiösa troslärorna äro och under hvilket despotiskt tryck de kvarhålla själarna.

Oförmögen att skilja sanning från villfarelse, men fullt medveten om sin styrka, är folkmassan lika despotisk som intolerant. Den enskilde individen kan tåla motsägelse och man kan med honom sätta frågor under debatt, massan däremot tål aldrig hvarken det ena eller det andra. Vid folksamlingar upptages den min-

sta motsägelse från talarens sida med tjut, skrän och glåpord, som öfvergå till handgripligheter, om talaren vidhåller sitt påstående. Vore ej ordningsmakten tillstädes, skulle han löpa fara att lynchas.

Despotiska och intoleranta äro alla folkmassor, ehuruväl i olika grad; också här uppenbarar sig rasens egen art, behärskande människans tankar och känslor. Det är isynnerhet hos de latinska massorna, som despotismen och intoleransen taga sig uttryck och det till den grad, att de fullkomligt undergräfva den personliga frihetskänslan, som framför allt annat behärskar anglosachsaren. För de latinska massorna existerar ett enda frihetsbegrepp, den kollektiva självständigheten inom den sekt de själfva tillhöra, och utmärkande för denna självständighet är behofvet att med våld omvända alla olika tänkande till sin tro. Till någon högre uppfattning af friheten ha de latinska folken och deras under alla tider förekommande jakobiner aldrig förmått höja sig.

Despotism och intolerans äro känslor, som lätt uppfattas af massan och vid behof lika lätt omsättas i handling. Utan knot böjer den sig inför styrkan, men ringaktar godheten, såsom varande liktydig med svaghet. Den milde husbonden har aldrig väckt deras beundran, men väl tyrannen, som styr dem med järnhand, och åt denne resas de högsta ärestoderna. Om massan skadegladt trampar under fötterna den störtade despoten, så är det emedan han i och med

sitt fall förlorat sin makt och räknas bland de svage, som man icke fruktar och därför föraktar. Den hjälte massorna dyrka är alltid en Cæsartyp. Hans tapperhet tjusar, hans auktoritet imponerar, och hans svärd inger fruktan.

Alltid färdig att uppresa sig mot en svag auktoritet, böjer sig massan underdånigt inför en starkare myndighet. Är auktoriteten vacklande kan massan, såsom varande böjd för ytterligheter, med största lätthet slå om från slafveri till anarki och från anarki till slafveri. Det vore att missuppfatta massornas psykologi att påbörda dem framför allt revolutionära instinkter. Deras aggressiva våldsamhet kan ge oss den uppfattningen, men deras utbrott af raseri och förstörelselusta äro aldrig af lång varaktighet. Massan styres för mycket af det omedvetna och är följaktligen för mycket underkastad generationers nedärfda inflytanden, för att icke vara ytterst konservativ. Öfverlämnad åt sig själf, tröttnar den ganska snart vid oordnade förhållanden och böjer sig frivilligt under oket.

Det är svårt att rätt uppfatta historien och isynnerhet folkresningarna, om man ej klargör för sig, att de konservativa instinkterna äro djupt rotade inom massorna. Dessa vilja gärna förändra namnen på sina institutioner och genomdrifva stundom med våld de önskade förändringarna, men då själfva grunden för de ifrågavarande institutionerna alltid uttrycker rasens nedärfda behof, återgå de förr eller senare till det

gamla. Massans stora ombytlighet ligger blott på ytan. I själfva verket äro dess konservativa instinkter lika orubbliga som de primitiva folkens. Vi återfinna hos dem samma vördnad för traditioner, samma omedvetna afsky för allt, som kunde rubba den bestående ordningen och de sedvanliga lefnadsvillkoren. Om nutidens mäktiga folkvälden existerat på den tid, då de stora uppfinningarna — ångmaskinerna, järnvägarna etc. — gjordes, skulle desamma alls icke fått sin praktiska tillämpning eller fått den först efter revolutioner och blodiga sammanstötningar. För kulturens landvinningar är det af oskattbar vikt, att massornas välde icke grytt, innan de stora vetenskapliga upptäckterna hunnit vinna stadga.

§ 5. MASSANS MORALITET.

Om vi uppfatta ordet moralitet såsom bestående aktning för vissa sociala konventioner och ett ständigt tillbakaträngande af egoistiska impulser, är det självklart, att massan är för flyktig, för impulsiv för att kunna vara moralisk. Men om vi i begreppet moralitet innefatta ett tillfälligt framträdande af vissa dygder, såsom försakelse, självuppoffring, oegennytta och rättvist sinnelag, kan den tvärtom lägga i dagen en mycket hög grad af moralitet.

De få psykologer, som studerat massorna, ha gjort det uteslutande med afseende å deras brottsliga hand-

lingar, och då sådana ofta förekomma, ha de fastslagit, att massorna en gång för alla intaga en mycket låg moralisk ståndpunkt. Detta är visserligen ofta fallet, men hvarför?

Helt enkelt emedan deras förstörelselust och öfriga våldsamma instinkter äro rester från primitiva tidsåldrar, som ännu slumra djupt inom oss alla. I den isolerade individens lif kunde det vara vådligt att ge vika för dessa instinkter, då däremot hans uppgående i massa och därmed följande oansvarighet ger honom full frihet därtill. Enär vi icke i det vanliga lifvet kunna tillämpa våra destruktiva instinkter på våra gelikar, tillämpa vi dem på djuren. Massans våldsbragder och den passionerade jägarens jaktifver ha samma ursprung. Massan, som långsamt pinar till döds sitt försvarslösa offer, är grym och feg, men för filosofen äro jägarne det icke mindre, då de samlas i dussintal för att förfölja en stackars hjort och se den sönderslitas af hundarna.

Men om folkmassan gör sig skyldig till rån, till brand och andra våldsgärningar, är den äfven mäktig af upphöjda handlingar och det måhända i högre grad än den enskilde. Det är framförallt massindividen, som man drifver långt, ja stundom in i döden med granna ord om ära, heder, religion och fosterland. Historien är rik på dylika exempel. Den högsinta, obegränsade offervilligheten, oegennyttan i stor skala kunna endast kollektiviteter lägga i dagen. Hvem

räknar de skaror, som hjältemodigt gått i döden för läror, idéer och ord, som de knappast förstått. Äfven massor som strejka göra det mer för att lystra till partiets lösen än för att tillgodose den egna fördelen. Egennyttan är sällan den eggande kraften, och det är sannerligen ej den egenskapen, som drifvit massorna ut i otaliga krig, hvilkas innebörd de alls icke uppfattat, men hvars ärorika skimmer tagit dem fångna för att sedan utan miskund uppoffra dem.

Känslan af att utgöra del af en massa kan till och med hos sannskyldiga skurkar framkalla tillfälliga, strängt moraliska principer. Taine anför, att septembermördarne till revolutionskommittén upphämtade en mängd plånböcker och andra dyrbarheter, som de funnit hos sina offer och lätt kunnat undansnilla. De usla, skränande skaror, som inträngde i Tuilerierna år 1848, bemäktigade sig icke ett enda af de dyrbara föremål, som där bländade dem och som kunnat tillförsäkra dem välstånd för långa tider framåt.

Denna individens moraliska förändring genom massan är visserligen icke någon fastställd regel, men förekommer i alla händelser rätt ofta. Den förekommer t. o. m. under mycket mindre tragiska situationer än den sist anförda. Vi nämnde redan, hurusom massorna på teatern fordra det högsta mått af dygd af pjäsens hjältar, och det är allmänt kändt, att till och med en publik, sammansatt af lågt stående individer, stundom visar prof på en långt drifven anstän-

dighetskänsla. En yrkessvindlare, en soutenör, en oförsynt ligapojke ge ibland högt sitt ogillande till känna vid en slipprig scen, en lättfärdig passus, rätt oskyldiga i alla fall i jämförelse med deras vanliga samtalsämnen.

Om således massorna ofta följa sina låga instinkter, ge de äfven mången gång prof på upphöjda handlingar. Såvida oegennytta, resignation, hängifven kärlek till ett inbilladt eller verkligt ideal äro moraliska egenskaper, äga massorna dem i en grad, som de dygderikaste bland filosofer sällan uppnått. De utöfvas visserligen ofta på ett omedvetet sätt, men vi ha ingen anledning att beklaga det. Om massorna alltid följt förnuftets bud och om de framför allt tagit omedelbara egna intressen med i räkningen, då hade måhända ingen civilisation blomstrat på vår jord och mänskligheten ej haft någon historia.

III.

MASSORNAS IDÉER, TÄNKESÄTT OCH FANTASI.

§ 1. *Massornas grundföreställningar och tillfälliga tankeyttringar.* — Huru motsägande idéer kunna bestå samtidigt. — Upphöjda idéer måste undergå förändringar för att bli tillgängliga för massan. — Idéernas sociala betydelse är oberoende af den sanning de innehålla. — § 2. *Massornas omdömesförmåga.* — Otillgänglighet för förnuftsskäl. — Massornas idéassociationer äro blott skenbart följdriktiga. — Deras argumentering alltid underhaltig. — § 3. *Massornas fantasi.* — Den är rik och liflig. — Massan tänker i bilder, som följa successivt på hvarandra utan samband. — Den tilltalas isynnerhet af det fantastiska. — Det underbara, det sagolika är civilisationens verkliga stödjepelare. — Folkfantasin har i alla tider varit grundvalen för statsmännens makt. —

---

§ 1. MASSORNAS IDEER.

Då jag i ett föregående arbete behandlade idéernas andel i folkens evolution, visade jag hurusom hvarje civilisation uppbygges på ett litet antal grundföreställningar, som endast sällan förnyas. De inträngа långsamt men säkert i massornas psyke, och en gång rotfästa besitta de en utomordentlig makt. Vi ha äfven framhållit hurusom de stora världsomstörtande händelserna ofta haft sin grund i de fundamentala idéernas kullkastande.

Då jag utförligt behandlat detta ämne, vill jag

här endast flyktigt beröra de idéer och föreställningar, som äro tillgängliga för massan, och de olika former under hvilka de uppfattas.

Man kan indela dem i tvenne klasser. Till den första räkna vi rent tillfälliga och öfvergående idéer, som uppstått under stundens intryck, såsom t. ex. ett plötsligt uppflammande intresse för en viss person eller en viss lära. Till den andra hänföra vi de grundföreställningar, åt hvilka miljön, ärftligheten och gängse åskådningssätt förlänat halt och stadga, såsom t. ex. förgångna tiders religiösa trosläror, våra dagars sociala och demokratiska idéer.

Dessa grundidéer kunna förliknas vid en mäktig flod, som långsamt men säkert flyter fram på sin bana; de tillfälliga idéerna äro de obetydliga, men ständigt växlande små böljorna, som krusa vattenytan och hvars lifliga framfart vi lättare kunna följa än den stora flodens trögt framrullande vattenmassa.

I våra dagar begynna emellertid de stora grundidéerna, på hvilka våra fäder byggde, att vackla, och i och med detsamma vackla äfven de samhällsinstitutioner, som hvila på dem. Visserligen se vi dagligen nya, tillfälliga idéer spela in, men de äro af öfvergående art, och sällan tyckes någon af dem besitta större bärkraft eller vinna varaktig betydelse.

Vi ha redan sagt, att idéer för att påverka massorna böra ikläda sig en ytterst bestämd och enkel form. De framträda i bilder och äro endast sålunda

tillgängliga för massan. Men dessa tankebilder förete intet samband sinsemellan, ingen likhet, ingen logisk följd och kunna efter behag växla likt de brokiga glasen i en laterna magica. Som en följd häraf se vi de mest motsägande föreställningar samtidigt vinna insteg hos massan. Lydande ögonblickets impuls, låter den sig påverkas än af den ena, än af den andra af de föreställningar, som inträngt i medvetandet, och kan följaktligen utföra de mest olikartade och motsägande handlingar. Bristen på omdöme förhindrar dem att uppfatta motsägelserna.

Detta har visst icke sin tillämpning på massan allena; man kan äfven bland isolerade individer påträffa samma företeelse, och det icke blott bland primitiva utan äfven bland dem som genom sin intellektuella beskaffenhet — fanatiskt religiösa sekterister t. ex. — närma sig de primitiva. Själf har jag konstaterat samma märkvärdiga fenomen bland bildade hinduer, utdimitterade från europeiska universitet med utmärkelse och öfliga diplomer. På den orubbliga grundvalen af nedärfda, religiösa och sociala idéer hade en ny främmande tankevärld med västerländska begrepp spirat upp, utan att dock på minsta vis verka upplösande på de gamla föreställningarna. Allt efter omständigheterna uppträdde nu än den ena, än den andra af de olika tankeförbindelserna med sitt gifna följe af tal och handling, och en och samma individ kunde sålunda göra sig skyldig till de mest uppenbara mot-

sägelser. Motsägelser, dock mer skenbara än verkliga, ty blott de nedärfda föreställningarna äro starka nog att påverka den isolerade individens handlingssätt. Det är endast då människan till följd af kroasering röner inverkan af nedärfda, stridiga impulser, som absolut motsägande handlingar kunna följa tätt på hvarann. Det är onödigt att här uppehålla oss vid dem. Dessa företeelsers psykologiska betydelse är utomordentligt stor, men min personliga åsikt är, att minst tio års studier och forskningsresor äro af nöden för att kunna fatta deras rätta innebörd.

För att idéer må kunna uppfattas af massan är det icke nog att de iklädas en enkel form, de böra dessutom undergå väsentliga förändringar. Isynnerhet när det gäller högre filosofiska och vetenskapliga idéer, konstaterar man, att genomgripande ombildningar äro af nöden, innan idéerna förmå tränga ned till massornas nivå och assimileras af dem. Förändringarna äro mer eller mindre beroende af de olika kategorier och raser, dem massan tillhör, men de gå alltid ut på förenkling och förkrympning af respektive idéer. Därför finnes icke heller ur social synpunkt någon idéernas rangordning, med ett ord inga mer eller mindre upphöjda idéer. Hur stor och sann en idé än ursprungligen varit, från och med det ögonblick den trängt ner till hopen och påverkat densamma, afklädes den snart sagdt all sin inneboende storhet och sanning.

Ur social synpunkt är för öfrigt en idés hierarkiska

värde utan betydelse; af vikt är endast dess verkningar. Medeltidens kristna åskådning, det förra seklets demokratiska läggning och vår tids sociala idéer äro sannerligen icke af synnerligt upphöjd beskaffenhet. Ur filosofisk ståndpunkt kan man icke uppfatta dem annorlunda än som ganska tarfliga villfarelser. De ha emellertid varit och äro fortfarande af genomgripande betydelse och komma än så länge att räknas bland de viktigaste faktorerna i staternas maskineri.

Men till och med när en idé genomgått erforderliga förändringar, förmår den icke påverka massan, förrän den genom olika processer, som vi senare skola granska, nått fram till det omedvetna och omsatts i känsla, hvilket allt tar en ansenlig tid.

Man bör nämligen icke tro, att en idé, hvars sanning blifvit bevisad, i och med detsamma vinner burskap; den gör det icke ens inom de bildade klasserna. Största delen af mänskligheten låter sig tyvärr ej öfvertygas af den mest logiska bevisföring. En upplyst åhörare kan erkänna den uppenbara sanningen, men inom kort skall han af sitt omedvetna återföras till sin tidigare ståndpunkt, och några dagar senare skall han framlägga sina forna argument i de gamla utnötta ordalagen. Hvarför? Emedan han allt fortfarande behärskas af en tidigare tankegång, som omsatt sig i känsla, och det endast är känslor, som djupt påverka motiven för våra ord och handlingar. Detsamma gäller äfven för massorna.

Men om på olika vägar en idé slutligen inträngер i massornas medvetande, uppnår den där en oanad styrka och medför en hel räcka oundvikliga följder.

De filosofiska idéer, som utmynnade i Franska revolutionen, behöfde nästan ett sekel för att tränga ned till folksjälen. Alla känna vi den oerhörda kraft, hvarmed de sedan manifesterade sig. Ett helt folks anlopp mot sociala orättvisor, dess kraf på likställighet, på förverkligande af abstrakta rättigheter och en drömd frihet bragte alla troner att vackla och hela västerlandet att skaka i sina grundvalar. Under tjugu år lågo Europas folk i blodig fejd med hvarandra, och världen blef vittne till hekatomber, som skulle kommit en Djingiskan och en Tamerlan att rysa. Aldrig förr hade man bevittnat så vidtgående följder af en idés genombrott.

Idéerna behöfva mycket lång tid för att tränga ned till massorna och rotfästa sig där, men icke mindre lång tid för att uppryckas och förintas. Därför äro massorna, hvad idéer beträffar, alltid några generationer efter filosofer och vetenskapsmän. Alla nutida statsmän äro medvetna om det ohållbara i de grundidéer, vi nyss behandlat, men de veta äfven, hvilken makt dessa idéer fortfarande besitta, och se sig följaktligen tvungna att styra enligt principer, på hvilkas sanning de själfva ej mer tro.

§ 2. MASSORNAS OMDÖMESFÖRMÅGA.

Man kan icke med bestämdhet påstå, att massorna aldrig öfverväga, att de äro absolut otillgängliga för förnuftsskäl. Men de argument, som de begagna och hvilka kunna påverka dem, äro, logiskt sedt, af så underordnad art, att de endast i analogiskt afseende kunna kallas förnuftsgrunder. Deras såväl högre som lägre tankeföreställningar äro grundade på associationer, men de associerade idéerna äro blott skenbart sammanhängande. De ingripa i hvarandra likt tankebilderna hos eskimåen, som med kännedom om den genomskinliga isbitens egenskap att smälta i munnen antar, att äfven den genomskinliga glasbiten gör detsamma. Likartade idéassociationer företer vilden, då han äter sin tappre fiendes hjärta och därmed tror sig förvärfva dennes mod, och arbetaren, som, själf exploaterad af sin arbetsgifvare, antar att alla arbetsgifvare exploatera sina arbetare.

Association af endast skenbart sammanhängande begrepp och omedelbart förallmänligande af enstaka fall äro de kännetecknande dragen för massornas resonemang, och af samma slags tankegång betjäna sig äfven de personer, som behärska och leda massorna, ty enbart denna är tillgänglig för deras fattningsgåfva. Stundom förvånas man vid genomläsningen af vissa tal, som hållits vid offentliga möten. De förefalla ytterst svaga och ha dock verkat tändande på

ofantliga människoskaror. Men man glömmer, att de varit afsedda för massan, icke för kammarfilosofer. En talare, som träder i verklig kontakt med folkmassan, finner alltid de rätta uttrycksmedlen, och tjugu digra volymer förnuftsmässigt uppkonstruerade haranger uppväga icke några kraftiga satser, som verka öfvertygande.

Det är onödigt att tilläga, att massornas oförmåga att tänka logiskt äfven förlamar deras kritik, d. v. s. förhindrar dem att skilja sanning från villfarelse och att afge något bestämdt omdöme. En åsikt, som företrädes af massan, är alltid påtvungen, aldrig resultat af själfständig öfverläggning. Men i sistnämnda afseende höjer sig flertalet människor ej väsentligt öfver massan. Att vissa åsikter så lätt bli allmän egendom bevisar bäst, hur oförmögna de flesta äro att bilda sig en egen åsikt, grundad på själfständigt tankearbete.

§ 3. MASSANS INBILLNING.

Liksom alla individer oemottagliga för förnuftsskäl, har massan en stark, liflig och mycket lätt påverkad inbillning. Bilder, som framkallas för dess inre öga af en person, en företeelse, en olyckshändelse, te sig lefvande som verkligheten själf. Massan kan till en viss grad förliknas vid en sofvande, ur hvars hjärna, där tankearbetet för tillfället afbrutits, en rad af lifliga bilder uppstå, som dock snabbt skulle skingras, om

de underkastades förnuftets pröfning. För massorna, som sakna både eftertanke och logik, förefaller ingenting osannolikt; emellertid är det just det osannolika, som framför allt tilltalar fantasin, och detta förklarar, hvarför det underbara och mystiskt sagolika alltid fängslar massorna i så hög grad.

Om vi närmare skärskåda en civilisation, se vi, att det underbara, det legendariska i själfva verket utgör dess verkliga stöd. I historien har skenet ständigt spelat en större roll än verkligheten. Det overkliga tar öfverhand öfver det verkliga.

Vi ha sagt, att massorna endast tänka och påverkas medelst bilder, och bilderna verka endera fängslande eller afskräckande och bli de egentliga driftfjädrarna till deras handlingar. Teatern, som framställer bilder i den klarast tänkbara form, har därför i alla tider haft ett utomordentligt inflytande på massorna. Bröd och spel utgjorde lyckoidealet för det forna romerska folket. Det begärde intet annat. Idealet har föga växlat sedan dess. Intet tilltalar mera folkfantasin än teatern. Alla åskådare erfara samtidigt samma sinnesrörelse, och om dessa sinnesrörelser ej taga sig uttryck i handling, så är det emedan t. o. m. den naivaste bland åskådarne vet, att han är offer för en illusion, och att han skrattar och gråter öfver inbillade äfventyr. Ibland bli dock de genom bilderna suggererade känslorna så starka, att de liksom vanliga suggestioner måste utlösa sig i handling. Det berättas

om en viss folkteater, hvars repertoar upptog idel hemska dramer, att polisen ofta vid utgången såg sig föranlåten att vaka öfver den aktör, som utförde bofvens roll; han skulle annars lätt sönderslitits af den rasande hopen, som, förbittrad öfver de skurkstreck han begått, ville utkräfva hämnd på honom. Ofvannämnda exempel belyser på ett utmärkt sätt hopens mentala tillstånd och isynnerhet den otroliga lätthet, hvarmed den suggereras. Det overkliga har nästan samma makt öfver den som det verkliga, och båda förväxlas ständigt.

På folkfantasin bygga de flesta eröfrare sitt välde och staterna sin makt. Det är den mäktiga häfstång, som sätter massorna i rörelse. Alla stora historiska tilldragelser, buddhismen, kristendomen, islamismen, ireformationen, den stora franska revolutionen och i våra dagar socialismens hotande uppmarsch, alla äro de direkta eller indirekta följder af mäktiga intryck, som folkfantasin emottagit.

Därför ha stora statsmän och enväldiga despoter i alla tider sökt sitt säkraste stöd i folkfantasin och aldrig vågat handla i strid med densamma. »Jag afslutade fälttåget i Vendée,» yttrade Napoleon i statskonseljen, »genom att göra mig till katolik; jag fick fotfäste i Egypten, när jag blef muselman, och vann i Italien prästernas bevågenhet genom att bli ultramontan. Skulle det falla på min lott att härska öfver det judiska folket, skulle jag återuppbygga Salomos tempel.»

Aldrig sedan Alexanders och Cæsars dagar har någon stor fältherre bättre vetat att tilltala massans inbillning. Han uttänkte ständigt nya medel för att elda folkfantasin, och vid alla tillfällen — i ord och handling, genom tal och proklamationer — vädjade han till den. Ännu på dödsbädden rörde sig hans tankar kring samma ämne.

Men huru fängsla massornas inbillning? Det skola vi snart se. För tillfället vilja vi endast fastställa, att massorna aldrig påverkas af förnuftsskäl, d. v. s. på bevisföringens väg. Det var icke genom välklingande fraser Antonius lyckades uppvigla folket mot Cæsars mördare, det var genom att uppläsa hans testamente och visa han blodiga lik.

Allt, som fängslar massornas inbillning, tar form af klara, bestämda, gripbara bilder utan några som helst kommentarier eller beledsagas blott af enstaka, underbara eller mystiska fakta, exempelvis en stor seger, ett under, ett fasaväckande mord eller ett framtidshopp. Händelsen bör framställas i breda drag, icke i detaljer. Hundra smärre brott eller hundra mindre olyckshändelser frappera icke massans inbillning, då däremot ett enda stort brott eller en gripande olyckshändelse gör djupt intryck, t. o. m. om de förolyckades antal är betydligt mindre än vid de hundra olyckshändelserna tillsammans. Influensaepidemien, som endast i Paris för några år sedan kräfde fem tusen offer på några veckor, väckte föga uppmärksamhet

hos massan. Den stora dödligheten iklädde sig i själfva verket ingen synbart afskräckande form och upptogs helt enkelt i statistikens veckorapporter. Om stället för fem tusen endast fem hundra personer aflidit på en enda dag till följd af någon oväntad katastrof, Eiffeltornets fall eller något annat dylikt, hade händelsen väckt oerhördt uppseende. En stor atlanterångare, om hvars öde man under några dagar sväfvade i okunnighet, sysselsatte folkfantasin på det lifligaste under en hel vecka. Den officiella statistiken visar emellertid att mer än tusen fartyg gå förlorade hvarje år. Men om alla dessa mycket större förluster af lif och egendom har massan aldrig bekymrat sig. Det är således ej fakta i och för sig, som göra intryck på dem, det är sättet på hvilket de framställas och fördelas. Bilderna böra, om jag så får säga, samla sig i en enda brännpunkt för att fängsla inbillningen och frambringa ett bestående intryck. Den, som känner konsten att tilltala massornas fantasi, känner också konsten att leda dem.

IV.

OLIKA RELIGIÖSA FORMER FÖR MASSORNAS ÖFVERTYGELSER.

Hvari den religiösa känslan består. — Dess oberoende af all gudsdyrkan. — De för den religiösa känslan utmärkande dragen. — Den inneboende kraften i hvarje öfvertygelse, som iklädt sig religiös form. — Den stora massans gudar ha ej försvunnit, de uppträda endast under nya former. — Ateismens religiösa former. — Reformationen, Bartolomeinatten, Skräckväldet och alla liknande historiska tilldragelser ha haft sin grund i massornas religiösa känsla, icke i någon enskild persons viljeyttring.

Vi ha sagt att massorna icke öfverlägga, att de antingen förkasta eller antaga idéer i klunga, att de ej tåla diskussion eller motsägelse och att suggestionen påverkar dem starkt och omedelbart omsättes i handling. Vi ha visat, att massorna, tillbörligen påverkade, äro redo att uppoffra sig för det insuggererade idealet. Vi ha äfven sett, att deras känslor äro häftiga och ofta öfverdrifna, att sympati lätt blir dyrkan, att antipati urartar till hat. Dessa allmänna antydningar ge redan vid handen af hvilken art deras öfvertygelser äro.

När man närmare skärskådar dessa folkmassornas öfvertygelser under tider af trosnit såväl som under stora politiska omhvälfningar, konstaterar man, att de mestadels antaga en särskild form, hvilken bäst torde

definieras såsom religiös känsla. Dess kännetecknande drag äro mycket enkla: dyrkan af ett antaget högre väsen, fruktan för den mystiska makt, som tillmätes detsamma, blind underkastelse under dess bud, oförmåga att diskutera dess dogmer samt önskan att sprida dem, benägenhet att stämpla som fiender alla, hvilka ej antaga desamma. Oafsedt om en dylik känsla hänför sig till en osynlig gud eller till ett beläte af sten eller trä, en hjälte eller en politisk idé, är den alltid, från och med det ögonblick den lägger ofvannämnda kännemärken i dagen, af religiös innebörd. Det öfvernaturliga och det underbara förefinnas där i lika hög grad. Omedvetet tilldelas den politiska formeln eller den segerrike fältherrn en hemlighetsfull makt.

Att vara religiös är icke allenast att dyrka en gudomlighet, det är att ägna alla sina förståndsgåfvor, all sin viljekraft, hela sin brinnande hänförelse åt en sak, en person, som blir föremål och ledstjärna för alla ens tankar och handlingar.

Intolerans och fanatism äro den religiösa känslans ständiga följeslagare. De äro oskiljaktiga från alla dem, som tro sig äga nyckeln till den timliga eller eviga lycksaligheten, och utmärka äfven alla i grupp församlade individer, besjälade af samma tro och öfvertygelse. Skräckväldets jakobiner voro lika djupt religiösa som inkvisitionens katoliker, och bådas grymma trosnit hade samma ursprung.

Massornas öfvertygelse företer gemensamma drag

med hvarje religiös känsla öfverhufvudtaget: blind underkastelse, sträng ofördragsamhet och våldsamt proselytbegär, och man kan därför säga, att alla deras trosläror ikläda sig religiös form. Den hjälte, som tilljublas af massan, är en sannskyldig gud. Napoleon var det under femton år, och aldrig blef en gudomlighet dyrkad med uppriktigare hänförelse. Aldrig kräfde en gud större människooffer än han, aldrig utöfvade de hedna eller kristna gudarne ett mer oinskränkt herravälde öfver hjärtan och sinnen.

Alla stora religionsstiftare och politiska ledare ha grundlagt sina läror tack vare förmågan att hos massorna ingjuta en så brinnande hänförelse för sin tro, att de i underkastelse, lydnad och offervillighet in i döden funnit sin högsta lycksalighet. Och så har det i alla tider varit. I sin beundransvärda bok öfver det romerska Gallien påstår med fog Fustel de Coulanges, att det icke var genom sin imponerande maktställning, som det romerska riket ägde bestånd under sekler, utan genom den religiösa vördnad, som det förmådde ingifva och vidmakthålla. »Det vore utan motstycke i världshistorien,» säger författaren, »om en af hela befolkningen afskydd regeringsform enbart på grund af sin makt kunnat bestå under sekler... Att kejsardömets trettio legioner förmådde tvinga hundra millioner människor till lydnad och underkastelse, vore i så fall oförklarligt.» Om de blindt underkastade sig, så var det emedan kejsaren, personifikationen af Roms

storhet, frivilligt och enhälligt dyrkades som en gudomlighet. I den minsta afkrok af kejsardömet hade kejsaren sitt altare. »Från ena ändan af riket till den andra bevittnade man den tiden en ny religions uppkomst, hvars gudomligheter utgjordes af cæsarerna själfva. Några år före den kristna tideräkningen uppreste hela Gallien, representeradt af 60 städer, ett gemensamt tempel nära staden Lyon till Augusti ära... Dess präster, valda genom representanter för de galliska städerna, voro sitt lands förnämsta män... Omöjligt att tillskrifva allt detta endast fruktan och servilitet. Hela folkslag kunna icke vara servila och det under en tidrymd af tre sekler. Det var icke allenast hofmän, som dyrkade kejsaren, det var hela Rom och icke allenast Rom, det var Gallien, Spanien, Grekland och Asien.»

I våra dagar uppreser man ej längre tempel och altaren åt de stora själsbetvingarne, men man förevigar dem i ärestoder och bilder, och den kult, som ägnas dem, afviker icke väsentligt från forntidens. Man uppfattar ej historiens filosofi, om man icke tillbörligt beaktar denna kärnpunkt i massornas psykologi. För massan är man endera gud eller ingenting alls.

Man bör icke tro, att allt detta blott är flydda tiders villfarelser, som förnuftet numera skingrat. I sin eviga strid med förnuftet har känslan aldrig dragit det kortare stråret. Massorna lystra ej mer till orden gudomlighet och religion, i hvilkas namn de fjättrats

länge nog, men aldrig ha de haft flera afgudar än under de sista hundra åren, och aldrig fordrade de forna gudarne så många altaren och ärestoder som de nuvarande. Det vore också öfverflödigt och högst banalt att upprepa, att en religion är nödvändig för massorna, eftersom alla gudomliga, politiska och sociala föreställningar endast genom att ikläda sig religiösa former kunna få fotfäste och skydd för alla angrepp. Kunde man tänka sig ateismen omfattad af massorna, skulle också den lägga en hänsynslös intolerans i dagen och snart tillägna sig de yttre ceremonier, som utmärka hvarje kult. Evolutionen inom positivisternas fåtaliga sekt ger härpå ett tydligt bevis. Den djupsinnige Dostojewsky berättar något liknade om en rysk nihilist. Följande förnuftets maningar, sönderslog han en dag de helgonbilder, som smyckade altaret i ett litet kapell, släckte vaxljusen och ersatte skyndsammast de förstörda bilderna med arbeten af några ateistiska filosofer, såsom Büchner och Moleschott, hvarpå han åter pietetsfullt tände vaxljusen. Föremålet för hans religiösa tro hade växlat form, men kunde man påstå, att hans religiösa känsla gjort detsamma?

Jag upprepar det ännu en gång, innebörden af så många världshistoriska händelser — måhända de viktigaste — blir oss förborgad, om vi ej klargöra för oss detta faktum, att massornas öfvertygelser alltid förr eller senare ikläda sig en religiös form. Vissa sociala

företeelser bör man snarare iakttaga som psykolog än som naturforskare. Vår store historiker Taine har studerat revolutionen enbart ur naturvetenskaplig synpunkt, och därför har händelsernas verkliga sammanhang esomoftast undgått honom. Han har riktigt sammanställt alla fakta, men då han icke studerat massornas psykologi, har han ej trängt ned till orsakerna för desamma. Förfärad öfver den anarkistiska, blodiga, förvildade sidan af revolutionen, har han i den stora hjältediktens heroer ej sett annat än en hord epileptiska barbarer, de där utan hejd följde sina råaste instinkter. Man förstår ej den stora revolutionen, dess våldsdåd, dess proselytbegär och osläckliga hat till alla krönta hufvuden, om man ej betänker, att den grundlade en ny religionsform i massornas själ. Reformationen, Bartolomeinatten, religionskrigen, inkvisitionen och skräckväldet äro alla likartade fenomen, framsprungna ur folkens fanatiska begär att med eld och svärd nedbryta alla hinder för den nya lärans genombrott. De medel inkvisitionen begagnade äro desamma som begagnats af alla verkliga fanatici. Den sannskyldige trosifraren känner icke några andra.

Genomgripande omstörtningar af ofvananförda slag äro möjliga endast då de uppstå i massornas eget psyke. Världens största despoter kunna ej frammana dem. När historieskrifvare framställa Bartolomeinattens fasor såsom iscensatta af en konung, är det blott ett bevis på, att de lika litet befattat sig med

massornas som med konungarnes psykologi. Dylika våldsamma yttringar ha sitt upphof i folkets själstillstånd. Den mest despotiske envåldshärskare förmår blott fördröja eller påskynda deras utbrott. Det var icke konungen som anstiftade Bartolomeinattens och religionskrigens blodiga dåd, lika litet som det var Robespierre, Danton eller S:t-Just, som framkallade skräckväldet. I alla dylika händelser afspeglar sig massornas själstillstånd, aldrig en konungamakt.

ANDRA BOKEN.

MASSORNAS TRO OCH ÅSKÅDNING.

I.

Medelbara och omedelbara faktorer i massornas tro och åsikter. — § 1. *Rasen.* Rasens dominerande inverkan. — Rasen utgör sammanfattningen af förfädernas suggestioner. — § 2. *Traditionerna.* — Ras-själens syntes. — Traditionernas sociala betydelse. — Huru de varit gagneliga och blifvit skadliga. — Massornas hårdnackade konservatism i fråga om traditioner. — § 3. *Tiden.* Huru den uppbygger trosläror och sedan nedrifver dem. — Tack vare tidens inverkan kunna ordnade förhållanden uppstå ur kaotiska tillstånd. — § 4. *Politiska och sociala institutioner.* Orätt uppfattning af deras betydelse. — De äro verkningar, icke orsaker. — Samhällsinstitutioner äro skyltar, som under samma rubrik gömma de mest olika ting. — Huru konstitutioner uppstå. — Hvarför vissa folkslag måste fasthålla vid institutioner, som teoretiskt äro förkastliga. — § 5. *Uppfostran och upplysning.* Skef uppfattning af upplysningens inflytande på massorna. — Statistiska uppgifter. — Den latinska uppfostrans demoraliserande inverkan. — Hvilket inflytande upplysningen kunde utöfva. — Exempel.

Vi ha studerat massornas mentala sammansättning, vi veta hur de tänka, känna, resonera. Låt oss nu undersöka hur deras åsikter och trosformer uppstå och befästas.

De härvid uppträdande faktorerna äro af tvåfaldigt slag: medelbara och omedelbara.

De medelbara faktorerna göra massorna emottagliga för vissa öfvertygelser, oemottagliga för andra.

De förbereda jordmånen, i hvilken sedan plötsligt nya idéer spira, idéer förvånansvärda till kraft och verkan, men endast skenbart spontana. Stundom kan man hos massan iakttaga ett blixtlikt genombrott af en idé och dess ögonblickliga tillämpning, men bakom den verkan, vi varsebli på ytan, kan man med säkerhet spåra ett länge förberedt arbete.

De omedelbara faktorerna äro de, hvilka, lagrande sig på de föregående, framkalla en aktiv öfvertygelse, d. v. s. komma idéer att taga form, och lössläppa den med alla dess följder. Genom de omedelbara faktorerna fattas beslut, som oväntadt bringa massan i svallning, de framkalla upplopp och strejker, de kunna plötsligt med en oerhörd majoritet lyfta en person till makten eller störta en regering.

I alla stora historiska tilldragelser se vi de båda faktorerna växelvis ingripa. Den franska revolutionen — för att taga ett slående exempel — räknade bland sina medelbara faktorer filosofernas skrifter, adelns utpressningar, vetenskapens framsteg. Massornas själsliga sammansättning sålunda bearbetad, påverkades därefter lätt af omedelbara faktorer, såsom eldande tal, hofvets motstånd mot t. o. m. obetydliga reformer o. s. v.

Bland medelbara faktorer ges det allmänna sådana, hvilka återfinnas på djupet af alla massans tänkesätt och trosläror: dessa äro rasen, traditionerna, tiden, samhällsinstitutionerna, uppfostran.

Vi skola här undersöka de olika faktorernas inverkan.

§ 1. RASEN.

Bland de nämnda faktorerna måste rasen ställas främsta ledet, emedan den i betydelse öfverträffar alla andra. Vi ha i ett föregående arbete behandlat frågan tillräckligt ingående för att icke vidare befatta oss med den. Vi ha klargjort hvad man förstår med historisk ras och påvisat, hurusom den, sedan dess särdrag blifvit fullt utbildade, förfogar öfver en så utomordentlig kraft, att alla dess samhällsinstitutioner, trosläror, konstformer, med andra ord alla beståndsdelarna af dess kultur endast bli de synliga uttrycken för dess själslif. Vi ha visat, att rasens makt är så djupgående, att ingen kulturell beståndsdel kan öfverföras från ett folk till ett annat utan att undergå afsevärda omgestaltningar. Miljön, omständigheterna, tilldragelserna utgöra för tillfället rådande samhälleliga suggestioner, hvilkas inverkan kan vara utomordentligt stor, men alltid blott är momentan, så framt dessa stå i strid med rasens, d. v. s. förfädernas, suggestioner.

I flera kapitel af denna bok få vi ännu tillfälle att återkomma till rasens inverkan och bevisa, att dess makt är så stor att den fullständigt öfverskyggar och behärskar särdragen i massornas psyke, hvilket

äfven förklarar hvarför folkmassorna i olika länder i sitt uppträdande väsentligt skilja sig från hvarann och icke kunna påverkas på likartadt sätt.

§ 2. TRADITIONERNA.

Traditionerna innefatta en förfluten tids tankar, behof och känslor. De utgöra syntesen af en ras och hvila på oss med hela sin tyngd.

De biologiska vetenskaperna ha undergått förändring, sedan embryologin påvisat det förflutnas ofantliga inflytande på det organiska lifvets evolution, och de historiska vetenskaperna komma i sin tur att inriktas på nya banor, när denna upptäckt blifvit mera känd. Den har på långt när icke nått den spridning, som vore önskvärd, och många äro de statsmän, som ännu fasthålla vid idéer, som förfäktades af sista seklets teoretici; de tro, att ett samhälle kan bryta med det förflutna, och omgestaltas medelst förnuftsskäl.

Ett folk är en organism, som tiden uppbyggt, och i likhet med hvarje annan organism kan det omdanas endast genom ett långsamt uppsamladt arf af det förflutna.

Det, som leder människorna och framför allt kollektiviteterna, det är traditionerna. Som jag redan flera gånger betonat, uppträda de under olika former och benämningar, men förbli oförändrade till sin innebörd. Vi böra ej beklaga att så är fallet. Utan tra-

ditioner funnes ingen folksjäl, ingen civilisation. Därför har människans diktan och traktan städse gått ut på att kringgärda sig med en mur af traditioner för att sedan nedrifva dem, då de förlorat sin välgörande verkan. Utan traditioner funnes ingen civilisation, utan deras långsamma utmönstring inga framsteg. Svårigheten ligger i att finna ett jämviktsläge mellan stabilitet och variabilitet, och denna svårighet är utomordentligt stor. När ett folk alltför segt och under många släktled fasthåller vid sina sedvänjor, förlorar det förmågan till framåtskridande och stannar såsom Kina i sin utveckling. Våldsamma revolutioner afhjälpa icke bristerna, ty antingen sammanfogas snart ånyo kedjans brustna länkar och det förflutna återtar sitt välde, eller ock kringspridas de åt olika håll och på anarkien följer förfall.

Det bästa för ett folk vore därför att bibehålla sina traditioner under långsam, nästan omärkligt fortgående omdaning. Ett dylikt ideal är emellertid ej lätt att uppnå. Romarne i gamla tiden, engelsmännen i den nya äro de enda, som närma sig detsamma.

De som segast fasthålla vid traditionerna och mest hårdnackadt motsätta sig alla förändringar äro massorna, och bland dem isynnerhet de kategorier, som bilda olika stånd. Jag har redan uppehållit mig vid massornas konservatism och påvisat, att de våldsammaste upplopp blott haft en skyltförändring till resultat. Vid slutet af adertonhundratalet kunde man

vid åsynen af de brända kyrkorna, de förjagade prästerna och den allmänna förföljelsen mot den katolska kyrkan tro, att de gamla, religiösa idéerna förlorat sin makt; men endast ett par år förflöto, innan på allmän begäran den afskaffade kulten återställdes.[1] De gamla traditionerna, för en tid undertryckta, döko ånyo upp och återtogo sitt forna välde.

Ingenting visar bättre än ofvannämnda exempel traditionernas oerhörda makt öfver massorna. Det är visst icke i templen, som de mest fruktade afgudarne ha sin hemvist, ej heller i palatsen, som vi finna de värsta tyrannerna; dessa kunna störtas i en handvändning, men de osynliga makter, som härska i våra själar, de omintetgöra alla försök till uppror och vika endast för långa seklers undergräfvande arbete.

§ 3. TIDEN.

I sociala liksom i biologiska problem är tiden en utomordentligt verksam faktor. Den är den ende verklige byggmästaren och därjämte den store för-

[1] Förre konventsledamoten Fourcroys rapport, citerad af Taine, är i detta afseende belysande:

»Det som man nu får bevittna af söndagsfirande och kyrkobesök visar, att den stora massan fransmän önskar återgå till de forna bruken, och att det nu är för sent att hejda den nationella strömningen ... Den stora massan har behof af religion, gudstjänst, präster. Det är ett misstag af några modärna filosofer, som vilseledt äfven mig, att tro på möjligheten, att allmän upplysning kunde skingra religiösa fördomar. Ett stort antal olyckliga finna i dem sin tröst — därför bör man låta folket behålla sina präster, sina altaren, sin gudstjänst.»

störaren. Det är den, som af sandkorn uppbyggt berg, det är också den, som upphöjt den ringa cellen från de geologiska tidsåldrarna till människorang och värdighet. Med tiden som bundsförvant kan man uppnå hvilket resultat som helst. Man har påstått och det med rätta, att en myra, som hade tiden för sig, kunde jämna självfaste Mont Blanc med marken. Den varelse, som efter behag rådde öfver tiden, skulle besitta den allmakt, som de troende tilldela gud.

Men här ha vi blott att befatta oss med tidens inverkan på folkopinionernas uppkomst. Äfven på detta område är dess inflytande ofantligt. De stora makterna i lifvet lyda under den, exempelvis rasen, som den förutan hvarken kunde danas eller bestå, och beroende af den äro äfven alla trosläror, som uppstå, växa i styrka och sedan dö.

Det är framför allt tiden, som förbereder massornas tro och öfvertygelser, d. v. s. bereder jordmånen i hvilken de skola spira; därför kunna vissa idéer förverkligas vid en gifven tidpunkt och icke vid en annan. Det är tiden, som samlar det förråd af tankar och åsikter, ur hvilket sedan de epokbildande idéerna växa upp. De spira ej tillfälligtvis eller af en slump, de ha hvar och en sin rot i ett långt förflutet — när de träda i dagen hade tiden förberedt deras blomning, och det är alltid i det förgångna man bör söka deras ursprung. Döttrar af det förflutna och framtidens mödrar, förbli de städse tidens slafvinnor.

Tiden är sålunda vår verklige behärskare och låter man den råda, bevittnar man växlingar i allt. Nutilldags bekymra vi oss mycket öfver massornas hotande uppmarsch, öfver de fordringar de uppställa, de omhvälfningar de bebåda. Men tiden åtar sig nog att återställa jämvikten. »Ingen styrelseform grundades på en dag,» skrifver med rätta mr Lavisse. »Politiska och sociala organisationer fordra långa seklers förarbete; feodalväsendet förefanns i oklart, kaotiskt tillstånd under flera tidehvarf, innan det uppnådde ordning och stadgad form; den oinskränkta monarkien existerade desslikes under sekler utan att finna regelbundna och fasta regeringsformer, och medan man famlade, rådde mycken oreda och förvirring.»

§ 4. POLITISKA OCH SOCIALA INSTITUTIONER.

Ganska allmänt råder ännu den uppfattningen, att institutioner kunna råda bot på samhällsbrister, att nationernas framsteg bero af regeringars och författningars förfullkomnande och att sociala omhvälfningar kunna ske genom påbud och förordningar. Franska revolutionen tog denna tro som utgångspunkt, och de modärna sociala teorierna söka i den sitt stöd.

Erfarenheten har icke lyckats skingra denna fruktansvärda villfarelse, och förgäfves ha filosofer och historieskrifvare bevisat dess orimlighet. Tydligt ha

dessa senare dock utlagt, hurusom institutioner ha sin grund i idéer, känslor, sedvänjor, och mångfaldiga gånger ha de betonat, att de sistnämnda icke kunna förändras genom förändrade lagbud. Ett folk väljer icke sina samhällsinstitutioner, lika litet som det väljer färgen på sitt hår eller sina ögon. Institutioner och styrelseformer ha sina förutsättningar inom rasen. Långt ifrån att skapa en epok, äro de tvärtom skapelser af densamma. Folken styras ej efter stundens nycker, utan deras styrelseformer betingas af deras lynne och karaktär. Det behöfves sekler för att uppbygga ett politiskt system och sekler för att förändra det. Institutioner ha ingen inneboende kraft — de äro hvarken goda eller dåliga i och för sig. Lämpliga för ett visst folk och under en viss tid, kunna de vara olämpliga och skadliga för andra.

Det står därför alls icke i folkens makt att på ett genomgripande sätt förändra sina institutioner. Genom våldsamma revolutioner kunna de visserligen gifva dem andra namn, men innebörden förblir densamma. Sålunda är t. ex. England det mest demokratiska land i världen[1] trots sin monarkiska styrelseform, medan de spansk-amerikanska länderna sucka

[1] Detsamma erkännes äfven af Förenta staternas mest framstående republikaner. Den amerikanska tidskriften Forum uttrycker samma åsikt i följande ord: Ingen, icke ens aristokratiens ifrigaste motståndare, bör förglömma, att England nu för tiden är det mest demokratiska land i världen, det land, där de mänskliga rättigheterna äro mest respekterade och där individerna äga den största friheten.

under en oerhörd despoti eller anarki, oaktadt de äga en republikansk författning. Icke regeringsformen utan folkkaraktären styr nationens öden.

Det är därför barnsligt, onödigt och vittnande om en gränslös okunnighet att försöka utarbeta fullfärdiga författningar. Tiden och nödvändigheten åtaga sig nog denna uppgift, om vi blott låta dem råda. Anglosachserna ha gjort det, och detsamma tillråder deras store historieskrifvare Macauley i en passus, som alla romanska länders politici borde beakta och lära sig utantill. Efter att ha påpekat hurusom vissa lagar, som ur ren förnuftssynpunkt förefalla orimliga och hvarandra motsägande, dock till sina följder visat sig befogade, anställer han en jämförelse mellan Englands konstitution och ett tiotal andra europeiskt- och amerikanskt-latinska författningar, som politiska stormar kullvräkt, och visar hur den förstnämnda endast långsamt och delvis förändrats under påverkan af omedelbara behof och aldrig till följd af teoretiska resonemanger. »Icke fästa afseende vid symmetri, men lägga stor vikt vid det nyttiga; aldrig utmönstra en anomali blott och bart emedan den är anomali; icke införa reformer, med mindre en olägenhet gör sig kännbar, och då införa det nya blott i den mån olägenheten därmed afhjälpes; aldrig utfärda påbud, som syfta längre än till det enskilda fall, som man vill förbättra, — dessa äro de regler, som alltifrån konung Johans tid

upp till drottning Viktoria tjänat våra parlamentsledamöter till rättesnöre.»

Man borde granska olika länders lagar och institutioner en efter annan för att sålunda påvisa, i hvilken grad de äro uttryck för rasens behof och som sådana icke tåla att våldföras. Man kan visserligen filosofera t. ex. öfver de fördelar och nackdelar, som en stark centralisation medför; men när vi se ett folk, sammansatt af de mest olika raser, under tusen år uppbjuda alla krafter för att småningom få en centralisation till stånd, när vi konstatera, att den stora revolutionen, hvars mål var nedrifvandet af det förflutnas institutioner, fann rådligt bibehålla desamma och till och med yrkade på en skärpt tillämpning af systemet, då kunna vi med fog antaga, att nämnda centralisation är en resultant af oafvisliga behof, ja, t. o. m. ett lifsvillkor, och beklaga kortsyntheten hos de statsmän, som arbeta på att undergräfva den. Om de händelsevis lyckades, vore därmed signalen gifven till ett fruktansvärdt inbördeskrig,[1] hvilket för öfrigt snart nog

[1] Om man till de djupa religiösa och politiska stridigheter, som åtskilja de olika delarna af Frankrike och hufvudsakligast bero på rasskillnad, ännu lägger de separatistiska tendenser, som yppade sig under revolutionen och sedermera vid slutet af fransk-tyska kriget ånyo uppflammade, inser man nogsamt, att en sammansmältningsprocess mellan de olika raserna i vårt land aldrig kommit tillstånd. Revolutionens energiska centralisation och indelning i departement i och för utplånandet af gränserna mellan de forna provinserna var utan tvifvel en välbetänkt handling. Om decentralisationen en dag blefve tillämpad, skulle den oförtöfvadt framkalla blodiga sammandrabbningar. De, som ställa sig skeptiska inför följderna däraf, ha sannerligen glömt vårt lands historia.

skulle framkalla en ny centralisation, vida mer tryckande än den föregående.

Af det sagda draga vi således den slutsatsen, att man icke i samhällsinstitutioner bör söka medel för en djupare påverkan af massornas psyke; folken styras efter sitt kynne, och alla regeringsformer, som ej äro gjutna efter folklynnet, äro som lånade dräkter, förklädnader för dagen. Visserligen ha blodiga krig och våldsamma uppror utbrutit och komma fortfarande att utbryta i och för påtvingande af statsförfattningar, som anses lyckobringande. Man kan därför i viss mening säga, att institutionerna påverka massornas själslif, eftersom de framkalla dylika resningar. Men i själfva verket är det icke institutionerna, som åstadkomma dessa verkningar, ty, som vi redan veta, äga dessa icke några inneboende egenskaper. Det som inverkar på massornas psyke, det är ord, det är illusioner. Isynnerhet ord, stora, chimäriska, mäktiga ord, hvilkas underbara makt vi snart bli i tillfälle att visa.

§ 5. UPPLYSNING OCH UPPFOSTRAN.

Bland de epokgörande idéer, hvilka jag på annat ställe omnämnt och som, ehuru mången gång illusoriska, likvisst besitta makt öfver sinnena, ha vi i vår tid denna: att upplysningen i hög grad förmår förändra människorna, att den obestridligen gör dem bättre och till och med jämlika. Genom att ständigt

upprepa detta påstående har den ifrågavarande satsen slutligen blifvit den mest orubbliga af demokratiens dogmer. Det vore lika lönlöst att angripa den, som det fordom var farligt att röra vid kyrkans dogmer.

Men i denna fråga som i många andra ha de demokratiska idéerna befunnits i strid med psykologins och erfarenhetens rön. Många framstående filosofer, bl. a. Herbert Spencer, ha bevisat, att upplysningen hvarken gör människan sedligare eller lyckligare; att den icke förändrar hennes nedärfda instinkter och passioner; att den esomoftast under dålig ledning kan vara mycket mer skadlig än nyttig. Statistiken har ytterligare bekräftat denna utsago i det den visat, att brottsligheten *tilltager med upplysningens spridning* eller åtminstone genom spridning af en viss upplysning; att samhällets värsta fiender, anarkisterna, ofta uppstå bland skolornas prisbelönta elever; ur ett nyligen utkommet arbete af en framstående ämbetsman, mr Adolphe Guillot, framgår, att man nu räknar 3,000 bildade brottslingar på 1,000 obildade, och att på femtio år brottsligheten från 227 på 100,000 invånare stigit till 552, alltså en ökning af 133 %. Han har äfven i likhet med sina kolleger konstaterat, att brottsligheten tilltager isynnerhet hos ynglingar, för hvilka den obligatoriska, afgiftsfria skolan ersatt patronatet.

Säkert är, och ingen vill bestrida det, att upplysningen, riktigt handledd, kan gifva utmärkta resultat, om icke genom höjande af sedligheten, så i alla fall

genom utveckling af yrkesskickligheten. Tyvärr ha de latinska folken, isynnerhet under de sista 25 åren, grundat sina undervisningsmetoder på oriktiga principer, och oaktadt framstående och kompetenta män gjort dem uppmärksamma på deras missgrepp, fortgå de alltjämt i samma vilseledande spår.

Jag har själf i olika arbeten[1] visat, hur vår nutida uppfostran snart sagdt går ut på att dana samhällsfiender och värfva anhängare för socialismens ytterlighetsformer.

Den första angripbara punkten i den s. k. latinska uppfostran är den grundfalska uppfattningen, att man utvecklar intelligensen genom minnesläsning. Från folkskolan upp till licentiat- och doktorsgraden lägger den unge mannen ej an på annat än att inplugga så mycket lärdom som möjligt, utan att därjämte utveckla omdömesförmåga och initiativ. »Läsa läxor, kunna utantill sin grammatik och vissa vetenskaper i sammandrag, upprepa, efterhärma, se där» — säger f. d. undervisningsministern J. Simon — »en skön uppfostran, där en blind tro på lärarens ofelbarhet förlamar allt självständigt arbete, och vi sluta med att andligen förkrympas.»

Om ifrågavarande uppfostran inskränkte sig till att vara onyttig och ändamålslös, skulle man endast beklaga de stackars skolbarnen, som, i stället för att

[1] Psychologie du Socialisme (3. édit.). Psychologie de l'éducation (5. édit.).

inhämta nödvändiga kunskaper, få inpränta allsköns oväsentligt kram; men den innebär därjämte en stor och verklig fara, i det den inger eleverna afsmak för sitt stånd och en brinnande önskan att utträda ur detsamma. Arbetaren vill ej mer bli arbetare, bonden ej mer vara bonde, och för den anspråkslösaste borgarson duga inga andra banor än de af staten aflönade. I stället för att förbereda för lifvet, förbereder skolan endast för offentliga värf, där man kan komma fram utan att själf bana sig väg och slipper att taga personligt initiativ. Nederst på rangskalan skapar den proletärmassor, missnöjda med sin lott och alltid färdiga till uppror, högre upp en flärdfull borgarklass, på en gång skeptisk och lättrogen, med å ena sidan vidskepligt förtroende för staten-försynen, å den andra benägenhet för knot och klander mot regeringen, på hvilken den lägger allt ansvar för felsteg, som den själf begår, en borgarklass, som för öfrigt är oförmögen till självständig verksamhet och vid hvart steg behöfver myndigheternas bistånd.

Staten kan naturligtvis icke draga nytta af mer än ett fåtal af de unga män, som i enlighet med nämnda uppfostringsmetod utexaminerats ur skolorna, och lämnar följaktligen alla de andra utan användning. Den får då finna sig i att föda de första och göra sig fiender af de andra. Från foten till spetsen af samhällspyramiden, från den anspråkslöse kontoristen till professorn och prefekten, pocka nu diplomerade skaror

på tjänster i staten. Medan en handelsman med möda uppletar en ombudsman för kolonierna, finnas tusende vitsordade aspiranter till de sämst aflönade platserna på ämbetsmannabanan. Ensamt Seine-departementet räknar 20,000 lärare och lärarinnor utan anställning; enär de utvalde äro få, blir självfallet de missnöjdes skara ofantlig, och denna skara står redo att deltaga i första bästa upplopp, under första bästa ledare och med hvilket mål som helst. Ett kunskapsmått, som ej finner användning, skapar revolutionärer.[1]

Det är klart, att man ej mer kan hejda strömmens lopp. Endast erfarenheten, folkens bästa uppfostrarinna, kan göra oss klarsynta. Den ensam förmår öfvertyga oss om nödvändigheten af det förhatliga plugg- och examenssystemets ersättande genom praktisk undervisning, hvilken skall återföra vår ungdom till landsbygden, till verkstäderna, till kolonierna, områden, dem den nutilldags på allt sätt söker undfly.

Den yrkesundervisning, som alla upplysta andar

[1] För öfrigt är denna företeelse icke specifik för de latinska folken; detsamma förekommer i Kina, som styres af en fast mandarinhierarki, och där mandarinatet vinnes efter genomgånget prof, som består i att flytande uppläsa utantill flera digra volymer. Också där är de bildade aspiranternas anhopning en oerhörd olycka, likaså i Indien, där England öppnat skolor icke för att ge infödingarne uppfostran, såsom i England, utan för att inplugga boklig bildning. En särskild klass af lärde har där uppstått, de s. k. Babous, hvilka, om staten nekar dem anställning, öfvergå till engelska regeringens oförsonligaste fiender. Hos alla Babous har för öfrigt upplysningen resulterat i en betänklig sänkning af den moraliska nivån. Jag hänvisar till mitt arbete *Les Civilisations de l'Inde*. Samma faktum har konstaterats af alla forskare, som besökt den stora halfön.

nu förorda, är densamma som våra förfäder erhöllo och som de folk, hvilka i vår tid genom energi, viljestyrka och företagsamhet behärska världen varit kloka nog att bibehålla. Jag skall längre fram ge några utdrag ur vår store tänkares mr Taines skrifter, af hvilka tydligt framgår, att vår uppfostran i förgångna tider var snarliknande den nuvarande engelsk-amerikanska. Genom en ypperlig parallell mellan det latinska och det anglosachsiska systemet visar han resultaten af de två metoderna.

Man skulle måhända i nödfall finna sig i vår med olägenheter behäftade klassiska undervisning, t. o. m. om den skapar missnöjda och urspårade, såframt det ytligt förvärfvade kunskapsmåttet förmådde höja den intellektuella nivån. Men gör den det? Nej, tyvärr. Det är omdömet, erfarenheten, initiativet, karaktären, som äro villkor för framgången i lifvet, och boklig kunskap ger intet af allt detta. Böcker äro nyttiga, när det gäller att begära råd, men att belasta sitt minne med långa sidor ur dem är fullkomligt meningslöst.

Taine visar på ett utmärkt sätt huru yrkesundervisningen utvecklar intelligensen.

»Idéerna gro endast i en naturlig och lämplig jordmån; det som kommer dem att spira och växa är de otaliga intryck, som den unge mannen dagligen erhåller i verkstaden, i grufvan, vid domstolen, på arbetsplatsen, på sjukhuset, intryck som han samlar

vid åsynen af verktyg, af materialier, i beröring med kunder och arbetare, vid utförande af arbetet själft, godt eller dåligt, kostsamt eller inbringande, vid allehanda obetydliga förnimmelser genom ögat, örat, handen eller luktsinnet, hvilka, omedvetet uppsamlade och i tysthet bearbetade, taga form för att förr eller senare ingifva idén till en ny kombination, till en förenkling eller inbesparing, till en förfullkomning eller uppfinning. Alla dessa assimilerbara, oundgängliga, värdefulla väckelser och gynnsamma tillfällen saknar den unge fransmannen fullkomligt, och det just under den tidpunkt af hans lif, då idéer utväxlas, omsättas och befruktas; under en följd af 7 till 8 år hålles han instängd i en skola, afskuren från all möjlighet till den personliga och omedelbara erfarenhet, som ensam ger riktiga och lefvande begrepp om människor och ting och sättet att umgås med dem.» — Åtminstone nio på tio af dessa unga män förlora tid och möda, långa år af sitt lif, de verksammaste, viktigaste, mest afgörande åren: frånräkna först hälften eller två tredjedelar af dem, som infinna sig till examen, jag menar de underkände, däreſter bland de godkände, utexaminerade, prisbelönte ytterligare hälften eller två tredjedelar, d. v. s. de öfveransträngde. Man har begärt för mycket då man fordrat, att de på en viss dag från skolbänken eller framför taflan skola under flera timmar och i flera vetenskaper vara lefvande uppslagsböcker för likt och olikt vetenskapligt vetande; de ha

verkligen — eller nära nog — varit det på examensdagen, under några timmar, men en månad senare äro de det icke mera och skulle knappast kunna bestå samma prof en gång till. De förvärfvade, alltför omfattande kunskaperna ha glidit ur minnet, själsförmögenheterna ha förslappats, must och märg förtorkat; den fullfärdige mannen står där, men mången gång som en bruten man. Skenbart artar han sig sedan rätt bra, gifter sig, går i samma kretsgång utan att förtröttas, begränsar sig till sitt trånga ämbetsrum och uppfyller samvetsgrant sin plikt, men därvid stannar det. Detta är genomsnittsbehållningen; helt visst uppväges icke utgiften af inkomsten. I England och Amerika, där man, liksom i Frankrike före 89, använder det motsatta systemet, är behållningen lika med eller större än utgiften.»

Den berömde historikern visar oss därefter skillnaden mellan vårt och det engelska systemet. Anglosachsarne ha icke våra oräkneliga fackskolor; hos dem sker icke undervisningen genom böcker utan genom lifvet. Ingenjören t. ex. utbildas icke i skola utan i verkstäder, där han kan uppnå en grad motsvarande sin begåfning, bli arbetare eller verkmästare, om han ej kan stiga högre, ingenjör om hans anlag och skicklighet leda honom så långt. Ett tillvägagående, som är vida mer demokratiskt och vida mer samhällsnyttigt än att göra en människas hela lefnads-

lopp beroende af en examen, som varat några timmar och absolverats vid 18 à 20 år.

»I hospitalet, i grufvan, i fabriken liksom hos arkitekten och lagkarlen blir eleven antagen vid tidiga år och får göra sina lärospån ungefär som hos oss ett biträde på ett advokatkontor eller målarlärlingar i verkstäder. Dessförinnan har han genomgått en allmän, summarisk kurs för att så att säga få en ram för de iakttagelser han kommer att göra. Tillfälle har han sedan att på fria stunder besöka tekniska kurser, som hjälpa honom att efter hand ordna de erfarenhetsrön han dagligen gör. Under ett dylikt system växer och utvecklas det praktiska sinnet liksom af sig själft och i förhållande till elevens begåfning. Han lägger från första början an på att utvecklas i den riktning och i det fack, som hans framtida arbetsfält kräfver, och tillgodogör sig snabbt de möjligheter han förfogar öfver. Vid 25 år och ofta mycket tidigare blir han, om han icke saknar alla förutsättningar, en nyttig verkmästare, och mer än så, en självständigt arbetande man, icke en kugg utan en drifkraft i maskineriet. I Frankrike, där det motsatta förfaringssättet fått råda och med hvarje generation yttermera stelnat i gamla former, är summan af förlorad arbetskraft oerhörd.»

Och den store filosofen kommer till följande slutsats angående den latinska uppfostrans olämplighet för lifvet:

»På upplysningens tre trappsteg, barndomen, ynglingaålden och ungdomen, har den teoretiska förberedelsen på skolbänken och genom läxläsning blifvit öfver måttan uttänjd och öfverlastad. Man har uppställt som mål examina, vitsord, betyg och diplomer och därtill begagnat de beklagligaste medel, tillämpning af onaturliga och antisociala metoder, ytterligt försenad praktisk undervisning, internat, meningslös träning, mekaniskt pluggsystem och öfveransträngning, allt detta utan tanke på framtiden, på den mogna åldern, på kommande, manliga värf, utan hänsyn till de kraf, som uppställas af det verkliga lifvet, i hvilket den unge mannen skall inträda, af den omgifvande världen, efter hvilken han bör anpassa sig, och med förbiseende af alla de mänskliga konflikter, för hvilka han i tid borde utrustas, stålsättas, väpnas och härdas för att icke duka under. Denna oundgängliga utrustning, viktigare än något annat och sammansatt af fast, sundt förnuft, vilja och energi, den ger våra skolor honom icke — tvärtom — i stället för att göra honom duglig för framtida, bestämda värf gör den honom oduglig för dem. Hvaraf följer, att han vid sitt inträde i lifvet, vid de första stegen på ett praktiskt verksamhetsfält gång på gång våldsamt kastas ur sadeln; han känner sig efter dessa stötar ledbruten, kränkt och sårad och har möjligen tagit skada för lifvet. Det är ett hårdt och farligt prof; den moraliska och intellektuella jämvikten rubbas och löper fara att icke

återställas; illusionerna ha skingrats för snabbt och för fullständigt, missräkningarna ha varit stora, uppvaknandet bittert.»

Ha vi genom det anförda aflägsnat oss från vårt ämne, massornas psykologi? På intet sätt. Om vi vilja förstå tankar och åsikter, som gro i dag och spira i morgon, måste vi känna den jordmån, som alstrar dem. Af den undervisning ett land skänker sina söner kan man sluta till dess framtid. De nutida uppfostringsmetoderna inge dystra farhågor. Uppfostran och upplysning påverka i viss grad massornas psyke och det i god eller dålig riktning. Det var därför nödvändigt att visa, huru det nuvarande systemet format detsamma, och hur det stora antalet likgiltiga eller partilösa småningom vuxit till en här af missnöjda, redo att lyda fantasters och storordiga demagogers minsta vink. Det är ur skolan anarkister och missnöjda nutilldags utgå, och det är där de latinska folken förbereda kommande tiders förfall.

II.

OMEDELBARA FAKTORER I MASSORNAS TÄNKESÄTT.

§ 1. *Bilder, ord och formler.* — Deras magiska kraft. — Ordens makt är bunden vid de föreställningar de framkalla och beror ej af ordens verkliga innebörd. — Föreställningarna växla under olika tidsåldrar och hos olika raser. — Orden nötas. — Exempel på hur vissa alldagliga ord undergått betydande förändringar. — Politisk nödvändighet, att åt föråldrade ting ge nya namn, när de gamla hos massorna väcka obehagliga föreställningar. — Ordens olika betydelse för olika raser. — Olika betydelse af ordet demokrati i Europa och Amerika. — § 2. *Illusionerna.* Deras vikt. — De återfinnas på botten af alla civilisationer. — Deras sociala nödvändighet. — Massorna föredraga dem framför sanningen. — § 3. *Erfarenheten.* Endast erfarenheten kan hos massorna inskärpa nödiga sanningar och skingra illusioner, som blifvit farliga. — Erfarenheten verkar endast såvida den ofta upprepas. — Den erfarenhet, som erfordras för att öfvertyga massorna, är dyrköpt. — § 4. *Förnuftet.* Förnuftet är af ingen vikt och betydelse för massorna. — Om man vill göra intryck på dem, bör man söka inverka på deras omedvetna känslor. — Logikens roll i historien. — De hemliga orsakerna till skenbart osannolika händelser. —

Vi ha redan undersökt de förberedande faktorerna, som utveckla receptibiliten hos massan och möjliggöra vissa känslors eller idéers uppträdande. Nu återstår att skärskåda de faktorer, som omedelbart påverka massan. I ett följande kapitel skola vi se, huru dessa faktorer böra handhafvas för att åstadkomma största möjliga verkan.

I första delen af detta arbete ha vi omtalat kollektiviteternas känslor, idéer och tänkesätt, och därur kunde man tvifvelsutan draga vissa allmängiltiga slutsatser angående sättet att göra intryck på deras psyke. Vi veta redan hvad som frapperar deras fantasi, vi veta hur mäktigt och smittosamt suggestionerna uppträda, isynnerhet i form af bilder. Men då suggestionerna äro af mycket olika ursprung, kunna äfven de inverkande faktorerna vara ganska olikartade, och vi få därför lof att särskildt granska dem. Massorna likna i viss mån de antika fablernas sfinxer; man bör lösa de gåtor deras själslif innesluter eller ock vara beredd att uppslukas af dem.

§ 1. BILDER, ORD OCH FORMLER.

Då vi behandlade massornas fantasi sågo vi, att den framför allt påverkas af bilder. Dessa stå icke alltid till buds, men de kunna framkallas genom skicklig sammansättning af ord och formler. Konstnärligt behandlade, äga de i själfva verket den mystiska makt, som magien i tiden tillskref dem. De kunna bland folkmassorna framkalla fruktansvärda stormar, men kunna också lugna, dämpa och blidka dem. En pyramid, högre än den gamla Cheops', kunde uppresas enbart med ben af de döde, som fallit offer för ordens och formlernas besvärjande inverkan. Ordens makt sammanhänger med de föreställningar de framkalla

och har intet att skaffa med ordens verkliga innebörd. Stundom ha ord med oklar betydelse en utomordentlig verkan, som t. ex. orden demokrati, socialism, jämlikhet, frihet etc., hvilkas innebörd är så obestämbar, att digra volymer ej skulle förmå klargöra den. Det oaktadt besitta de en verkligt magisk kraft, som om de i sig dolde lösningen af nutidens största problem. De sammanfatta omedveten längtan, oklara och olikartade framtidsmål jämte hopp om deras förverkligande.

Förnuft och den klyftigaste slutledningskonst komma till korta i kampen mot vissa ord och vissa formler. Man nämner dem inför folkmassorna med största andakt, och knappast uttalade, framkalla de öfverallt en vördnadsfull uppsyn och sänkta hufvuden. Många anse dem som urkrafter, som öfvernaturliga makter. De frambesvärja storartade och oklara bilder, men just deras sväfvande konturer bidraga till att öka deras mystiska kraft. Man kan jämföra dem med de fruktansvärda, bakom tabernaklet dolda gudomligheterna, som de rättrogne endast darrande våga nalkas.

Då de föreställningar, som framkallas af ord, äro oberoende af ordens verkliga betydelse, växla de under tidernas lopp och hos olika folk, medan formlerna bestå. Vid vissa ord anknytas på ett öfvergående sätt vissa föreställningar; ordet är då endast den tryckknapp, som framkallar dem.

Alla ord och formler äga ej förmåga att fram-

besvärja bilder, och andra finnas, som ursprungligen gjort det, men sedermera undergått nötning, förlorat sin kraft och slutligen spårlöst glidit förbi. De bli då tomma ord, som blott tjäna till att göra eftertanken öfverflödig för dem, som begagna dem. Med ett litet förråd af formler och gängse slagord kan man gå genom lifvet utan att mödosamt reflektera öfver någonting.

Om man till granskning upptar ett visst bestämdt språk, ser man, att de ord, hvaraf det består, endast småningom och under tidernas lopp undergå förändring; men det ständigt växlande i språket är de föreställningar, orden framkalla, och den mening man lägger i dem. Därför har jag kommit till den slutsatsen, att en fullkomligt trogen öfversättning af ett språk till ett annat, isynnerhet när det gäller döda språk, är totalt omöjlig. Hvad göra vi i själfva verket, då vi ersätta grekiska eller latinska uttryck med franska sådana eller t. o. m. när vi försöka förstå en bok, skrifven på vårt eget språk för tre à fyra sekler tillbaka? Vi ersätta helt enkelt begrepp och föreställningar, som forna tiders lifsyttringar framkallat hos främmande folkslag, med idéer och bilder, som nutidsförhållanden tillföra vårt tankelif. När revolutionsmännen trodde sig efterbilda greker och romare, hvad gjorde de väl annat än öfverförde nutidsbegrepp på antikens ord och formler. Hvilken likhet kan väl spåras mellan Greklands institutioner och de, som i våra dagar betecknas med samma namn? Hvad var då en republik om icke framför allt en aristokrati,

en samling små despoter oinskränkt härskande öfver en hop underdåniga trälar? Dessa kommunala aristokratier voro grundade på slafveriet och hade aldrig kunnat fortbestå utan detsamma.

Och ordet frihet sedan? Hvilken gemenskap med den modärna betydelsen kunde det väl ha vid en tidpunkt, då möjlighet till tankefrihet alls icke förefanns, och då angrepp på gudarne, lagarna och statens seder och bruk var det största bland tänkbara brott? Ett ord som fosterland, hvad betydde det för atenare och och spartaner annat än kärlek till Aten eller Sparta? Kärlek till landet, till Grekland kom icke i fråga, då landet bestod af ett antal jämt i inbördes strid liggande städer. Samma ord — fosterland — hvilken betydelse hade det för de forna gallerna, som voro delade i flera stammar af olika ras, med olika språk och religion och som lätt besegrades af Cæsar, emedan han alltid fann bundsförvanter bland dem? Det var först Rom, som i och med politisk och religiös enhet gaf gallerna ett fosterland. Vi behöfva för öfrigt ej förflytta oss så långt tillbaka i tiden. För ett par sekler tillbaka, vid den tid då franska furstar, bl. a. den store Condé, ingingo förbund med främmande makter emot sin konung, gaf man nog icke samma betydelse som nu åt ordet fosterland. Och hade för öfrigt ej samma ord en helt annan bemärkelse för emigranterna, som då de kämpade mot Frankrike ansågo sig lyda hederns bud, hvilket de i själfva verket

ur sin synpunkt gjorde, eftersom feodallagarna bundo vasallen vid länsherrn och det rätta fosterlandet var det land, där denne befann sig.

Talrika äro de ord, hvilka sålunda under tidernas lopp undergått betydande förändringar, och i hvilkas ursprungliga innebörd vi endast med svårighet kunna inträngа. Man har med rätta påstått, att stor beläsenhet fordras för att kunna fatta allt det, som en gång i tiden för våra förfäder tog sig ett samladt uttryck i orden konungen och kungliga familjen. Hur mycket svårare då att rätt fatta betydelsen af mer mångskiftande ord! Orden ha således blott växlande och öfvergående betydelse, beroende af olika tider och olika folk. När vi genom dem vilja inverka på massorna, måste vi bestämdt veta, hvilken mening dessa gifva dem vid en viss gifven tidpunkt, och förbise den betydelse de förut haft eller kunde få för individer med en annan själsstruktur.

När massorna efter stora politiska och religiösa omhvälfningar fatta afsky eller ovilja för föreställningar framkallade af vissa ord, åligger det insiktsfulla statsmän att utbyta dessa ord mot andra lämpligare, naturligtvis utan att därför rubba den med en nedärfd konstitution sammanhängande innebörden. Den kloke Tocqueville påstod redan på sin tid, att konsulatets och kejsardömets egentliga arbete till största delen bestått uti en med nya benämningar gjord omklädnad af gamla samhällsinrättningar, d. v. s. de hade ersatt ord,

som i massornas fantasi framkallat obehagliga idéassociationer, med nya, som uteslöto de forna föreställningarna. Sålunda hade man bibehållit de flesta skatter och pålagor under andra benämningar.

Till statsmännens förnämsta åligganden hör därför att åt förargelseväckande lagar och påbud gifva nya, populära eller åtminstone neutrala namn. Ordens makt är så stor, att man med välvalda uttryck kan förmå massorna att antaga hvad som helst. Taine säger med rätta, att »det var i frihetens och broderlighetens namn — då mycket populära ord — som jakobinerna kunde införa en despotisk styrelse värdig Dahomey, en domstol liknande inkvisitionen och mänskliga hekatomber sådana som i det forna Mexiko.» För statsmän liksom för advokater gäller det framför allt att rätt veta begagna sig af ord. Men svårigheten i denna konst ligger däri, att i ett samhälle samma ord tillmätes olika betydelse i olika samhällslager. Man använder samma ord och uttryck, men talar ändå icke samma språk.

I de anförda exemplen är det tiden, som varit den förnämsta faktorn i ordens växlande betydelse. Lägga vi härtill rasens inverkan, se vi att folkslag vid samma tidpunkt och på samma kulturnivå, men af olika ras, kunna tillmäta ett och samma ord en vidt skild bemärkelse. Denna skillnad är så godt som omöjlig att förstå, om man icke genom resor blifvit uppmärksamgjord på ordens skiftande innebörd,

och jag vill därför ej uppehålla mig vid den. Jag nämner blott i förbigående, att det framför allt är de af folkmassorna mycket använda orden, som tilläggas olika betydelse hos olika folkslag. Till dem höra orden demokrati, socialism, jämt och allmänt använda i våra dagar.

De framkalla i själfva verket fullkomligt motsatta föreställningar hos de latinska och de anglosachsiska folken. Hos latinaren betyder ordet demokrati den personliga viljans och initiativets underordnande under statsmakten. Det är staten, som skall leda det hela, centralisera, monopolisera och ingripa i allt. Till den vädja ständigt alla partier utan undantag, radikaler och socialister likaväl som monarkister. För anglosachsaren, isynnerhet amerikanaren, betyder samma ord tvärtom en intensiv utveckling af individen och den personliga viljekraften och ett tillbakaträdande i största möjliga mån af statsmakten. Med undantag af polisen, hären och de diplomatiska förbindelserna innehar regeringen icke ledningen af någonting alls, ej ens af upplysningen. Sålunda har samma ord hos två olika folk fullkomligt motsatt betydelse.

§ 2. ILLUSIONERNA.

Alltsedan civilisationens daggryning ha massorna behärskats af illusioner. De flesta tempel, ärestoder och altaren ha de rest åt dem, som låtit vackra dröm-

mar hägra för deras syn. Fromma illusioner fordomdags, filosofiska och sociala illusioner i vår tid, alltid och allestädes återfinna vi dessa mäktiga härskarinnor i spetsen för de civilisationer som efter hand blomstrat på vår jord. På illusioner uppbyggdes de väldiga templen i Kaldéen och Egypten, de fromma stiftelserna under medeltiden likaså; illusioner var det som framkallade sista seklets våldsamma omstörtningar i Europa, och på alla våra nutida politiska, sociala och konstnärliga konceptioner ha de lagt sin mäktiga prägel. Stundom, genom dyrköpta revolutioner, lyckas människan skingra villorna, men blott för en kort tid — hon frambesvärjer dem ständigt ånyo och tyckes dömd att så göra. Utan illusioner hade hon aldrig utträdt ur det primitiva tillståndet, utan dem skulle hon snart nog sjunka tillbaka däri. De äro visserligen blott villor och bländverk, men tack vare dessa våra drömmars barn ha folken frambragt allt det, som utgör konstens härlighet och civilisationens storhet.

»Om man i muséer, bibliotek och kyrkor kullvräkte och förstörde de konstverk, som religionen inspirerat, hvad skulle väl då återstå af människosläktets upphöjda tankar?» frågar en författare, som sammanfattar våra åsikter. Att skänka människorna den andel af hopp och illusioner, utan hvilka de icke kunna existera, det är gudars, hjältar och poeters uppgift. Under en tid af femtio år tycktes vetenskapen åtaga sig detta värf, men då den icke vågade lofva mer än

den kunde hålla och icke nedlät sig till att ljuga i önskvärd måtto, förlorade den sitt anseende hos alla dem, som törstade efter idealer.

Det 18:e seklets filosofer arbetade med utomordentlig ifver på att störta alla de religiösa, sociala och politiska fördomar, på hvilka våra förfäder lefvat under långa sekler. Genom att undanrödja dem kommo de hoppets och resignationens källa att sina. Bakom de kullvräkta chimärerna fann man naturens blinda och döfva krafter, och de stå obevekliga gentemot svagheten, känslolösa inför allt mänskligt lidande.

Trots stora framsteg har filosofin icke tills vidare kunnat skänka massorna något tillfredsställande ideal, men eftersom dessa absolut vilja lefva på illusioner, vända de sig instinktmässigt, som flugan mot ljuslågan, till allehanda frasmakare, de där lofva och förespegla dem lycka och välgång. Den stora faktorn i folkens evolution har aldrig varit sanningen, men väl villfarelsen, och om socialismen nutilldags fått så stor spridning, är det därför att den grundar sig på den enda illusion, som ännu står upprätt. Trots alla vetenskapliga utläggningar är den i ständig tillväxt. Dess förnämsta styrka ligger däri att ledare och anhängare, okunniga om lifvets realiteter, låta lyckan i gyllene dager hägra som framtidsbild. Den socialistiska illusionen härskar nu på det förflutnas ruinhög, och framtiden tillhör den. Massorna ha aldrig törstat efter sanning. Framför självklara sanningar, som misshaga dem, ha de

alltid föredragit vilfarelser, som tilltala dem. Den, som förstår att locka massorna med ljusa framtidslöften, blir lätt deras herre, den, som försöker skingra villorna, offras utan betänkande.

§ 3. ERFARENHETEN.

Erfarenheten är så godt som det enda medlet att hos massorna på ett varaktigt sätt inskärpa en sanning eller skingra en illusion, som medför våda. Därtill kommer att erfarenheten måste göras i stor skala och ofta upprepas. En generations erfarenhet är vanligen till ingen nytta för den följande, och därför kan man också säga, att historiska fakta, anförda som bevis, äro af noll och intet värde. De bekräfta blott nödvändigheten af att under olika tidsåldrar upprepa samma erfarenheter, hvar gång det gäller att utöfva inflytande och småningom rubba villfarelser, som slagit rot i folksjälen.

De 18:e och 19:e seklen skola helt visst af framtida historieskrifvare betecknas som det tidsskede, hvarunder det mest vågade experiment företagits. Ingen annan period har varit så mångfrestande som de.

Det mest gigantiska experimentet var den stora franska revolutionen. För att inse, att man icke på rena förnuftsgrunder kan omgestalta ett samhälle, måste först en million människolif offras och Europa under tjugu år stå i brand. För att på erfarenhetens väg

komma till insikt af att imperatorer kosta folken dyrt, behöfdes inom en tidrymd af femtio år två ruinerande experiment, hvilka, oaktadt otvetydiga vittnesbörd, ändå icke tyckas verkat fullt öfvertygande. Det första kostade oss tre millioner människor och en främmande invasion, det andra en styckning af landet och nödvändigheten af stående krigshärar. Ett tredje afstyrdes med knapp nöd och kommer antagligen trots allt att i en framtid förnyas. För att klargöra för det franska folket, att den tyska hären icke före 1870 var ett oförargligt nationalgarde, såsom man påstått, behöfdes det fruktansvärda kriget, som stod oss så dyrt. För att öfvertyga det om skyddstullarnas ruinerande inverkan på de länder, som antaga dem, bli nog ödesdigra erfarenheter under minst tjugu år af nöden. Exemplen kunde mångfaldigas.

§ 4. FÖRNUFTET.

Vid uppräknandet af faktorer, som påverka massornas psyke, kunde man saklöst utesluta förnuftet, om det icke vore af vikt att framhålla det negativa värdet af dess inflytande.

Vi ha redan påvisat, hurusom massorna alls icke påverkas af logiska slutledningar och enbart uppfatta enkla idéassociationer. Talare med kännedom om massornas psyke vädja därför alltid till deras känslor,

icke till deras förstånd. För att få grepp på massorna bör man framför allt ha reda på den för tillfället rådande känslostämningen och låtsa dela den samt därefter medelst helt enkla idéassociationer[1] söka framkalla vissa subjektiva föreställningar; i nödfall bör man vara beredd att stryka flagg, och af synnerlig vikt är att kunna beräkna den verkan man genom sitt tal framkallar. Nödvändigheten att rätta talet efter denna verkan omöjliggör själffallet alla på förhand utarbetade tal; i dylika följer talaren sin egen tankegång och icke sina åhörares, och verkan blir härigenom lika med noll.

Logiskt tänkande människor, vana att öfverbevisas

[1] Mina första iakttagelser i konsten att göra intryck på massorna och min insikt af hur ringa hjälp vi vid dylika tillfällen ha af logikens regler hänföra sig till tiden för Paris' belägring. Jag såg en dag marskalk W . . . af en rasande folkhop släpas till Louvren, där regeringen då sammanträdde. Man anklagade marskalken för förräderi och påstod sig ha ertappat honom vid afteckнandet af fortifikationsplanerna, hvilka han antagligen sedan ville sälja åt preussarne. En regeringsledamot, mr G. P., ryktbar talare, utträdde för att harangera massorna, som fordrade fångens omedelbara afrättning. Jag väntade mig att talaren skulle bevisa orimligheten i anklagelsen, då ju marskalken just var en af fortifikationernas uppbyggare och planerna för öfrigt funnos till salu i alla boklådor. Men till min stora häpnad — jag var då mycket ung — inslog talaren en helt annan väg. »Rättvisa skall ske,» utropade han, »och det utan miskund! Låt nationalförsvaret taga undersökningen om hand! Nu gäller främst att sätta fången i säkerhet.» Massan, lugnad och tillfreds med utgången, skingrade sig snart, och en kvarts timme senare kunde marskalken bege sig till sitt hem. Han skulle ofelbarligen blifvit lynchad, om talaren för att öfvertyga den vilda hopen användt den logiska argumentering, som jag i min oerfarenhet ansett mycket bindande.

genom skarpa slutledningar, ha ytterst svårt att frångå detta tillvägagångssätt, när det gäller att öfvertyga massorna, och hvar gång verkan af deras bevisföring uteblir, äro de högst öfverraskade. »De vanliga matematiska konsekvenserna, grundade på slutledningar, d. v. s. på identitetsassociationer, äro nödvändiga,» skrifver en logiker. »Nödvändigheten skulle framtvinga bejakandet t. o. m. hos en oorganisk massa, förutsatt att densamma vore i stånd att följa identitetsassociationer.» — Utan tvifvel, men hopen är likaväl som en oorganisk massa ur stånd att fatta och följa dylika. Må man blott försöka genom bevisföring inverka på primitiva väsen, på vildar eller barn t. ex., och man skall snart nog inse, att all motivering i dylika fall är af föga eller intet värde.

Vi behöfva för öfrigt icke gå så långt som till primitiva människor för att bevisa förnuftets fullständiga vanmakt, när det gäller att öfvervinna känslor. Vi erinra blott om den seghet, hvarmed de mot all logik stridande religiösa fördomarna hållit stånd under sekler. Under snart sagdt 2000 år ha t. o. m. glänsande snillen böjt sig inför deras lagbud, och först vår modärna tid var det förbehållet att våga betvifla deras sanning. Medeltiden och renässansen, så rika på upplysta andar, kunde ej uppvisa en enda som, ledd af förnuftet, vågade antasta tidens vidskepelser eller framkasta tvifvel angående djäfvulens påfund och nödvändigheten af att bränna häxor.

Bör man beklaga att massorna aldrig vägledas af förnuftet? Vi våga ej påstå det. Enligt all sannolikhet skulle det mänskliga förnuftet ej förmått sporra mänskligheten framåt på civilisationens stråt med samma djärfhet och samma hänförelse som illusionerna gjort det. Barn af det omedvetna, som leder våra steg, äro de tvifvelsutan våra oundgängliga följeslagare. Hvarje ras äger i sin själsstruktur lagar, som bestämma kommande öden, och det är antagligen dessa lagar den med ofelbar instinkt åtlyder, t. o. m. i skenbart omotiverade impulser. Stundom förefaller det som om de outgrundliga krafter, hvilka förmå ur ollonet utveckla eken och som tvinga kometen att följa sin bana, äfven skulle behärska folken.

Det oändligt lilla vi kunna utröna i afseende å nämnda krafter bör sökas i den allmänna gången af ett folks evolution, icke i enstaka sakförhållanden, ur hvilka evolutionen stundom tyckes framgå. Om man enbart toge isolerade fakta i betraktande, skulle historien te sig som sammansatt af osannolika tillfälligheter. Hvem hade kunnat tänka sig, att en okunnig timmerman från Galiléen under 2000 år skulle dyrkas som en allsmäktig gud, och att i hans namn de viktigaste civilisationer skulle grundas; osannolikt var det också, att några arabskaror, som lämnat sin öken, skulle underlägga sig största delen af det gamla grekisk-romerska riket och grunda ett välde större än Alexanders. Högst osannolikt äfvenledes att i det ålderstigna, alltigenom

hierarkiskt uppbyggda Europa en obskur artillerilöjtnant en dag skulle härska öfver konungar och folk.

Låt oss därför lämna förnuftet åt filosoferna och ej alltför mycket yrka på dess inblandning i folkens styrelse. Det är icke tack vare förnuftet, men väl trots detsamma, som känslor sådana som hedern, försakelsen, fromheten, kärleken till ära och fosterland uppstått, och dessa ha hittills varit de stora driffjädrarna i all civilisation.

III.

FOLKLEDARE OCH DERAS FÖRMÅGA ATT PÅVERKA MASSORNA.

§ 1. *Alla i grupp församlade individer underordna sig instinktmässigt en ledare.* — Ledarnes psykologi och klassifikation. — Endast ledaren är i stånd att inge massan en öfvertygelse och organisera den. — Ledarens nödtvungna despotism. — Viljans betydelse. — § 2. *Ledarens tillvägagångssätt.* — För att påverka massorna begagnar han sig af kategoriska påståenden, flerfaldiga upprepningar och suggestioner. — De olika faktorernas respektive roller. — Huru suggestionen banar sig väg från samhällets lägsta till dess högsta lager. — Hur snabbt massans åsikter förallmänligas. — § 3. *Prestigen.* Definition och klassifikation. — Medfödd och förvärfvad prestige. — Huru prestigen försvagas och försvinner.

Vi ha lärt känna massans mentala sammansättning och de krafter, som påverka den. Det återstår oss nu att undersöka, huru och genom hvem dessa krafter bäst kunna tillämpas.

§ 1. FOLKLEDARE.

Så snart ett lefvande antal väsen, vare sig djur eller människor, sammansluta sig och bilda en kollektivitet, bjuder instinkten dem att gruppera sig kring ett öfverhufvud. Folkmassans öfverhufvud är oftast blott en ledare, men som sådan spelar han en framträdande

roll. Hans vilja bildar så att säga kärnpunkten, kring hvilken alla åsikter gruppera och identifiera sig. Han utgör basen för de heterogena massornas organisation och förbereder deras sammanslutande i grupper. Till att börja med öfvertar han ledningen. Massan är som en motståndslös hjord, som icke kan undvara ledning. Ledaren har tidigare själf stått under en annans ledning och själf varit hypnotiserad af den idé, hvars förkunnare han blifvit. Denna idé har bemäktigat sig hela hans varelse, lagt beslag på alla hans tankar, så att allt förbleknar inför den, och alla afvikande åsikter te sig som villfarelser och kätteri. Som exempel kan anföras, att Robespierre, hypnotiserad af Rousseaus filosofi, icke tvekade att använda samma medel som inkvisitionen för att utbreda hans läror.

Ledarne äro för det mesta icke tankens utan handlingens män. De äro icke klarsynta, och kunna ej vara det, ty klarsynthet medför ofta tvekan och overksamhet. De rekryteras hufvudsakligen ur de exalterades, de nervöst anlagdes leder, bland ytterlighetsmänniskor, hvilka ej sällan stå vid vansinnets brant. Hur orimliga de idéer, som de förfäkta, än må vara, återstudsar all sund logik mot deras orubbliga öfvertygelse. Förakt och förföljelse når dem icke eller sporrar dem blott yttermera. Familjeband, personlig fördel, allt uppoffras; till och med självbevarelseinstinkten utplånas, och martyrkronan hägrar som det enda eftersträfvansvärda. Intensiteten i deras tro förlänar

deras ord en utomordentlig suggestiv makt. Massan är alltid redo att lyssna till den viljestarke, som behärskar den. Alla individer i en massa bli viljelösa redskap i den viljestarkes hand.

Anförare har massan aldrig saknat, men långt ifrån alla ledare ha besjälats af den bergfasta tro, den starka öfvertygelse, som danar apostlar. Mestadels äro de blott fyndiga talare, som enbart ha den egna fördelen i sikte att söka vinna sina åhörare genom att smickra deras lägre instinkter. Deras inflytande kan vara mycket starkt, men är aldrig af lång varaktighet. De verkligt stora troshjältarne, en Peter Eremiten, en Luther, en Savonarola, revolutionens stora män, hänryckte massorna, emedan de själfva med brinnande hänförelse omfattade sin tro; endast sålunda kunde de i sina medmänniskors hjärtan frambesvärja den oemotståndliga makt, som kallas tro och som fullständigt tar själarna fångna.

Att ingifva en öfvertygelse, vare sig religiös, social eller politisk, ingjuta tro och tillit till en person, en idé, ett verk, det är hvarje folkledares hufvudmål, och i denna förmåga ligger en utomordentlig makt. Bland alla de krafter människan förfogar öfver har tron alltid varit en af de mäktigaste, och med full rätt tillskrifver bibeln densamma förmågan att försätta berg. Skänka människan en tro, det är att tiofaldiga hennes kraft. Många stora historiska tilldragelser ha framkallats af obskura trosifrare, som icke ägde annat än

sin tro. Det är hvarken vetenskapsmän eller filosofer än mindre tviflare, som stiftat de stora världsomspännande religionerna eller bidragit till uppbyggandet af de mäktiga världsriken, som omfattade mer än hälften af jordklotet. Det är de stora folkledarne, och dessa äro så fåtaliga, att historien med lätthet upptecknat deras namn. De beteckna spetsarna af den långa rad af anförare, som från de väldiga människobetvingarne leda ned till arbetaren, hvilken i den nedrökta krogen fängslar sina kamrater genom ett ständigt omtuggande af utnötta formler, dem han ej själf förstår, men hvilkas tillämpning för honom är liktydig med alla sköna drömmars och förhoppningars förverkligande.

I alla samhällslager, från de högsta till de lägsta, råkar alltid den icke-ensamstående individen under en ledares inflytande. De flesta människor, men isynnerhet individerna i en folkhop, äga, bortsedt från det egna facket, icke någon klar, motiverad åsikt om någonting. De äro oförmögna att leda sig själfva. Ledaren får därför visa vägen. I nödfall kan han ersättas, ehuru bristfälligt, af flygblad och periodiska skrifter, som åt sina läsare servera färdiga ord och tankar och sålunda bespara dem allt eget tankearbete.

Ledarens myndighet är mycket tyrannisk och kan för öfrigt vidmakthållas endast genom tyranni. Mer än en gång har man förvånats öfver den lätthet, hvarmed ledaren gjort sig åtlydd — t. o. m. af råa arbetar-

hopar — och det utan att ha haft något egentligt stöd för sin myndighet. Han bestämmer arbetstimmar, lönevillkor, tidpunkten för strejkers utbrott och slut o. s. v.

I våra dagar sträfva folkledarne att själfva öfvertaga de offentliga myndigheternas roll, i samma mån som dessa försvagas och ge anledning till kritik. De nya herrarnes tyranni imponerar starkt på massorna, hvilka böja sig för dem vida lättare än för någon annan styrelse. Om af en eller annan anledning ledaren försvinner och icke omedelbart ersättes af en ny, sjunker massan åter ned till en kollektivitet utan sammanhållning eller motståndskraft. Under en omnibusstrejk i Paris behöfde man blott arrestera de två förnämsta ledarne för att få hela rörelsen att afstanna. Det är icke frihets-, utan träldomsbegär, som utmärker massorna. Deras behof af lydnad och underkastelse är så starkt, att de blindt följa den, som uppträder med kraft och myndighet och vet att behärska dem.

Med afsende å ledarne kan man särskilja tvenne bestämda kategorier: å ena sidan de mycket energiska med stark, men föga uthållig vilja; å den andra, och dessa äro vida mer sällsynta, de anförare, som besitta en på samma gång kraftig och ihärdig vilja. De första äro lidelsefulla, modiga, djärfva, de äro oskattbara när det gäller att handla i blinken, att öfverrumpla, att löpa till storms obekymrad af faran och elda till hjältemod de mest odisciplinerade skaror.

Sådana voro t. ex. Ney och Murat under första kejsardömet, sådan var äfven Garibaldi, äfventyraren utan begåfning, men med järnvilja, han som med en handfull frivilliga bemäktigade sig det forna konungariket Neapel, försvaradt af en hel, väl disciplinerad armé.

Men om dessa ledares energi är stark och okuflig, är den i stället kortvarig och öfverlefver sällan den första hänförelsens rus. Återförda till hvardagslifvets kända gängor, lägga dessa ögonblickets hjältar den mest förvånansvärda svaghet i dagen. Oförmögna att klart uppfatta de enklaste förhållanden, kunna de icke bana väg för sig själfva, fastän de under andra förhållanden utstakat vägen för andra. De äro ledare, som själfva behöfva ledas, eggas, drifvas fram af en idé eller en person, i en bestämd riktning.

Den andra kategorien af ledare, de som begåfvats med en ihärdig vilja, utöfva trots en mindre briljant yta ett vida större inflytande. Bland dem finner man de verkligt betydande religionsstiftarne och stordådens odödliga märkesmän: Paulus, Muhammed, Kolumbus, Lesseps o. s. v. Det betyder föga om de äro kloka eller inskränkta, de eröfra världen i alla fall. Den starka, uthålliga viljan, deras arfvedel, är en oskattbar och sällsynt egenskap, en makt för hvilken allt och alla böja sig. Man inser icke alltid till fullo hvad en sådan vilja innebär: den bryter allt motstånd; natur, gudar och människor underordna sig den.

Det bästa exemplet på hvad en stark och seg

vilja förmår ger oss den berömde Ferdinand Lesseps, som åtskilde tvenne världsdelar och förverkligade det, som mäktiga suveräner under tre tusen år förgäfves sökt uppnå. Han misslyckades tyvärr senare vid ett liknande företag, men ålderdomen hade då inträdt, och inför den faller allt till föga, till och med viljan. Om man vill visa hvad enbart viljan förmår, behöfver man blott i detalj genomgå de svårigheter Lesseps hade att öfvervinna vid gräfvandet af Suez-kanalen. Ett ögonvittne, doktor Cazalis, ger oss i några gripande ord ett sammandrag af tillvägagåendet vid detta stordåd. »Dag för dag berättade Lesseps oss episoder ur kanalens historia, sitt stora lifsverk. Han berättade om de hinder han undanröjt, om det omöjliga som möjliggjorts, om de intriger och stämplingar han varit utsatt för och alla de svårigheter, missräkningar, olyckor och nederlag han haft att strida mot, men som icke för ett ögonblick kunnat nedslå hans mod; om det stridslystna Albion, som ständigt angrep honom, om Frankrike och Egypten, alltid tveksamma, och om den franske konsuln, som var den förste att resa hinder i hans väg; om hur han slutligen tog törsten till bundsförvant och undanhöll sina gensträfviga arbetare allt sött vatten; han talade om marinministeriet och ingenjörerna, allt allvarligt och vetenskapligt bildadt folk, men som naturligtvis voro fientligt stämda mot företaget, hvars totala misslyckande de förutspådde och med vetenskaplig noggrannhet uträknade,

såsom man uträknar dagen och timmen för en sol- eller månförmörkelse.»

En förteckning öfver de verkligt stora ledarne skulle ej upptaga många namn, men de namnen ha gått i spetsen för alla epokgörande händelser i världs- och civilisationshistorien.

§ 2. DE MEDEL LEDARNE BEGAGNA SIG AF ÄRO FÖLJANDE: KATEGORISKA PÅSTÅENDEN, UPPREPNINGAR OCH TANKEÖFVERFÖRING.

När det gäller att drifva en folkmassa till ögonblicklig handling, till att plundra ett palats eller försvara en barrikad, måste den påverkas genom snabb suggestion och helst genom exemplets makt; härtill erfordras emellertid en viss förberedelse och framför allt att ledaren besitter prestige, en egenskap som jag senare skall söka förklara.

Men gäller det att bana väg för vissa idéer och öfvertygelser — modärna sociala teorier t. ex. — blir ledarens tillvägagående ett helt annat. Han söker då främst att påverka massorna genom kategoriska påståenden, upprepningar och tankeöfverföring, medel som verka långsamt, men desto säkrare.

Ett rätt och slätt påstående, utan resonemang eller bevis, är ett af de säkraste medlen för att hos

massorna väcka intresse för en ny idé. Ju enklare och mera kortfattadt detta påstående är, ju mindre nedtyngdt af bevis och slutledningar, desto kraftigare verkar det. Religiösa skrifter och lagböcker ha i alla tider affattats i denna form. Statsmän, som göra sig till förespråkare för ett politiskt program, industriidkare, som medelst annonser göra reklam för sin vara, känna nogsamt värdet af detta enkla förfaringssätt.

Ett påstående gör emellertid ett varaktigt intryck blott om det upprepas ofta och så vidt möjligt i samma ordalag. Det var Napoleon, tror jag, som en dag yttrade, att i hela retoriken en enda figur vore värd att beaktas, nämligen upprepandet. Genom att ständigt upprepas inträngер ett påstående i medvetandet och antages slutligen såsom bevisad sanning. Man förstår upprepningarnas makt öfver massorna, då man ser i hvilken grad äfven de bildade klasserna taga intryck af dem. Denna makt har sin förklaring däri, att det flerfaldigt upprepade ordet slutligen inristas i det omedvetnas dunkla gömslen, där motiven för våra handlingar uppstå. Vi glömma inom kort hvem som ursprungligen framkastat påståendet, men sätta dock slutligen tro till detsamma. Annonsens hela vikt och betydelse ligger i detta faktum. När vi läst hundra och tusen gånger, att X:s chokolad är den bästa af alla, inbilla vi oss, att vi hört det från olika håll och bli slutligen själfva öfvertygade om att så är. När vi läst, att Y-mjölet kurerat flera notabla personligheter,

ansatta af de mest envisa åkommor, sluta vi med att själfva vilja försöka det, då vi angripas af liknande sjukdomar. Om vi i en och samma tidning ständigt läsa, att A. är en fulländad skurk och B. en hedersman, sluta vi med att tro det, om ej händelsevis en annan tidning ger oss de båda meritlistorna i omvänd ordning. Påståendet och upprepandet äro mäktiga nog att bekriga hvarandra.

Då ett påstående upprepats enhälligt och tillräckligt länge, såsom fallet är med vissa beryktade finansiella företag, rika nog att köpa allas samverkan, uppstår en viss tankeströmning, och smittoöfverföringens mäktiga maskineri sättes i gång. Massornas idéer, känslor, själsaffekter och öfvertygelser ha en lika stor smittobärande kraft som någonsin mikroberna. En företeelse, som är fullt naturlig, eftersom den äfven påträffas hos djuren så snart de uppträda i flock. Om en häst är krubbitare, bli de andra hästarna i stallet lätt detsamma. Om ett får af ett oväntadt ljud eller en rörelse uppskrämmes, meddelar sig skrämseln ögonblickligen till hela hjorden. I de mänskliga anhopningarna öfverföras de olika emotionerna med en otrolig snabbhet, hvilket äfven förklarar hvarför paniker så hastigt uppstå. Hjärnsjukdomar äro smittosamma äfven de. Man vet hur ofta psykiatriker falla offer för den sjukdom de bekämpa hos andra. Helt nyligen har man t. o. m. konstaterat en ny årt af galenskap, den s. k. agorafobien, som från människor öfverföres

till djur. För smittans öfverförande fordras ej individernas sammanträffande på ett och samma ställe, den kan också äga rum på afstånd under intryck af vissa händelser, som inrikta sinnena på ett och samma mål och förläna dem vissa för massan kännetecknande drag; detta sker isynnerhet när jordmånen redan på sätt och vis är förberedd genom medelbart verkande faktorer, hvilket jag redan i ett föregående kapitel behandlat. Sålunda spred sig t. ex. 1848 års revolution i Paris hastigt till en stor del af Europa, rubbande grundvalen för mer än ett konungarike.

Härmningsdriften, hvilken man tillmätt så stor betydelse i de sociala företeelserna, är i själfva verket blott en återverkan af smittan. Då jag redan på ett annat ställe talat därom, vill jag här endast upprepa hvad jag nedskref för tjugu år sedan och som sedermera utvecklats af andra författare i nyss utkomna skrifter.

»I likhet med djuren är människan af naturen imitativ. Att härma är för henne ett behof, såvida det faller sig lätt och naturligt. Den stora makt, som ligger i hvad vi kalla mode, grundar sig just på detta behof af efterbildning. I fråga om åsikter, idéer, litterära strömningar eller helt enkelt klädedräkter, hvem är väl den, som vågar undandraga sig modets välde? Massan ledes icke med argument, utan med exempel. I alla tider har det funnits en liten grupp individualiteter, som gått i spetsen och angifvit tonen, och den omedvetna massan har följt efter. Dessa individualiteter

böra dock icke till sitt uppträdande afvika för mycket från gängse vanor och åskådningssätt, ty i så fall blefve efterbildningen svår och deras anseende förringadt. Hvarför öfverlägsna och framsynta andar sällan utöfva ett större inflytande på sin samtid får därmed sin förklaring. Afståndet är för stort. Af samma anledning ha européerna, trots alla civilisationens fördelar, ringa inflytande på orientens folk. Skillnaden dem emellan är för påtaglig.

Genom tidens och den ömsesidiga härmningens samverkan få alla människor, hörande till samma epok och samma land, gemensamma särdrag, en utpräglad egenart, och det till den grad, att till och med de, som lättast borde kunna undgå dem — filosofer, vetenskapsmän, litterater — i tankeyttringar, ordval och stilsätt röja ett uppenbart släkttycke, som hänför sig till det tidsskede de tillhöra.

Smittan är så stark, att den icke allenast öfverför vissa tänkesätt, utan äfven vissa känsloströmningar. Det är till följd af smittoöfverföring, som vissa musikaliska och litterära verk, såsom t. ex. Tannhäuser, missuppfattades och ringaktades vid en viss tidpunkt, för att några år senare höjas till skyarna af samma personer, som tidigare angripit den. Genom smittoöfverföring, icke genom resonemang, grundläggas massans åsikter och öfvertygelser. Det är på krogen som de nutida socialistiska lärorna genom upprepade påståenden och smittoöfverföring vinna spridning bland

arbetarna, och alla tiders dogmer och läror ha uppstått på samma sätt. Renan jämför med rätta kristendomens första förkunnare med »de socialistiska arbetare, som från krog till krog utbreda sina läror», och Voltaire yttrar på tal om kristendomen, att »den under mer än hundra år omfattades endast af dräggen af folket».

Väl att märka, uppträder smittan i nyss anförda och analoga fall först inom de breda lagren och fortplantas senare till de högre. Ett bevis härpå ha vi i de socialistiska teorierna, som mer och mer vinna insteg i de samhällsskikt, som dock i främsta rummet bli lidande på desamma. Men smittan är i och för sig en så mäktig faktor, att till och med den personliga fördelen måste vika för den.

Och därför tränger den åsikt, som vunnit burskap hos de lägre klasserna, oemotståndligt fram till de högsta samhällslagren, hur uppenbart orimlig den segrande opinionen än må vara. Det är en reaktion, som här gör sig gällande från de lägre till de högre sociala lagren, en reaktion, så mycket egendomligare att bevittna, som massans öfvertygelser alltid mer eller mindre härröra ur en högre, men i den egna miljön ofruktbar idé. Denna högre idé, som tagit ledaren fången, upptages och omformas af honom; medlemmarna i den nya sekt han bildat omforma den i sin tur, hvarpå den tränger ned till massan, som ytterligare ombildar och vantolkar den. Som populariserad sanning återvänder den sedan på sätt och vis

till sitt ursprung och inverkar på nationens högre lager. Intelligensen är det sist och slutligen som leder världen, fastän på mycket långt håll. Idéernas upphofsmän, filosoferna, äro längesedan stoft, då deras idéer ändtligen segra på de omvägar jag nyss nämnt.

§ 3. PRESTIGE, AUKTORITET.

Det, som yttermera förstärker de segrande idéernas makt, är det hemlighetsfulla något, som kallas auktoritet, prestige, nimbus.

Detta är begrepp, som vi alla fatta, men som få sin tillämpning på alltför olika sätt för att lätt definieras. Auktoritet kan innebära vissa känslor, såsom beundran och fruktan, och det händer t. o. m. att den grundar sig på nämnda känslor, men den kan fullkomligt väl undvara desamma. Den största auktoritet äga de döde, med andra ord varelser, som ej inge oss fruktan: Alexander den store, Cæsar, Buddha, Muhammed etc. Å andra sidan gifves det väsen eller fiktioner, som vi ej alls beundra — de monstruösa indiska gudomligheterna t. ex., hvilka likväl imponera på oss. Prestige är, närmast uttryckt, en makt, som utstrålar ur ett väsen, ett verk eller en idé och som oemotståndligt tar en fången.

All kritik förstummas inför den, själen uppfylles af undran och vördnad. Den sålunda frammanade känslan är oförklarlig liksom alla känslor, men torde vara

besläktad med den fascination, som ett magnetiseradt subjekt erfar inför sin magnetisör. När det gäller att härska och behärska, är prestigen den förnämsta bland alla hjälpmedel. Utan den skulle hvarken gudar, konungar eller kvinnor härskat öfver världen.

Auktoritetens olika arter kunna hänföras till tvenne hufvudformer: den inneboende, personliga, och den förvärfvade. Den sistnämnda stöder sig på namn, rykte, förmögenhet och är oberoende af den personliga prestigen. Denna är däremot rent individuell och kan visserligen förenas med rykte, ära och förmögenhet, ja, förstärkas af dem, men stöder sig dock ej på desamma. Den förvärfvade auktoriteten förekommer vida oftare än den personliga. En person kan ha auktoritet tack vare sin förmögenhet och sin ställning i världen, hur ringa hans personliga värde än må vara. En uniformerad militär, en domare i röd kappa ha alltid auktoritet, och ej utan fog framhöll Pascal nödvändigheten af domares uppträdande i kappa och peruk. Utan dessa attributer ginge sannolikt tre fjärdedelar af deras myndighet förlorad. Den nyktraste socialist går ej likgiltig förbi en prins eller en markis, och man behöfver blott ikläda sig en viss rang och värdighet för att tillnarra sig af en handelsman nära på hvad som helst.[1]

[1] Det inflytande, som de granna banden, titlarna och uniformerna utöfva på massan, återfinnes i alla länder, t. o. m. i sådana, där den personliga frihetskänslan är mest utvecklad. En bekant resenär återger på följande sätt sina intryck af prestigens makt i

Den ofvan antydda prestigen besittes af individer, men det ges dessutom en auktoritet, som utöfvas af idéer, åsikter, litterära och artistiska verk, och denna är ofta blott resultat af flerfaldiga och ihärdiga upprepningar. Enär historien och i all synnerhet konst- och litteraturhistorien endast bestå i upprepade påståenden, dem ingen kontrollerar, sluta vi alla med att upprepa det vi inhämtat i skolan, och namn och förhållanden fastslås såsom fakta, de där ingen vågar rubba eller kullkasta. Homeros' verk äro för modärna läsare både långtrådiga och ledsamma, men hvem vågar uttala det? I sitt nuvarande tillstånd är Partenon blott en ruinhög utan intresse, men den äger en viss nimbus och ter sig sålunda för betraktaren omsusad af stora historiska minnen. Prestigen lamslår kritiken och förhindrar oss att se tingen sådana de äro. Massorna — ofta äfven individerna — begära

England: Vid mer än ett tillfälle har jag konstaterat det egendomliga känslorus, hvari anblicken af en engelsk pär försätter äfven de förståndigaste engelsmän. Så framt hans stånd uppbär hans rang, imponerar han redan på afstånd, och de som träda i personlig beröring med honom foga sig med häpnadsväckande smidighet i hvilken behandling som helst. De rodna af glädje vid hans annalkande, och tilltalar han dem, förhöjes rodnaden på deras kinder och deras ögon formligen stråla af förtjusning. De ha s. a. s. lorden i blodet, såsom spanjoren har dansen, tysken musiken och fransosen revolutionen. Deras passion för hästar eller för Shakespeare är betydligt mindre än förtjusningen öfver deras lorder, och den ära de skörda genom det stora snillet kan ej jämföras med den tillfredställda stolthet, som de senare ingifva dem. Pärernas bok har i handeln strykande åtgång, är till finnandes i hvarje hem och har där sin gifna plats vid sidan af bibeln.

intet bättre än att få färdiga åsikter öfver allting. Dessa åsikters framgång beror uteslutande af deras prestige, oafsedt om de innebära sanning eller villfarelse.

Den personliga prestigen skiljer sig väsentligt från den förvärfvade. Det är en egenskap oberoende af rang, titlar och värdighet, en gåfva som blott är få människor gifven och tack vare hvilken dessa utöfva en oförklarlig, rent af magnetisk tjusning på sin omgifning, ehuruväl de i socialt afseende mången gång icke äga minsta företräde framför den. De påtvinga en sina egna idéer och känslor, och man åtlyder dem såsom vilddjuret lyder sin tämjare, hvilken det lätt kunde uppsluka.

De stora folkledarne Buddha, Jesus, Jeanne d'Arc, Napoleon o. s. v. ägde i hög grad detta slags nimbus och afgingo med seger tack vare den. Gudar, hjältar och dogmer betvinga världen, men deras storhet tål icke att ifrågasättas och diskuteras; vid närmare granskning upplösa de sig och försvinna. De stora personligheterna jag nyss nämnde voro självbetvingare, långt innan de vunnit rykte, men hade troligen ej blifvit ryktbara utan denna inneboende kraft. På maktens och ärans höjder åtnjöt Napoleon självfallet en oerhörd prestige, men redan tidigare, långt innan han vunnit ryktbarhet, ägde han en sällsport tjusningsförmåga. Då han, en nästan okänd general, tack vare protektion erhöll öfverbefälet öfver

den italienska armén, råkade han in bland en hop barska generaler, som beredde sig att ge den unge, af Direktoriet utskickade inkräktaren ett allt annat än vänligt emottagande. Redan vid första mötet, vid första anblicken af den unge hjälten föllo de emellertid till föga och sträckte vapen. Med stöd af samtida memoarer skildrar Taine deras möte på följande sätt:

Divisionsgeneralerna infunno sig vid högkvarteret mycket illa stämda mot den unge parvenyen, som man sändt dem från Paris. Augereau, den ståtlige och stolte krigsbussen, är redan på förhand stursk och ovettig. »En Barras' gunstling, en vendémiairegeneral, en gatuhjälte, en riktig björn, alltid ensam med sina tankar, obetydlig till hela sin person, en drömmare, som sysslar med matematik! ... Generalerna träda in, men Bonaparte låter vänta på sig. Ändtligen kommer han, med sabeln vid sidan, tar af sig hatten, påsätter den ånyo, klarlägger sina afsikter, ger order och afskedar därpå generalerna. Augerau är förstummad; först ute på gatan återfår han talförmågan och med den sina vanliga svordomar. Han anförtror Masséna, att den förb. ... lille generalen skrämt honom; han kan alls ej förklara den underbara tjusning, som utgått från hela hans person och fängslat honom från första ögonblicket!»

Då han vunnit rykte, växte naturligtvis prestigen

med hans hjältebragder, och han omstrålades af en nimbus, endast jämförlig med den gloria, hvarmed de troende utsmycka sina heliga. General Vandamme, revolutionär och krigsbuss liksom Augereau, men än mer ohyfsad, brutal och energisk än han, yttrade en dag år 1815 till marskalk Ornano, då de tillsammans stego uppför slottstrappan till Tuilerierna:

»Min käre vän, den satans karlen har vunnit ett välde öfver mig, som jag inte kan förklara. Jag, som hvarken fruktar gud eller djäfvulen, jag darrar nästan som ett barn inför honom, och på en vink af hans hand skulle jag gå till världens ände.»

Och samma tjusning utöfvade Napoleon på alla, som nalkades honom.[1]

Marskalk Davoust gjorde en dag en jämförelse mellan vännen Marets och sin egen tillgifvenhet för

[1] Fullt medveten om sin prestige visste Napoleon, att den yttermera höjdes hvar gång han oförskämdt bemötte de höga herrarne, som omgåfvo honom och bland hvilka flera af de fruktade konventsmedlemmarna befunno sig. Tidens krönika är rik på belysande exempel i nämnda afseende. En dag, midt i rikskonseljen, tilltalar Napoleon i barsk ton Beugnot och tillvitar honom försumlighet och slarf. När hans ord behörigen verkat, närmar han sig och säger: »Nå, kära dumbom, har det ljusnat för er?» Beugnot, jättestor, bugar sig djupt, och den lille mannen lyfter handen och nyper den store i örat, »en åtbörd, som väcker förtjusning,» skrifver Beugnot, »ett tecken på den största bevågenhet, när den store härskaren någon gång tinar upp.» Dylika exempel ge ett begrepp om det tillstånd af förnedring, hvari prestigen kan försätta människorna. De förklara också den store despotens gränslösa förakt för de män, hvilka omgåfvo honom och som han helt enkelt behandlade som »kanonmat».

Bonaparte. »Om kejsaren sade till oss båda: Min politik fordrar att Paris förstöres, utan att en enda af dess inbyggare undkommer — skulle Maret helt säkert bevara hemligheten, men ej underlåta att rädda sin familj. Jag däremot skulle, af pur rädsla att låta hemligheten sippra ut, utan tvekan uppoffra både hustru och barn.»

Man bör draga sig till minnes denna hans personlighets oemotståndliga makt, för att rätt förstå återkomsten från Elba och fosterjordens underbara återeröfring af en man, som stod ensam gentemot hela landets organiserade styrka, ensam gentemot Frankrike, så hårdt pröfvadt genom hans tyranniska framfart. Han behöfde blott kasta en blick på generalerna, som voro utsända till hans gripande, och de underkastade sig utan tvekan.

»Napoleon,» skrifver den engelske generalen Wolseley, »landar i Frankrike nästan ensam och som flykting från den lilla ön Elba, hans konungarike, och lyckas inom några veckor utan blod eller manspillan öfverändakasta hela den organiserade, legitima konungamakten i Frankrike. Har någonsin en människas personliga tjuskraft tagit sig starkare uttryck? Och under hela det följande fälttåget, som blef hans sista, hur starkt var ej hans välde också öfver de allierade, och hur nära var han ej att krossa dem alla fullständigt!» —

Hans prestige öfverlefde honom och växte alltjämt. Hans föga bemärkte brorson uppsteg på kejsartronen tack vare den. Nu först, då vi bevittna den Napoleonska legendens återuppvaknande, inse vi, hur mäktig hans stora skugga är. Behandla människorna hur illa som helst, nedgör dem massvis, störta ett land i fördärf, allt är tillåtet, blott ni äger prestige och förstår att vidmakthålla den.

Här har jag visserligen framhållit ett alldeles enastående exempel på prestige, men det förtjänar anföras, när det gäller att klargöra de stora religionernas, lärornas och världsrikenas uppkomst. Utan denna prestigens makt öfver massorna vore de stora världshändelsernas genesis oförklarlig.

Men prestigen grundar sig ej allenast på personlig öfverlägsenhet, på soldatära och religiös fruktan; den kan äfven ha ett anspråkslösare ursprung och det oaktadt vara högst betydande. Vårt sekel har att uppvisa flera exempel därpå. Ett af de frappantaste, ett, som genom tidsåldrar skall fortlefva, är historien om den ryktbare man, som genom att åtskilja tvenne världsdelar förändrade folkens kommersiella relationer. Han lyckades i sitt företag genom en sällsynt viljekraft, men lika mycket genom den personliga tjusning han utöfvade på alla, som kommo i hans närhet. Ofta var hans blotta åsyn nog för att öfvervinna allt motstånd. Några ord, och fienderna förvandlades till vänner. Engelsmännen hade ifrigast

motsatt sig hans förslag, men han behöfde blott visa sig i England för att försäkra sig om allas bevågenhet. När han senare reste genom Southampton, ringde alla klockor till hans ära, och i det nutida England är man som bäst i beråd att åt honom resa en staty. Då han öfverallt gått segrande fram och betvingat människor och förhållanden, trodde han icke längre på några hinder och drömde om ett nytt Suez vid Panama. Han grep verket energiskt an, begagnade sig af samma medel som förut, men tyvärr hade nu ålderdomen inbrutit, och tron, som försätter berg, gör det blott på ett villkor: att bergen ej resa sig alltför höga. Vid detta tillfälle voro bergen för höga, försöket misslyckades, och den därpå följande katastrofen fördunklade det stora namnets lysande nimbus. Lesseps' lif visar oss hur prestigen uppstår och försvinner. Efter att ha varit hjältars like, ställdes han af sitt lands domare i bredd med de lägsta förbrytare, och då han dog, fördes hans stoft stilla och obemärkt genom likgiltiga folkmassor. Några främmande regenter voro de enda, som betygade sin vördnad för minnet af en af historiens största märkesmän.[1]

[1] En i Wien utkommande tidning, Neue freie Presse, skref i anledning af Lesseps' frånfälle följande beaktansvärda rader: »Efter den dom, som fallit öfver Lesseps, förvånar man sig ej längre öfver Kristoffer Kolumbi tragiska öde. Om Ferdinand de Lesseps är en bof, så är hvarje ädel illusion ett brott. Antiken hade antagligen ärekrönt Lesseps och beredt honom plats bland Olympens gudar, ty han har omgestaltat jordklotets yta och utfört ett storverk, som förfullkomnar skapelsen. Genom att döma Lesseps har ordföranden

Men dylika exempel representera ytterlighetsformer. Om man på ett mera ingående sätt ville behandla auktoritetens psykologi, borde man uppställa en hel rad exempel, börjande med religionernas och världsrikenas grundläggare och slutande med den enskilde, som söker imponera på sina medmänniskor genom en orden eller en ny kostym. Mellan ytterligheterna i denna serie skulle då uppräknas de olika former, som auktoriteten ikläder sig inom civilisationens råmärken: vetenskaperna, konsten, litteraturen m. m., och dessa exempel skulle snart nog klarlägga för oss, att prestigen ingår såsom hufvudfaktor

i appellationsdomstolen förevigat sig själf, ty i alla tider skall minnet bevaras af den man, som icke tvekade att förnedra sitt sekel genom att med straffången likställa en åldring, hvars lif kastar en ärofull glans öfver hela hans samtid.

Må man hädanefter ej tala om omutlig rättvisa i det land, där byråkratiskt hat går ut öfver hvarje oförvägen bragd. Folken behöfva modiga män, som tro på sig själfva, undanrödja alla hinder och gå mot sitt mål utan tanke på egen fördel. Geniet kan ej gå försiktigt till väga; med försiktighet har ännu aldrig kretsen för den mänskliga företagsamheten utvidgats.

Ferdinand de Lesseps har känt lyckans berusning och besvikelsens bitterhet: Suez och Panama! Samvetet uppreser sig mot en dylik framgångens moral. Då Lesseps lyckades i sitt företag att förena tvenne haf, ägnade furstar och nationer honom sin hyllning. Då Kordillerernas mäktiga klippmassor reste oöfverstigliga hinder i hans väg, blef han ingenting mer eller mindre än en vanlig bedragare ... Man spårar häri klasskamp, byråkratisk afvoghet, ett hat, som kryper bakom kriminallagen för att hämnas på den, som dristat höja sig öfver medelmåttan. De modärna lagtolkarne stå villrådiga inför det mänskliga snillets storslagna idéer; den stora massan förstår dem ännu mindre, och det är lätt för den allmänna åklagaren att bevisa, att Stanley var en mördare och Lesseps en förbrytare.»

äfven i öfvertalningsförmågan. Medvetet eller ej bli auktoritetsägande personer, idéer eller ting medelst smittoöfverföring föremål för efterbildning och påtvinga sålunda en hel generation vissa känslor och tankar äfvensom ett visst sätt att återgifva dem. Efterbildandet sker oftast omedvetet och blir därigenom så mycket fullständigare. Modärna målare, som imitera vissa primitiva målares bleknade färger och stela attityder, ana ej ursprunget till sin inspiration; de tro sig vara fullt uppriktiga i sin beundran, men om ej någon celeber mästare återuppväckt denna konstform, hade de nu som tillförene endast sett de naiva, mindervärdiga egenskaperna i detta måleri. De som, för att imitera berömda mästare, dränka sina dukar i violetta toner, se icke naturen mera i violett nu än för femtio år sedan, men de stå under det personliga inflytandet af en konstnär, som trots den bizarra färgbehandlingen lyckats tillvinna sig publikens gunst. Dylika exempel kunde anföras från alla civilisationens områden.

Som vi se, ingå många faktorer i begreppet prestige, men framgången har i alla tider varit en af de viktigaste bland dem. All kritik förstummas, alla stridigheter upphöra inför en idé som segrar, en människa som har lycka med sig. Bästa beviset på att framgången är auktoritetens hufvudvillkor se vi däri, att densamma vanligen försvinner när lyckan sviker. Dagens hjälte är i morgon afdankad och framgången

förbytt i nederlag. Och ju större prestige, desto häftigare reaktion. Folkmassan betraktar den fallne hjälten som sin vederlike och hämnas på honom för den öfverlägsenhet han lagt i dagen och sedermera förlorat. Vid den tid då Robespierre lät halshugga sina kolleger och en mängd af sina samtida, hade hans blotta namn en oerhörd prestige. Då han genom några rösters förskjutning förlorade sin makt, förlorade han i och med detsamma sin prestige, och massan följde honom till schavotten med samma skymford, som de kvällen förut slungat mot hans offer. Det är alltid med raseri, som de troende störta sina forna gudar.

När auktoriteten genom otur eller olycka rubbas, är den i och med detsamma förlorad. Undergräfves den däremot genom debatt och kritik, sker det långsamt men desto säkrare. En auktoritet som ifråga sättes är ej längre auktoritet. De gudar och människor som längst behållit sin prestige ha vetat undandraga sig all kritik. För att beundras af massorna bör man hålla dem på afstånd.

IV.

GRÄNSEN FÖR ÖFVERTYGELSERS OCH ÅSIKTERS VARIABILITET.

§ 1. *Fast åskådning.* Vissa fasta allmänna öfvertygelser äro civilisationens ledande makter. — Svårigheten att rubba och undergräfva dem. — Intolerans kan vara en dygd hos folken. — En trosläras filosofiska orimlighet förhindrar ej dess spridning. — § 2. *Massans växlande åsikter.* Åsikter, hvilka ej grunda sig på allmänna trossatser, äro ytterst växlande. — På kort tid kunna idéer och öfvertygelser undergå stora och påtagliga förändringar. — Variabilitetens begränsning. — De allmänna trosläror na försvinna i vår tid, och pressens utomordentliga spridning medför en alltjämt tilltagande variabilitet i åsikterna. — Hur massorna lägga en allt större likgiltighet i dagen för allt som ej rör deras egna intressen. — Svårigheter för regeringarna att såsom förr leda opinionen. — Den rådande splittringen omöjliggör opinionernas tyranniska välde.

---

§ 1. FASTA ÖFVERTYGELSER.

Det råder en nära parallellism mellan lefvande varelsers anatomiska och psykologiska egenskaper. I de anatomiska finna vi vissa oföränderliga eller så minimalt föränderliga element, att det behöfs tidrymder, långa som de geologiska perioderna, för att i dem åstadkomma förvandling, och jämsides med dessa fasta, oreducerbara element finnas andra, mycket växlande, som miljön och uppfostran med lätthet modifiera, och det ibland till den grad, att de för mindre

uppmärksamma iakttagare undanskymma de egentliga grunddragen.

På det moraliska området iakttaga vi detsamma. Vid sidan af rasens psykologiska, oföränderliga element finna vi andra, rörliga och växlande, och då man studerar ett folks åskådning, konstaterar man städse en fast och stadig grund, på hvilken sedan de växlande opinionerna aflagra sig, såsom sanden på klippan.

Massornas åskådningssätt kan sålunda indelas i tvenne mycket bestämda kategorier. Å ena sidan de stadgade öfvertygelserna, som fortlefva genom sekler och på hvilka hela civilisationen grundar sig, t. ex. feodalväsendet, den kristna läran och reformationen fordomdags, i vår tid nationalitetsprincipen, de sociala och demokratiska idéerna. Å andra sidan de momentana, växlande opinionerna, oftast aflägger af vissa allmänna idéer, som hvarje tid ser födas och dö; till sådana kunna hänföras de olika teorier, som under vissa tider ge riktning åt konst- och litteraturformer, såsom t. ex. romantismen, naturalismen, mysticismen m. fl. Oftast äro de ytliga och flyktiga som modet för dagen och likna de små vågorna, som uppstå och försvinna på ytan af den stora sjön med de djupa vattnen. De stora allmänna öfvertygelserna äro få till antalet. Deras uppkomst och död beteckna de viktigaste perioderna i ett släktes historia, och de bilda den egentliga grundvalen för all civilisation.

Det är mycket lätt att inom massorna framkalla en öfvergående opinion, men mycket svårt att hos dem grunda en fast och varaktig öfvertygelse. Och lika svårt är det att rubba en öfvertygelse, som en gång fattat rot. Oftast är det endast till följd af våldsamma omstörtningar som förändringar inträda, och till och med då endast blott i fall tron redan betänkligt förlorat sin makt. Revolutionerna tjäna då endast till att definitivt bortsopa det, som redan var fallfärdigt, men som till följd af vanor och traditioner ännu en tid upprätthållits. Revolutioner som uppstå äro i själfva verket öfvertygelser som luta mot sitt fall.

Det är alls icke svårt att förutsäga när en tro är dömd till undergång. Det är då tvifvel uppstå om dess värde och berättigande. En tro, gemensam för alla, kan, såsom varande föga annat än fiktiv, fortbestå endast såvida dess giltighet icke ifrågasättes.

Men till och med då en åskådning vacklar i sina grundvalar, bibehålla de ur densamma framsprungna samhällsinstitutionerna ännu länge sin makt och upphäfvas blott ytterst långsamt. När också denna makt slutligen är bruten, då sammanstörtar i och med detsamma allt det, som dittills upprätthållits genom den. Ett folk har ännu aldrig förmått förändra sina öfvertygelser utan att därjämte omgestalta alla därmed sammanhängande kulturförhållanden. Det söker och ändrar, ända till dess en ny öfvertygelse spirar upp

och vinner fotfäste, och under denna famlandets tid är nationen ohjälpligen hemfallen åt anarki. Allmänna öfvertygelser äro civilisationens oumbärliga stödjepelare; de inrikta idéerna på vissa mål, de skänka tro och förtröstan och skapa plikter. Folken ha alltid insett nödvändigheten af att äga allmänna öfvertygelser och instinktmässigt känt, att deras försvinnande bebådade förfall. Rom ingaf romarne en sannskyldig dyrkan, och tack vare denna kult behärskade de världen; då denna tro rubbats, var Roms välde brutet. Barbarerna, som störtade den romerska kulturen, kunde först sedan de tillkämpat sig allmänna öfvertygelser uppnå en viss grad af sammanhållning och öfvervinna anarkien.

Det är därför icke utan skäl, som folken försvarat sina öfvertygelser med den största intolerans. En intolerans, visserligen högst förkastlig ur filosofisk synpunkt, men som dock i nationernas lif utgör en oundgängligt nödvändig dygd. För att sprida eller vidmakthålla sina trosläror reste medeltiden otaliga bål, och af samma skäl slutade så många uppfinnare och nydanare sitt lif i gränslös förtviflan, ifall de händelsevis undgingo döden genom tortyr. Det är för att försvara tro och öfvertygelse, som många omstörtningar ägt rum i världen, många millioner människor gjutit sitt blod på slagfälten, och väl många äfven i en framtid komma att göra det.

Det är mycket svårt att grunda en allmän öfver-

tygelse, men en gång rotfästad, är dess välde obetvingligt tör långa tider framåt, och hur falsk dess filosofi än må vara, behärskar den till och med tidens mest upplysta andar. Ha icke Europas folk under mer än 15 sekler med blind tro omfattat religiösa dogmer, som vid närmare granskning befinnas lika barbariska[1] som Moloklegenden. Den förfärande orimligheten i en tro, som framställer Gud tagande hämnd genom marter och död på sin egen son för en af hans skapade varelser begången olydnad, förblef under långa sekler obeaktad. Mäktiga andar, som Galilei, Newton, Leibniz tänkte sig aldrig in i möjligheten att betvifla denna dogm. Ingenting bevisar bättre de allmänna öfvertygelsernas hypnotiska makt, men ingenting belyser heller smärtsammare vår andes förödmjukande begränsning.

Så snart en ny dogm vunnit insteg hos ett folk, uppträder den såsom ledande princip och inspirerande faktor i dess samhällsinstitutioner, dess konst och öfriga lifsyttringar. Den utöfvar då sitt välde oinskränkt; handlingens män skynda att omsätta den i handling, lagstiftarne att tillämpa den på rättsfall, filosofer, konstnärer och litteratörer täfla om att gifva den uttryck i de mångfaldigaste former.

Tillfälliga, mindre betydande idéströmningar kunna

[1] När jag säger barbarisk, menar jag självfallet ur filosofisk synpunkt, ty praktiskt taget ha de ju frambragt en ny civilisation och under 15 sekler låtit för människoanden hägra ett längtans och hoppets paradis, som kommande släkten icke mer skola känna.

visserligen momentant spela in, men de bära likväl alltid spår af själfva grundåskådningen, ur hvilken de spirat. Den egyptiska civilisationen, liksom den medeltida europeiska och arabernas muselmanska civilisation ha alla framsprungit ur ett litet antal religiösa öfvertygelser, hvilka satt sin prägel på dessa civilisationers minsta lifsyttringar och alltid möjliggöra ett igenkännande af deras ursprung.

Tack vare dessa allmänt antagna öfvertygelser omspinnas alla till samma tidsskede hörande människor af ett nätverk af åsikter, traditioner och sedvänjor, ur hvilket de icke förmå lösgöra sig och som förlänar alla ett visst samhörighetsdrag. Människan styres *framför allt af trossatser och af seder* och bruk härrörande ur dem. De reglera vårt lifs minsta handlingar och de mest frigjorda andar böja sig villigt under dem. Det enda verkliga tyranniet utöfvas af det omedvetna, som slår själarna i bojor, ty det kan ingen bekämpa. Tiberius, Djingis-kan och Napoleon voro fruktansvärda tyranner, men ur djupet af sina grafvar ha Moses, Buddha, Jesus, Muhammed och Luther behärskat världen på ett långt mer ingripande sätt. Konspirationer kunna störta tyranner, men hvad förmå de gentemot en klippfast tro? I sin våldsamma kamp mot katolicismen blef den stora franska revolutionen besegrad, och det trots massornas skenbara bifall och ett igångsatt förstörelseverk, hvars motstycke blott inkvisitionen haft att uppvisa. Mänsklig-

hetens enda verkliga tyranner ha alltid varit de dödes skuggor eller de illusioner, som den lefvat på.

Den filosofiska orimlighet, som vidlåder vissa allmänna trossatser, har aldrig lagt hinder för deras framgång. Tvärtom tyckes deras seger ytterst bero på någon mystisk, inneboende orimlighet. Det är sålunda ej den svaga motiveringen i de socialistiska lärorna, som kommer att hejda deras segertåg genom världen. Deras ovedersägliga underlägsenhet i förhållande till alla andra religiösa trosläror har sin grund i följande: medan den af de sistnämnda förespeglade lycksaligheten endast har afseende å ett kommande lif och följaktligen hvarken kan kontrolleras eller bestridas, skall socialisternas lyckoideal, enligt deras tro, redan nå sin fullbordan här på jorden. Vid första försök till förverkligande skola emellertid de afgifna löftena visa sig ohållbara, och den nya läran i och med detsamma förlora all auktoritet.

§ 2. MASSORNAS VÄXLANDE ÅSIKTER.

På de fasta öfvertygelsernas grund, hvars makt vi nyss påvisat, aflagra sig emellertid en hel del åsikter, idéer och tankar, som endast uppstå för att åter försvinna. Några af dem lefva blott en dag, de lifskraftigaste sällan längre än en människoålder. Vi ha redan påpekat, att de förändringar, dessa åsikter undergå, ofta äro mer ytliga än verkligt genomgripande

och att de alltid bära rasens särprägel. Då vi t. ex. betraktade vårt lands politiska institutioner, sågo vi, att de skenbart mest motsatta partier — monarkister, radikaler, imperialister, socialister m. fl. — uppställt fullkomligt samma ideal, och att detta ideal uteslutande beror på rasens mentala beskaffenhet, eftersom man hos andra raser under samma namn påträffar ett alldeles motsatt ideal. Icke de olika benämningarna, ej heller de mången gång vilseledande tillämpningarna förmå förändra den egentliga innebörden. Revolutionsmännen, som uppgingo i beundran för den latinska litteraturen, som med den romerska republiken ständigt för ögonen efterbildade dess institutioner, vapensköldar och togor, blefvo ej romare därför, att de behärskades af en mäktig historisk suggestion. Filosofens uppgift är att utröna, hvad som återstår af de forna öfvertygelserna under de skenbara växlingarna, och att urskilja det som i åsikternas böljegång har sin grund i allmänna öfvertygelser nedbäddade i rasmedvetandet.

Utan detta filosofiska kriterium kunde man tro, att massornas politiska och religiösa öfvertygelser växla helt godtyckligt. Historien i sin helhet, den politiska och religiösa, konst- och litteraturhistorien, tyckes i själfva verket tala därför.

Låtom oss t. ex. taga ett helt kort skede i vår historia, från 1790 till 1820, trettio år, jämnt en mansålder. Vi se då hur massorna under denna tidrymd

först äro monarkiskt sinnade, så bli revolutionära, därefter imperialister och så åter hylla konungamakten. På det religiösa området gå de under samma tid från katolicism till ateism och deism och återgå därpå till den strängaste katolicism. Och dessa förändringar gälla icke allenast massorna utan äfven deras styresmän. Med häpnad se vi Konventets medlemmar, dessa konungamaktens afsvurna fiender, som erkänna hvarken Gud eller öfverhet, senare buga sig i stoftet för en Napoleon och med vaxljus i händerna fromt deltaga i processionerna under Ludvig XVIII.

Och under de sjuttio år som sedan följa, hvilka förändringar undergår ej folkopinionen! Det i början af seklet så »lömska Albion» blir Frankrikes allierade under Napoleons arftagare; Ryssland, två gånger besegradt af oss och senare högljudt jublande vid våra motgångar, uppträder plötsligt som vår vän. Inom litteraturen, konsten, filosofin växla opinionerna i ännu raskare tempo. Romantiken, naturalismen, mysticismen m. fl. konstriktningar uppstå för att åter försvinna. En i går allmänt uppburen konstnär eller författare är i morgon misskänd eller glömd. Men analysera vi de skenbart djupa förändringarna, hvad se vi då? Att allt, som i någon mån står i strid med de allmänna åsikterna eller med rasens medfödda känslor blott är af kort varaktighet, och att den flod, hvars lopp man afledt, åter uppsöker sin forna bädd.

Opinioner, utan samhörighet med rasens allmänna öfvertygelser och känslor och följaktligen utan nödig stadga, äro underkastade slumpens vindkast eller, om man så vill, beroende af de obetydligaste miljöförändringar; uppkomna genom suggestion och smitta, bestå de en kort tid och försvinna lika hastigt som sandreflarna, dem vinden hvirflar upp på hafsstranden.

I vår tid är de växlande opinionernas antal större än någonsin och detta af tre orsaker.

För det första kunna de allmänna öfvertygelserna, som mer och mer förlorat sin makt, icke så starkt som förr inverka på de öfvergående opinionerna och inrikta dem på ett bestämdt mål. Anfrätta och försvagade, få de nu lämna rum åt en massa individuella åsikter utan vare sig förtid eller framtid.

För det andra växer massornas inflytande dag för dag, och de åsikter af ytterst flyktig natur, vi nyss konstaterat hos dem, taga sig allt friare uttryck.

För det tredje bli åsikterna allt mera obestämda och vacklande till följd af den nutida pressen, som uppnått en oanad spridning och beständigt dryftar de mest motsatta opinioner. Den suggestion, som hvar och en af de särskilda opinionerna möjligen kunde utöfva på massorna, motverkas nu af stridiga suggestioner, och följden blir, att en åsikt ej hinner vinna stadga eller förallmänligas, innan den redan ersättes af en ny.

En direkt följd af de nämnda orsakerna och något högst karaktäristiskt för vår tid är de nuvarande regeringarnas oförmåga att leda folkopinionen. I förgångna, ej alltför aflägsna tider var det regeringarna, vissa skriftställare och några få tidningar förbehållet att gå i spetsen och vara den allmänna opinionens verkliga ledare. I våra dagar ha skriftställarne förlorat allt inflytande, och dagspressen är ej stort mer än en afspegling af gängse åsikter. Hvad statsmännen vidkommer rätta de sig efter opinionen i stället för att som förr leda den. Den allmänna opinionen inger dem fruktan, och denna känsla framkallar esomoftast hållningslöshet och vankelmod.

Folkopinionen tenderar sålunda allt mer och mer att bli politikens egentliga regulator. Det är den, som framtvingar allianser, såsom senast den fransk-ryska, hvilken helt och hållet har en folkrörelse att tacka för sin uppkomst. Det är ett för våra dagar högst karaktäristiskt symptom, att påfvar, konungar och kejsare underkasta sig intervjuer för att framlägga för massorna sina åsikter i olika frågor. Förr kunde man med skäl påstå, att politiken intet hade med känslan att göra. Men kan man säga det numera, sedan politikens förnämsta ledning ligger i händerna på impulsiva massor, som aldrig rådfråga förnuftet och själfva ledas endast af känslan?

Äfven pressen, som förr gick i spetsen för opinionen, är nu likt regeringarna tvungen att träda till-

baka för de uppmarscherande massorna. Den sitter visserligen ännu inne med en utomordentlig makt, men detta endast såsom varande en afspegling af folkopinionen och dess mångfaldiga skiftningar. Reducerad till blott och bar informationsbyrå, afsäger den sig alla anspråk på en ledande roll i fråga om idéer och åsikter, och konkurrensen tvingar den att noggrant följa äfven de minsta fluktuationer inom den allmänna opinionen, så framt den ej vill förlora sina läsare. Gamla hedervärda och inflytelserika organ, såsom le Constitutionel, les Débats och le Siècle, hvars minsta ord var orakel för gångna generationer, ha försvunnit eller förvandlats till krönikor öfver dagens händelser, öfver mondänt skvaller och finansiella reklamer. Hvar finnes i våra dagar en tidning nog rik att bestå sig en redaktör med personliga åsikter, och hvilket värde skulle dessa åsikter väl ha för tidningens läsare, som blott begära att bli roade och väl underrättade om allt som försiggår i världen. Till och med kritiken förmår knappt mer lancera en bok eller tillförsäkra framgång åt en teaterpjäs. Den kan skada, men ej gagna dem. Och tidningarna äro så medvetna om dess gagnlöshet, att de litterära kritikerna allt mer och mer utmönstras; man anger blott bokens titel och affärdar innehållet på par tre rader. Om tjugu år inslår sannolikt teaterkritiken samma väg.

Att hålla sig i ständig kontakt med den allmänna

meningen utgör pressens och de nutida regeringarnas oaflåtliga bemödande. Hvilket intryck en tilldragelse, ett lagförslag, ett offentligt andragande gjort på allmänheten, se där hufvudsaken, och detta är ingalunda lätt att veta, ty något mer obeständigt än folkopinionen finnes icke.

En total afsaknad af ledning och riktlinjer i opionerna jämte de stora troslärornas upplösning ha haft till följd ett fullständigt söndersmulande af alla öfvertygelser och en allt mer tilltagande liknöjdhet hos massorna för allt, som ej berör deras omedelbara intressen. Lärosystem sådana som socialismen finna blindt troende blott inom de obildades läger, bland gruf- och fabriksarbetare o. d. Småborgaren, den redan något upplyste arbetaren, förhåller sig mestadels afvaktande eller lägger en absolut opinionslöshet i dagen.

I ögonen fallande är sålunda den evolution, som ägt rum de sista trettio åren. Under ett föregående, ej så aflägset tidsskede följde åsikterna ännu en viss gifven riktning och stödde sig på en antagen grundåskådning. Var man monarkist, hade man självfallet i historien såväl som i öfriga vetenskaper sina mycket bestämda åsikter. En monarkist var orubbligt öfvertygad om, att vi ej härstamma från aporna, och en republikan lika orubbligt säker på att vi göra det. En monarkist skulle naturligtvis tala med fasa om revolutionen och en republikan nämna densamma

med vördnad. Namn sådana som Robespierre och Marat fingo ej uttalas annorlunda än med skenhelig uppsyn, och vissa andra, såsom Cæsar, Augustus, Napoleon endast i samband med skymford. Men vår tids analytiska läggning afkläder allt mer och mer öfvertygelserna deras auktoritet; de aftrubbas och nötas bort, och få äro de, som kvarstå och ännu förmå hänrycka. Likgiltigheten lägger mer och mer beslag på den modärna människan.

Vi böra emellertid ej alltför mycket beklaga denna opinionernas splittring. Ingen kan förneka, att den utgör ett tecken på dekadans, och att de framsynte, apostlarne, ledarne, med ett ord alla de, som äro starkt genomträngda af sin tro och öfvertygelse, besitta en långt större andlig kraft och spänstighet än tviflarne, bespottarne och de liknöjde. Men vi få heller icke förglömma, att om, under massornas nuvarande maktställning, en enda opinion växte stark nog att på allvar behärska sinnena, skulle dess välde snart nog urarta till ett tyranni, inför hvilket allt och alla ägde att böja sig och det fria ordet ohjälpligen skulle förkväfvas.

Massorna kunna stundom vara helt fredliga, liksom Tiberius och Heliogabalus kunde ha sina fridsamma stunder, men de kunna äfven ha anfall af fruktansvärdt raseri. När en kultur omhändertages af massorna, är den för mycket utsatt för slumpens nycker för att länge ha bestånd, men om öfverhufvud-

taget något kunde fördröja dess slutliga sammanstörtande, så vore det tvifvelsutan det skiftande, obeständiga i massornas åsikter och deras ständigt växande likgiltighet för allmänna öfvertygelser.

TREDJE BOKEN.

OLIKA KATEGORIER AF MASSOR OCH DERAS KLASSIFIKATION.

I.

MASSORNAS KLASSIFIKATION.

Allmän indelning af massorna. — § 1. *Heterogena massor.* — Differentiering. — Rasens psyke behärskar massans psyke. — Rassjälen återger kulturståndpunkten, mass-själen barbartillståndet. — § 2. *De homogena massorna.* — Indelning i sekter, stånd och klasser.

Vi ha redan behandlat de för alla psykologiska massor gemensamma grunddragen. Nu återstår att påvisa de särdrag, som vid sidan af de redan förefintliga uppenbara sig inom kollektiviteternas olika kategorier, då dessa genom lämpligt inciterande medel öfvergå till folkmassor. Vi begynna då först med att indela massorna i olika klasser.

Såsom utgångspunkt taga vi den enkla hopen. I sin lägsta form består den af individer, hörande till olika raser och utan annat samband än anförarens mer eller mindre åtlydda vilja. Såsom typiska för dylika

folkhopar kan man anföra barbarhorderna, hvilka under sekler gjorde infall i det romerska riket. Högre än dessa, af olika raser sammansatta folkhopar stå de folkmassor, hvilka påverkade af vissa faktorer förvärfvat gemensamma drag och småningom sammansmultit till en enhetlig ras. Vid vissa gifna tillfällen kunna de förete de för alla massor karaktäristiska dragen, men rasens kännetecken bli i alla händelser förhärskande.

Dessa två mängd-kategorier kunna under inverkan af redan nämnda faktorer öfvergå till organiserade eller psykologiska massor, och vi indela dem på följande sätt:

A. Heterogena massor.
   1. Namnlösa (t. ex. folkhopar på gator och torg).
   2. Namngifna (jurydomstolar, parlamentsförsamlingar).

B. Homogena massor.
   1. Sekter (politiska och religiösa m. m.).
   2. Stånd (militär-, präste- och arbetarstånd).
   3. Klasser (borgar-, bondeklassen m. m., m. m.).

Vi skola nu med några ord ange de särdrag, som utmärka de olika masskategorierna.

§ 1. HETEROGENA MASSOR.

Vi ha redan tagit dessa kollektiviteter i betraktande. De bestå af tillfälligt sammanskockade individer, utan

afseende å stånd, yrke eller förståndsgåfvor. Vi ha redan sett hurusom i och med individernas uppgående i en aktiv massa den kollektiva psykologin fullständigt afviker från den individuella, och att hvarken intelligens eller bildningsgrad förmå förhindra denna differentiering. De enda verksamma krafterna äro de undermedvetna känslorna.

Tack vare rasen, denna grundfaktor, förmå vi emellertid ganska skarpt afgränsa de olika heterogena massorna.

Flerfaldiga gånger ha vi redan betonat, att rasen utgör den viktigaste af alla de faktorer, som bestämma människans handlingar. Den manifesterar sig tydligt och i hög grad äfven hos massorna. En folkhop bestående af enbart engelsmän eller enbart kineser skiljer sig fullkomligt från en folkhop sammansatt af olika raser, af ryssar, fransoser, spanjorer t. ex.

De väsentliga olikheter i sätt att handla och tänka, som betingas af en nedärfd själsstruktur, framträda oförtydbart, så snart individer af olika nationalitet och i något så när samma proportion sammanföras i massa, hur skenbart öfverensstämmande deras intressen än må vara.

Socialisternas försök att vid kongresser sammanföra arbetarrepresentanter från olika länder ha alltid utmynnat i tvedräkt och våldsamma slitningar. En latinsk folkmassa, hur revolutionär eller konservativ den än må vara, vädjar i sina kraf och önskningsmål till staten. Den är alltid böjd för centralisation och är mer eller

mindre imperialistisk. En engelsk eller amerikansk folkmassa däremot lämnar staten obeaktad och vädjar endast till det personliga initiativet. En fransk folkmassa håller på jämlikhet, en engelsk på frihet. Och på grund af dessa rasolikheter finnas nästan lika många slag af demokrati och socialism som det finnes nationaliteter.

Rassjälen behärskar således fullständigt massjälen och tjänar som den mäktiga regulatorn för fluktuationerna inom massan. Låtom oss därför som en allmängiltig lag fastslå, att *ju starkare rassjälen är, desto mindre utpräglade äro massans lägre karaktärsdrag.* Hopens ståndpunkt, massans välde, det är barbari eller återgång till barbari. Endast genom att utveckla en stark själ kan rasen småningom undandraga sig massans nyckfulla herravälde, kort sagdt lämna barbartillståndet bakom sig.

Bortsedt från rasen, kunna de heterogena massorna hufvudsakligast indelas i namnlösa massor: folkhopar på gator och torg — och i namngifna: öfverläggande församlingar, jurydomstolar m. fl. Ansvarskänslan, som alls icke förefinnes hos de förra, är starkt utvecklad hos de senare och uppdrager ofta mycket olika riktlinjer för deras handlingssätt.

§ 2. HOMOGENA MASSOR.

De homogena massorna innefatta: 1:o *sekter;* 2:o *stånd;* 3:o *klasser.*

Seken betecknar den första graden i de homogena massornas organisation. Den innefattar individer af ofta mycket olika bildningsgrad, yrke och miljö, endast förenade genom en gemensam tro, t. ex. religiösa och politiska sekter.

Ståndet representerar den högsta grad af organisation, som massan öfver hufvud kan uppnå, och innefattar i motsats till sekten endast individer af samma yrke och följaktligen ägande ungefär samma bildningsgrad och tillhörande samma miljö. Sådana äro t. ex. de militära och prästerliga stånden.

Klassen innefattar individer af olika ursprung, förenade, icke genom tron, såsom medlemmarne af en sekt, ej heller genom en viss likställighet i yrke och lefnadskall, såsom medlemmarne af ett stånd, utan genom gemensamma intressen, lefnadsvanor och åskådningssätt. Sådana äro de borgerliga klasserna, de jordbrukande m. m., m. m.

Då jag i ett följande arbete på ett mera ingående sätt ämnar behandla de homogena massorna, tar jag här endast befattning med några typiska kategorier af de heterogena massorna.

II.

SÅ KALLADE KRIMINELLA MASSOR.

En folkmassa kan vara brottslig ur rättslig synpunkt, men psykologiskt sedt är den det ej. — Massan handlar omedvetet. — Exempel. — Septembermördarnes psykologi. — Deras åskådningssätt, känslighet, våldsamhet och moral.

När folkmassor efter en tids lidelsefull spänning öfvergå till omedvetna, af suggestioner drifna automater, kunna de svårligen betecknas som brottsliga. Jag betjänar mig af denna olämpliga benämning, endast emedan den ytterligare fastslagits efter nyligen gjorda psykologiska undersökningar. Vissa af massan begångna handlingar äro visserligen brottsliga i och för sig, men då på samma grund som tigern är brottslig när den uppslukar en hindu, sedan den först låtit sina ungar lekfullt sönderslita honom.

En stark suggestion ger nästan alltid impulsen till de brottsliga handlingar, som massan begår, och de individer, som varit delaktiga däri, äro förvissade om att de gjort sin plikt, hvilket aldrig är fallet med vanliga brottslingar. Statistiken öfver massornas förbrytelser bekräftar det sagda.

Ett typiskt exempel är mordet på mr de Launay, Bastiljens guvernör. Efter fästningens intagande öfverfölls guvernören med hugg och slag af den rasande hopen. Somliga föreslogo att hänga honom, andra att

halshugga honom, ännu andra att fastbinda honom vid svansen af en häst. Under det han försvarade sig, råkade han sparka till en af de närvarande. Då framkastade någon, och förslaget emottogs med allmänt jubel, att den förorättade skulle hugga hufvudet af guvernören.

»Och den tillsparkade, en slaktardräng, som bland andra dagdrifvare gått till Bastiljen för att se hvad som stod på, finner, då uppmaningen är enhällig, förslaget godt och patriotiskt och tror sig förtjäna medalj genom att förgöra 'odjuret'. Med en sabel, som räckes honom, riktar han ett skarpt hugg mot den blottade halsen, men då sabeln befinnes slö, drar han ur fickan en liten fällknif och, väl förfaren i sitt yrke, slutför han lyckligt sitt värf.»

Man kan här tydligt följa gången af det hela: den gifna impulsen åtlyddes ögonblickligen, och det så mycket snabbare som impulsen är kollektiv; mördaren är öfvertygad om att han utför en berömvärd handling, och det så mycket mer som han enstämmigt uppmuntras af sina medbröder. En dylik handling kan lagenligt vara brottslig, psykologiskt sedt är den det ej.

Som synes lägga de s. k. kriminella massorna alldeles samma egenskaper i dagen som alla andra massor, nämligen: suggestibilitet, lättrogenhet, flyktighet, öfverdrift i känslor, en viss moralitet m. m.

Samma drag återfinna vi hos de massor, hvilka efterlämnat de hemskaste minnen i vår historia: för-

öfvarne af septembermorden under stora franska revolutionen. Vi låna följande skildring af mr Taine, som hämtat sina uppgifter ur tidens memoarlitteratur.

»Man vet ej med visshet hvem som utfärdade ordern eller ingaf tanken på att utrymma fängelserna genom massmord. Om det var Danton eller någon annan; kan vara lika godt — det som intresserar oss är den åt massorna gifna mäktiga impulsen att mörda. De tillstädeskomna ogärningsmännen, en skara på cirka 300 personer, var typisk för en heterogen massa. Frånräknadt ett litet antal yrkesbofvar, bestod den hufvudsakligen af småkrämare och handtverkare, representerande olika yrken: skomakare, smeder, barberare, murare, lägre tjänstemän, stadsbud m. m. Under intryck af den emottagna suggestionen äro de i likhet med den ofvannämnde slaktardrängen öfvertygade om att de utföra en patriotisk bragd. De fylla en dubbel uppgift, domarens och bödelns, och anse sig i intet afseende brottsliga. Genomträngda af pliktuppfyllelsens vikt, börja de med att bilda ett slags domstol, och i ögonen fallande är nu massornas elementära uppfattning och deras icke mindre elementära rättskänsla.

I betraktande af de anklagades stora antal beslutar man att i massa mörda alla konungens anhängare, adelsmän, präster, officerare, kort sagdt alla, hvilkas yrke i goda patrioters ögon i och för sig är en anklagelse. De öfriga dömas blott och bart efter utseende och rykte. Då massans elementära samvete sålunda är till-

godosedt, kan den lagenligt och utan skrupler skrida till den blodiga uppgörelsen och ge vika för de låga instinkter, hvilkas ursprung redan påvisats och som hos kollektiviteter alltid äro starkt utvecklade. Hvilket för öfrigt icke förhindrar — och det är i regeln fallet med massorna — ett samtidigt uppträdande af alldeles motsatta känslor, i det t. ex. djupt medlidande eller ytterlig känslosamhet kunna åtfölja anfall af vildsint raseri.

De revolutionära massorna ha den parisiske arbetarens demonstrativa sympati och känsliga sinne. Då vid Abbaye en federerad erfor, att fångarne lämnats 24 timmar utan vatten, hade han så när bragt de vårdslösa fångvaktarne om lifvet, ifall ej fångarne själfva trädt emellan. Då en fånge frikännes (af den improviserade domstolen), omfamnas han på det hjärtligaste af såväl fångvaktare som mördare; man applåderar frenetiskt för att strax därpå fortsätta med den hemska sysslan. Midt under blodbadet råder den gladaste stämning. Man dansar och sjunger omkring de lifdömde, man skaffar plats åt 'damerna', som äro hänryckta, då de se aristokratblodet flyta. Och hela tiden följer man sin särskilda rättsuppfattning. Då någon beklagar sig öfver, att damerna sitta för långt borta i salen för att kunna följa med det som sker, och att blott ett fåtal af de närvarande ha nöjet att näpsa aristokraterna, är man strax redo att erkänna det rättmätiga i anspråken och beslutar låta offren långsamt defilera framför mördarne, hvilka få slå till dem endast med flatsidan af

sabeln, för att om möjligt förlänga lidandet. I fängelset la *Force* afklär man offren inpå bara kroppen för att sedan långsamt sönderslita dem, och först då alla de närvarande fått sitt lystmäte af det hemska dådet, dödar man dem genom att rista upp magen på dem. Och mördarne äro ytterst samvetsgranna och ge flerstädes uttryck åt det slag af moral, som är massorna egen. De vägra att taga vare sig pengar eller smycken från de döde och frambära allt till kommittémedlemmarnes bord. I alla deras handlingar återfinner man den för massan så karaktäristiska, ytterst enkla uppfattningen. Sedan man huggit halsen af cirka 12- à 1500 af nationens fiender, låter någon undfalla sig yttrandet, att — och ögonblickligen är smittoöfverföringen igångsatt — alla fängelser inrymmande tiggare, vagabonder och unga förbrytare i själfva verket hysa idel onyttiga existenser, som man gjorde bäst i att undanrödja. »Säkert finnas bland dem många fiender till folket. Där sitter t. ex. mme Delarue, giftblandarens änka. Hon är visst ursinnig öfver att sitta i fängelse. Helst skulle hon väl sticka hela staden Paris i brand. Om hon ej sagt det, så tänker hon det i alla fall — nej, det är säkert att hon sagt det. Henne bör man undanrödja.» Det behöfs ej mera, massvis sablas offren ner och bland dem ett femtiotal barn på 12 à 17 år, »som möjligen kunde bli nationens fiender».

Efter en veckas träget arbete voro afrättningarna slutförda, och mördarne fingo njuta ro och hvila. Djupt

öfvertygade om att de i högsta mån gjort sig förtjänta af fosterlandet, anhöllo de hos myndigheterna om belöning, de mest nitiske pockade till och med på medalj. Kommunens historia har många liknande exempel att omförmäla. Med massornas växande makt och myndigheternas fortgående kapitulering få vi säkert bevittna än värre ting.

III.

ASSISDOMSTOLARNAS JURYMÄN.

Juryinstitutionens allmänna drag. — Enligt statistiken är juryns domslut oberoende af dess sammansättning. — Huru jurymännen påverkas. — Förnuftets ringa inflytande. — Huru berömda advokater gå till väga för att öfvertyga sitt auditorium. — Brott inför hvilka jurymännen äro öfverseende eller stränga. — Nyttan af juryinstitutionen och den stora faran att ersätta den med fast anställda domare.

Då vi här ej kunna genomgå alla kategorier af jurydomstolar, skola vi nu blott sysselsätta oss med den förnämsta, assisdomstolen, och dess jurymän; den utgör ett typiskt exempel på en heterogen, namngifven massa. Vi återfinna här suggestibiliteten, de omedvetna känslornas öfvermakt, klen förmåga till logiskt tänkande, ledarnes stora inflytande m. m. Under denna vår granskning skola vi påträffa mer än ett intressant exempel på juridiska misstag, vållade genom bristande insikt i kollektiviteternas psykologi.

I fråga om domslut ge oss jurymännen det bästa beviset på den ringa vikt man kan tillmäta de massbildande elementens mentala ståndpunkt. Vi ha sett, att då en rådplägande församling äger att framlägga sin åsikt beträffande frågor, som icke äro af rent teknisk art, intelligensen ej spelar någon väsentlig roll, och att en samling lärde, konstnärer och vetenskapsmän i allmänna frågor ej har ett säkrare och sundare

omdöme än en samling handtverkare och kryddkrämare Vid olika tidpunkter ha myndigheterna gjort det samvetsgrannaste urval bland personer kallade att bilda jury och rekryterat densamma hufvudsakligast ur de bildade klasserna, bland professorer, ämbetsmän, litteratörer m. fl. Nu för tiden väljas jurymännen företrädesvis ur småborgarnes leder, bland handlande, lägre tjänstemän m. m., och egendomligt nog har statistiken utvisat, att, trots olika sammansättning, juryns domar utfallit lika. Äfven de fast anställda domarne erkänna numera riktigheten af detta påstående, hur fientligt stämda de än varit mot juryinstitutionen. F. d. ordföranden i assisdomstolen, mr Bérard des Glajeux, uttalar sig härom på följande sätt.

»För närvarande ha juryvalen i själfva verket helt och hållet omhändertagits af stadsfullmäktige. De välja, antaga eller förkasta efter behag och i enlighet med de politiska och elektorala intressen, som åtfölja deras ställning. Majoriteten af de invalde består af småhandlare och tjänstemän från vissa ämbetsverk. Då i domstolens sammansättning sålunda alla åsikter och alla yrken kunna vara företrädda och mycken god vilja, parad med nybörjarens nit, lägges i dagen, har själfva andan i juryinstitutionen ej undergått någon förändring: domsluten ha utfallit såsom förut.»

Må vi af detta citat endast fästa oss vid slutledningen, som är riktig, icke vid utläggningen, som är svag. En svaghet, som för öfrigt ej bör förvåna oss,

då vi veta, att såväl advokater som domare hittills tagit ringa befattning med massornas och följaktligen äfven med jurymännens psykologi. Stöd för detta mitt påstående finner jag i ett annat uttalande af ofvannämnde författare, däri han anför, att mr Lachaud, en af assisdomstolens förnämsta advokater, systematiskt begagnade sig af sin rättighet att jäfva alla juryns framstående medlemmar. Erfarenheten har emellertid sist och slutligen bevisat det absolut onyttiga i dylika jäfvanden; allmänna åklagarmakten och de flesta advokater i Paris ha äfven numera afstått från desamma, och likväl ha, såsom mr des Glajeux riktigt anmärker — »jurydomsluten ej förändrats, hvarken blifvit bättre eller sämre».

Såsom alla massor låta sig jurymännen starkt påverkas af känslan, föga af förståndet. De förbli sällan okänsliga vid anblicken af en mor med ett barn vid bröstet eller några fader- och moderlösa små. En kvinna behöfver blott ha ett behagligt utseende, för att vinna juryns välvilja.

Obevekliga när det gäller brott, som de själfva möjligen kunna utsättas för — och dessa äro i själfva verket de mest samhällsvådliga — äro jurymännen däremot mycket öfverseende i alla de fall, som kunna kvalificeras som erotiska. De döma sällan strängt en ung barnamörderska eller en ung öfvergifven kvinna, som kastar vitriol i ansiktet på sin förförare; instinktlikt känna de, att dylika brott ej äro samhällsvådliga och att i ett land, där lagen icke beskyddar den unga för-

förda kvinnan, blir hennes brott, då hon försvarar sig, snarare till gagn än till skada, emedan det verkar afskräckande för blifvande förförare.[1]

Prestigen har stort inflytande på jurymännen liksom på alla andra massor, och mr des Glajeux karaktäriserar juryn på ett träffande sätt, då han kallar den »demokratisk till sin sammansättning, aristokratisk till sina sympatier». Namn, börd, rykte, förmögenhet, allt som är ovanligt och lysande, väger tungt till förmån för den anklagade. Att vädja till jurymännens känslor, icke till deras förstånd, att fatta sig enkelt, kort och kraftigt, det är hvad en god advokat ständigt bör vinnlägga sig om. En ryktbar engelsk försvarsadvokat skildrar ypperligt tillvägagåendet.

»Medan han pläderade, observerade han jurymännen på det noggrannaste. Det är det rätta momentet.

[1] I förbigående vill jag anmärka, att den af jurymännen instinktlikt gjorda åtskillnaden mellan för samhället vådliga eller icke vådliga brott ingalunda saknar giltighet. Kriminallagarnas egentliga mål bör ju vara att skydda samhället mot farliga brottslingar, icke att taga hämnd på dem. Emellertid äro ännu våra lagar, ja, hela andan i vår domarkår genomsyrad af den gamla primitiva rättskipningens hämndkänsla (ordet vindicta, vengeance, är allt fortfarande i dagligt bruk).

Bevis för denna våra rättslärdes ståndpunkt ha vi i deras ofta förekommande vägran att tillämpa »la loi Bérænger», den s. k. Bérængerska lagen, tack vare hvilken den dömde, så framt han icke recidiverar, kan undgå straff. Och likväl finnes väl knappt en domare som ej vet, att tillämpningen af ett första straff nästan alltid medför återfall. När våra domare frikänna en skyldig, anse de att samhället ej tillbörligen hämnats, och hellre än att lämna hämnden åsido, förvandla de brottslingen till en samhällsvådlig recidivist.

Genom rutin och skarpsinne kan en skicklig advokat afläsa på jurymännens ansikten den verkan hans ord göra på dem och däraf draga sina slutsatser. Framför allt gäller det att utröna, hvilka medlemmar han på förhand kan räkna på. Dem affärdar han kort, men sysselsätter sig desto mer med de andra, för att komma på det klara med hvarför de äro ogynnsamt stämda mot den anklagade. Detta är det styfvaste arbetet, ty oafsedt rättssynpunkten, kan det finnas oändligt många skäl för att vilja höra domen falla öfver en anklagad.

De anförda raderna sammanfatta mycket väl talarkonstens syftemål och visa tillika det olämpliga i att förbereda sina andraganden, då man hvarje ögonblick kan vara tvungen att inslå en annan kurs, allt efter det intryck man gör på auditoriet. En talare behöfver ej omstämma alla juryns medlemmar, utan kan inskränka sig till dem, hvilkas åsikt han anser afgörande, emedan här, såsom i alla folksamlingar, några få individer gå i spetsen för och leda de andra. »Min erfarenhet är,» säger ofvannämnde advokat, »att i det afgörande ögonblicket, då utslaget skall fällas, det alltid är en eller ett par jurymän, hvilka genom sin starkt utpräglade personlighet rycka de andra med sig. Dessa personer gäller det därför framför allt att öfvertyga, att påverka genom en skickligt anbragt suggestion. Först och främst bör man försöka vinna deras bevågenhet. Lyckas man häri, är det lätt att öfvertyga dem, och de skola utan betänkande antaga alla de skäl och grunder, som

man framlägger för dem. Följande anekdot är rätt belysande.

»Kändt är, att mr Lachaud vid domstolen under försvarstalet hade för vana att ihärdigt och skarpt fixera de jurymän, som han ansåg inflytelserika, men illa stämda mot hans klient. Vanligen lyckades han genom sin vältalighet omstämma de gensträfvige, men en gång hände det i landsorten, att han förgäfves under tre kvarts timmes tid uttömde hela sin öfvertalningsförmåga för att för sin sak vinna den sjunde jurymannen — den förste på andra bänkraden. Plötsligt midt under ett lidelsefullt andragande stannar Lachaud tvärt, och vändande sig till assisdomstolens ordförande, säger han: 'Herr president, kunde ni kanske låta dra ner rullgardinen där borta. Herr D..., den sjunde jurymedlemmen, har solen rätt i ansiktet.' Den sjunde jurymannen rodnade, smålog, tackade. Han var vunnen för försvaret.»

Flera ansedda författare ha på senare tid skarpt angripit juryinstitutionen, som dock utgör vårt enda värn mot tyvärr alltför ofta förekommande juridiska misstag, begångna af ett stånd, som ej underkastas någon kontroll.[1] Några uppställa som önskemål en

[1] Domarämbetet är i själfva verket den enda myndighet, som undandrar sig all kontroll. Trots flerfaldiga revolutioner äger det demokratiska Frankrike ej någon »habeas-corpus-lag», den lag, hvilken England med rätta är så stolt öfver. Vi ha landförvisat alla tyranner, men i hvarje stad ha vi anställda domare, som oinskränkt

jury rekryterad uteslutande bland bildade personer, men det har redan bevisats, att domsluten i så fall ej skulle undergå någon afsevärd förändring. Andra, åberopande de många misstagen, som juryn gjort sig skyldig till, skulle helst se denna institution ersatt af fast anställda domare. Men de glömma eller förbise, att alla dessa juryn tillvitade missgrepp alltid haft sitt första upphof hos själfva domarne, eftersom den anklagade, då han framträder inför juryn, redan förklarats skyldig af rannsakningsdomaren, allmänna åklagaren m. fl. instanser. Och inser man icke, att om den anklagade definitivt dömdes af fast anställda domare i stället för af jurymän, skulle han därmed förlora en sista möjlighet att frikännas. Jurymännens missgrepp ha alltid i första hand varit domarnes, och det är således de sistnämnde som klandret bör drabba, då särskildt upprörande juridiska misstag förekomma, såsom nu senast under doktor X:s ryktbara process. Förföljd af en inskränkt och kortsynt rannsakningsdomare, skulle nämnde läkare, på

förfoga öfver medborgarnes frihet och heder. Första bästa rannsakningsdomare, som nyss afslutat sina juridiska studier, äger rätt, så upprörande det än låter, att endast på grund af personliga misstankar låta häkta hvilka hedervärda medborgare som helst. Han kan kvarhålla dem i rannsakningshäktet under flera månader, t. o. m. ett år, och sedan frigifva dem utan skadeersättning eller ursäkt. Häktningsordern motsvarar de forna *lettres de cachet*, med den skillnad likvisst att de sistnämnda, för hvilka det forna konungadömet med rätta klandrats, endast stodo högre uppsatta personer till förfogande, medan den förra kan utfärdas af en hel klass af medborgare, som på långt när ej kunna räknas till de mest upplyste och själfständige i samhället.

grund af en idiotisk flickas anklagelser för fosterfördrifning, ådömts straffarbete för lifstiden, om ej republikens öfverhufvud under trycket af allmänhetens lågande förbittring funnit godt benåda honom. Det stora anseende han åtnjöt och de sympatibevis, som från alla håll kommo honom till del, gjorde det juridiska misstaget så mycket påtagligare. Domarne erkände det själfva, men besjälade af kåranda, gjorde de allt för att hindra nådeansökningens undertecknande. I alla dylika fall, där jurymännen sakna insikt i de tekniska detaljerna, rätta de sig själffallet efter den allmänna åklagarmakten, anseende att målet tillbörligen behandlats af skickliga och erfarna domare. Hvilka ha då i själfva verket gjort sig skyldiga till de juridiska misstagen, jurymännen eller domarne?

Låt oss därför troget fasthålla vid juryinstitutionen. Den utgör måhända den enda masskategori, som ingen individualitet förmår ersätta. Endast den kan förmildra den stränga lagen, hvilken, lika för alla, måste vara blind i princip och ej får räkna med undantag. Otillgänglig för medlidande, endast stödande sig på lagens bokstaf, skulle domaren i sin yrkesmässiga hårdhet fälla samma dom öfver en apachemördare som öfver en stackars flicka, hvilken, öfvergifven af sin älskare, genom nöd och elände drifvits till barnamord; juryn däremot känner instinktlikt att den förförda flickan är mindre skyldig än förföraren, som undgår lagens straffande hand, och anser henne därför förtjäna allt öfverseende.

Med den kännedom jag har om de olika ståndens och andra masskategoriers psykologi finner jag intet fall hvarvid jag, orättvist beskylld för ett brott, hellre skulle dömas af domare än af jurymän. Inför de senare skulle jag ha många chancer att frikännas, inför de förra endast få.

Vi frukta med rätta massornas välde, men än större skäl há vi att frukta vissa mäktiga stånd och myndigheter. De förra kan man öfvertyga, de senare ge aldrig vika.

IV.

VÄLJARMASSORNA.

Väljarmassornas allmänna drag. — Huru man öfvertalar dem. — Egenskaper som en kandidat måste besitta. — Auktoriteters vikt och värde. — Hvarför arbetare och bönder sällan uppställa kandidater ur egna leder. — Ordens och formlernas stora makt. — Huru elektorernas åsikter bildas. — Kommittéernas makt. — De representera tyranniets farligaste form. — Revolutionskommittéerna. — Trots dess svaga psykologiska värde kan den allmänna rösträtten svårligen ersättas. — Hvarför röstresultaten blefve desamma, äfven om rösträtten begränsades till en enda medborgarklass. — Hvad den allmänna rösträtten i alla länder ger uttryck åt.

Väljarmassorna, d. v. s. de kollektiviteter, som äro kallade att välja vissa funktionärer, utgöra heterogena massor, men som de ha ett enda gifvet mål i sikte — valet mellan flera uppställda kandidater — ådagalägga de blott några af de tidigare anförda, för massorna karaktäristiska egenskaperna. Bland dessa äro klen logik, saknad af kritiskt sinne, irritabilitet, lätttrogenhet och elementärt åskådningssätt de mest framträdande. Bakom alla fattade beslut spårar man ledaren och de faktorer, som redan uppräknats, upprepningar, bestämda påståenden, prestige och suggestion. Låtom oss nu se till hur man lättast väcker dessa väljaremassors intresse, för att däraf sluta oss till deras psykologi.

Första villkoret för en kandidat är att äga prestige.

Den personliga prestigen kan blott i viss mån ersättas af förmögenhetens. Talang och till och med geni äro inga osvikliga medel för framgång, men att ha auktoritet, förmåga att imponera på sin omgifning och behärska densamma, det är, som sagdt, hufvudvillkoret för en kandidat. Främsta orsaken hvarför valmännen, som hufvudsakligast rekryteras bland arbetare och bönder, sällan välja representanter ur egna leder är, att deras egna män ej ha synnerligt anseende i deras ögon. Om de undantagsvis välja en af sina gelikar, så är det vanligen med någon biafsikt, t. ex. för att motarbeta någon inflytelserik person, någon stor industriidkare, som valmännen äro beroende af och gärna för en tid vilja öfverflygla.

Men prestige är ingalunda nog för att tillförsäkra kandidaten framgång. Valmannen är mycket känslig för smicker; man bör därför öfverösa honom därmed, oaflåtligt vädja till hans fåfänga och egenkärlek och utan betänkande i granna ordalag förespegla honom ära och vinst. Är han arbetare, kan man ej nog smäda och nedsvärta hans arbetsgifvare. Och hvad motpartiets kandidat beträffar, bör man försöka slå honom ur brädet genom att medelst upprepningar och suggestioner fastslå, att han är den uslaste af alla bedragare och att han begått brott, som hela världen vet. Det är förstås onödigt att söka leda något i bevis. Om motståndaren ej är bevandrad i massornas psykologi, söker han antagligen vederlägga påståendet i stället för

att ge honom svar på tal och förlorar därmed den sista möjligheten till framgång.

Kandidatens skriftliga program bör ej vara alltför kategoriskt, enär hans motståndare senare kunde betjäna sig däraf, men hans muntliga andragande kan i stället ej vara nog tvärhugget och öfverdrifvet. De mest vidtgående reformer kunna utlofvas. Granna löften äro af god verkan i det ögonblick de afgifvas, och i framtiden behöfva de ej infrias. Det är i själfva verket bevisadt, att valmännen mycket litet bekymra sig om, i hvilken grad den valde kandidaten följer eller icke följer det antagna programmet, på hvilket hans val anses stöda sig.

Vi återfinna här alla de öfvertalningsmedel, hvarom vi tidigare talat, och skola senare återkomma till dem, när fråga blir om ordens och formlernas stora makt. En talare, som vet att betjäna sig af dem, kan efter behag leda massorna hvart han vill. Uttryck sådana som »det infama kapitalet, nedriga blodsugare, beundransvärda arbetare, rikedomens socialisering» förfela aldrig sin verkan ehuru de numera ej ha fullt samma klang som förr. Men en kandidat, som finner på en ny formel, om möjligt inhöljd i ett visst dunkel, en formel, som följaktligen kan uttrycka de mest mångskiftande önskningsmål, han går en ofelbar framgång till mötes. Den blodiga spanska revolutionen af år 1873 utbröt tack vare ett af dessa magiska, dunkla ord,

som kunna tolkas efter behag. En samtidig författare berättar därom i följande ordalag.

»De radikale hade funderat ut, att en unitarisk republik var liktydig med en maskerad monarki. För att ställa dem tillfreds hade cortes enhälligt proklamerat en federativ republik, utan att en enda af de röstande kunnat säga hvad man egentligen menat därmed. Men benämningen federativ slog an på alla och hälsades med ett jubel, en hänryckning utan like. Dygden och lyckan skulle nu bli bofasta på jorden. En republikan, som af en motståndare ej tilltalades med ordet 'federal', ansåg sig dödligt förolämpad. På gatan hälsade man hvarandra med utropet: '*Salud y republica federal!*' hvarefter lofsånger uppstämdes till det fria, odisciplinerade soldatväldets ära. Hvad var då en 'federativ republik'? Några förstodo därmed de skilda provinsernas frigörelse, samhällsinstitutioner enligt Förenta staternas mönster eller en administrativ decentralisation; för andra innebar benämningen ett fullständigt upphäfvande af all myndighet, ett hopp om en ny tid, då den stora sociala uppgörelsens timme skulle slå. Socialisterna i Barcelona och Andalusien häfdade kommunernas absoluta självstyrelse, ville indela Spanien i tio tusen oberoende municipier, enbart lydande lagar dem de själfva stiftat, och förordade slopande af såväl armén som gendarmeriet. Från de sydliga provinserna utbredde sig rörelsen snart öfver hela landet, från stad till stad, från

by till by. Så snart en kommun gjort sitt *pronunciamento*, var dess första bragd att förstöra telegrafen och järnvägarna för att afskära förbindelsen med Madrid och alla grannar. Till och med den aflägsnaste lilla vrå tyckte sig kunna sköta sina angelägenheter på egen hand. Federalismen hade gett rum för en brutal kantonalism, som kännetecknades af idel våld, mord och brand, och öfverallt firades de blodigaste saturnalier.»

För att öfvertyga sig om hur föga en logisk bevisföring inverkar på valmännen behöfver man blott genomögna första bästa redogörelse för ett valsammanträde. Oftast är det ett utbyte af ord, af påståenden, af skymfliga tillmälen, sällan af skäl och grunder. Om tystnad inträder för ett ögonblick, så är det emedan en kitslig åhörare yttrar sin önskan att till kandidaten rikta en af dessa snärjande frågor, som alltid förnöja auditoriet. Men opponentens fröjd blir ej lång, ty snart drunknar den talandes röst i sorlet af motståndarnes tjut.

Typiska för offentliga sammankomster äro följande, ur dagspressen lånade skildringar.

»Då en af organisatörerna uppmanar de närvarande att välja ordförande, bryter oväder lös. Anarkisterna göra ett anlopp mot talarstolen, socialisterna försvara den energiskt, man armbågas, knuffas, öfveröser hvarandra med skymford af alla slag — — — en af de närvarande aflägsnar sig med ett blått öga. Ändtligen har tumultet lagt sig, och X. uppstiger på tribunen.

Han löper till storms mot socialisterna, som afbryta honom med vilda skrän: Asna! Bandit! Rackare! Talaren betalar med samma mynt och framlägger sin teori, enligt hvilken socialisterna äro idioter, skojare, fähundar m. m.»

»... Det tyskvänliga partiet hade i går kväll organiserat ett stort förberedande möte till den stora arbetarfesten, som infaller den 1 maj. Dagens lösen var: 'Lugn och ordning'. En viss herr G. kallar socialisterna skojare och bedragare. Knappt är det utsagdt, innan talare och åhörare täfla om att skymfa hvarandra, det urartar till slagsmål, stolar, bänkar och bord tjäna som projektiler, m. m. m. m.»

Vi böra emellertid icke inbilla oss, att ett dylikt sätt att diskutera endast hänför sig till en viss klass af valmän och betingas af deras sociala ställning. Snarlikuande former antaga diskussionerna vid alla sammankomster, vare sig de äro sammansatta af bildade personer eller icke. Jag har i det föregående framhållit, hurusom individerna i en massa tendera till en mental nivellering, och på hvarje steg finna vi stöd för detta påstående. Vi låna ur en tidning följande beskrifning på ett studentmöte.

»Tumultet växte, allt efter som aftonen framskred. Jag tror knappt en enda talare fick sluta sitt andragande utan att bli afbruten flerfaldiga gånger. Hvarje ögon-

blick ljöd skrik och oljud, än från det ena, än från det andra hållet, ofta från alla på en gång. Man applåderade, hvisslade; häftiga ord växlades mellan åhörarne, käppar lyftes, man stampade rytmiskt i golfven, och ropen: Ut! Ut! på dörren med honom!... ljödo esomoftast genom salen.

M. C. tilldelar församlingen epitet, sådana som: bofvar, fega uslingar, fala stackare, och lofvar göra sitt bästa för att i grund nedgöra dem...»

Under dylika förhållanden kan man med skäl fråga sig, hur en valman är i stånd att taga position i någon fråga. Men en dylik undran bevisar blott, att man gör sig en oriktig föreställning om den grad af frihet, som en kollektivitet förfogar öfver. En massa har påtvungna, aldrig öfverlagda åsikter. I föreliggande fall äro valmännens åsikter och röster helt och hållet beroende af valkommittéerna, hvilkas ledare oftast utgöras af vinhandlare, som ha stort inflytande på arbetarne, tack vare den kredit de skänka dem.

»Vet ni hvad en valkommitté är?» skrifver M. Scherer, en af den nuvarande demokratiens varmaste anhängare. »Helt enkelt nyckeln till alla våra institutioner, grundstenen för vår politik. Frankrike styres den dag som är af kommittéer.»[1] Det är i allmänhet

[1] Kommittéer — hvilka namn de än må bära, sällskap, klubbar, syndikat m. m. — innebära måhända den allvarsammaste fara, som massväldet medför. De representera i själfva verket den mest opersonliga och följaktligen äfven den mest tryckande af alla tyranniska

icke svårt att inverka på dem, förutsatt att kandidaten är antaglig och äger nödiga kvalifikationer. Enligt donatorernas egen utsago hade utgifterna för valagitationen till förmån för general Boulanger ej stigit till mer än 3 mill. frcs.

Sådan är väljarmassornas psykologi — identisk med alla andra massors, ej bättre, ej sämre. Af det sagda framgår emellertid ingalunda, att jag skulle draga i härnad mot den allmänna rösträtten. Hade jag dess öde i min hand, skulle jag bibehålla den i oförändradt skick, och det på grund af de praktiska skäl, som vår granskning af massornas psykologi redan gett vid handen och som jag här ytterligare vill betona.

Visserligen äro den allmänna rösträttens skuggsidor tillräckligt uppenbara för att ej kunna förbises. Ingen kan bestrida, att all civilisation uppstått tack vare en minoritet af öfverlägsna andar, hvilka utgöra så att säga spetsen af den pyramid, hvars skikt, utvidgande sig i förhållande till de själsliga värdenas aftagande, representera nationens breda lager. Det är klart, att icke en civilisation kan göras beroende af de flertalet represen-

välden. Såsom talande och handlande i en kollektivitets namn, äro ledarne fritagna från allt ansvar och kunna tillåta sig hvad som helst. Den grymmaste bland tyranner hade knappt vågat drömma om de proskriptioner, som utfärdades af revolutionskommittéerna. Robespierre var envåldshärskare, så länge han talade i kommittéernas namn. Den dag den fruktade diktatorn af sårad egenkärlek bröt med dem, var han förlorad. Massvälde är liktydigt med kommittévälde, d. v. s. ledarvälde. Någon värre form af despotism finnes icke.

terande breda lagrens vota, och massornas rösträtt innebär otvifvelaktigt stora vådor. Den har redan kostat vårt land mer än ett fientligt infall, och med socialisternas framgångar och folkets alltjämt växande makt skall den för visso i framtiden stå oss mycket dyrt.

Men dessa invändningar, hur teoretiskt befogade de än må vara, förlora all praktisk betydelse när man betänker, hvilken oemotståndlig makt en till dogm förvandlad idé besitter. Tron på folkets suveränitet är filosofiskt sedt lika ohållbar som allehanda religiösa dogmer under medeltiden, men den äger i våra dagar samma obestridliga makt och kan följaktligen lika litet angripas som den religiösa tron i forna dagar.

Om vi föreställa oss en modärn fritänkare plötsligt genom någon mystisk makt förflyttad till medeltiden, skulle han väl, sedan han insett de gängse religiösa föreställningarnas obetvingliga makt, försökt bestrida desamma? Anklagad för förbund med djäfvulen och för delaktighet i häxsabbaten, skulle han inför domaren, som dömt honom till bålet, ohöljdt förneka djäfvulen eller häxsabbaten? Mot massornas öfvertygelser strider man lika litet som mot härjande cykloner. Dogmen om den allmänna rösträtten äger i vår tid samma makt som fordomdags de kristna dogmerna. Talare och skriftställare orda om den med en vördnadsfull underdånighet, som knappt kommit Ludvig den XIV till del. Oss höfves därför att behandla den lika

hänsynsfullt som alla religiösa dogmer och låta tiden ha sin gång.

Otillbörligt vore ju för öfrigt att försöka undergräfva denna dogm, eftersom många skäl tyckas tala för den. »Under jämlikhetsperioder,» skrifver med rätta Tocqueville, »hysa människorna intet förtroende till hvarann, och det på grund af den likhet som råder emellan dem; men just på grund af denna likhet hysa de ett oinskränkt förtroende till den allmänna opinionen, emedan de ej kunna ifrågasätta, att det stora flertalets åsikt icke vore den rätta.»

Kan man nu antaga, att en rösträtt som vore begränsad — begränsad till kapaciteterna — skulle förbättra massornas votum? Jag kan ej tro det; den låga mentala ståndpunkt, som kännetecknar alla kollektiviteter, lägger hinder därför. I massa nivelleras alla människor, och ej ett enda af de röstresultat, som lagts den allmänna rösträtten till last — kejsardömets återställande t. ex. — skulle utfallit annorlunda, om de voterande rekryterats uteslutande ur de bildade klasserna. En person kan vara nog så hemmastadd i grekiska eller matematik, han kan vara arkitekt, läkare, advokat m. m. utan att därför äga djupare insikter i sociala frågor. Alla våra statsekonomer äro bildade personer, mestadels professorer och akademici. Uppnå de därför samstämmighet i en enda allmän fråga, vare sig protektionism, myntfotfråga eller annat dylikt? ... Och hvarför göra de det icke? Emedan deras vetande

blott är en lindrig form för den allmänna okunnigheten. Inför sociala problem, i hvilka så många obekanta storheter ingå, nivelleras all okunnighet.

Om således idel spränglärda personer bildade en väljarkår, skulle deras votum ändå icke utfalla ett grand bättre än hittills. Känslan och partiandan skulle leda äfven dem. Vi skulle ej undgå en enda af de nuvarande olägenheterna och därjämte ännu få känna trycket af det värsta ståndstyranni.

Begränsad eller allmän, tillämpad i Frankrike, Belgien, Grekland eller Spanien, är folkomröstningen öfverallt densamma, och hvad den oftast ger uttryck åt, det är rasens omedvetna längtan, böjelser och behof. De invaldes medeltal återger i medeltal rasens andliga valör i alla länder. Från en generation till en annan ter den sig ungefär lika.

Och så återkomma vi än en gång till den fundamentala rasfrågan, redan mångfaldigt dryftad, och till den därmed sammanhängande insikten om, att institutioner och regeringar blott spela en underordnad roll i folkens lif. Den bestämmande faktorn är rassjälen, d. v. s. svunna generationers psykiska aflagringar, hvaraf denna rassjäl är summan. Rasen och de dagliga behofvens invecklade kuggverk äro de hemlighetsfulla makter, som länka våra öden.

V.

REPRESENTANTMASSORNA.

Hos representantmassorna återfinnas de flesta egenskaper som kännetecknа heterogena, namngifna massor. — Elementär uppfattning. — Suggestibilitet. — Gränserna för densamma. — Fasta öfvertygelser, växlande åsikter. — Hvarför obeslutsamheten är förhärskande. — Ledarnes uppgift. — Grunden för deras auktoritet. — Ledarne äro representantmassornas rätta herrar. — Deras oinskränkta makt. — Hvari deras vältalighet består. — Ord och bilder. — Psykologisk nödvändighet för ledaren att vara inskränkt och äga en fast öfvertygelse. — En talare utan prestige vinner sällan gehör. — Öfverdrift i såväl goda som dåliga känslor. — I vissa ögonblick bli representantmassorna fullständiga automater. — Tillfällen då de förlora karaktären af massa. — Konventets sammanträden. — Specialistens inflytande i tekniska frågor. — Parlamentarismens faror och företräden. — Den motsvarar tidens kraf, men har till följd ett förslösande af finanserna och en progressiv inskränkning af friheten.

Representantmassorna utgöra heterogena, namngifna massor. Trots deras enligt tid och rum skiftande sammansättning förete de likartade egenskaper. Äfven här gör sig rasens inflytande gällande vare sig för att dämpa eller framhäfva, aldrig för att undertrycka särdragen. Representantmassorna i de mest olika länder, Grekland, Holland, Portugal, Spanien, Amerika, äro, hvad förhandlingar och omröstningar beträffar, påfallande likartade och vålla regeringarna ungefär samma svårigheter. Den parlamentariska regimen motsvarar för öfrigt bäst de modärna, civiliserade folkens

ideal. Den ger uttryck åt den psykologiskt falska, ehuru allmänt antagna föreställningen, att ett flertal individer, mer än ett fåtal, är skickadt till att i vissa gifna frågor fatta riktiga och självständiga beslut.

Vi återfinna hos representantmassorna alla öfriga massors hufvuddrag: inskränkt fattningsförmåga, retlighet, suggestibilitet, lidelsefulla känslor, villigt underordnande under ledare. På grund af deras speciella sammansättning, förete representantmassorna likväl vissa olikheter, som vi senare skola återkomma till.

En elementär uppfattning är dessa församlingars mest utmärkande drag. Inom alla partier, hos de latinska folken isynnerhet, framträder en ständig böjelse att lösa de mest sammansatta sociala problem genom enkla, abstrakta formler och tillämpa allmänna lagar i alla enskilda fall. Principerna växla självfallet med partierna, men blott och bart genom det faktum, att individerna uppträda i massa, äro de böjda för att öfverdrifva värdet af dessa principer och ur dem draga de yttersta konsekvenserna. Hvad parlamenten framför allt representera är ytterlighetsåsikter.

Det mest påtagliga bevis för dylika församlingars inskränkta uppfattningssätt gaf jakobinerpartiet under franska revolutionen. Logiskt tänkande, dogmatiska voro dessa män, fullspäckade med allsköns dunkla allmänna teorier, och hela deras sträfvan gick ut på att tillämpa vissa bestämda principer utan att bekymra sig om de

lefvande realiteterna omkring dem; med rätta har det sagts om dem, att de upplefvat revolutionen utan att ha sett den. Alla de medel, de använde för förverkligandet af sina drömmar, buro likaledes prägel af absolut enfald. De nöjde sig helt enkelt med ett våldsamt nedbrytande af alla hinder, som reste sig i deras väg. För öfrigt voro alla, bergpartiet såväl som girondisterna och thermidormännen, lifvade af samma anda.

Representantmassorna äro mycket mottagliga för suggestion, och hos dem, såsom hos alla andra massor, utgår suggestionen från ledare, som äga auktoritet, men suggestibiliteten har här skarpt utstakade gränser, som förtjäna framhållas.

I alla lokala frågor har hvarje parlamentsledamot sina bestämda, orubbliga åsikter. En Demostenes' vältalighet skulle ej lyckas förändra en deputerads votum, när det gäller protektionism, brännvinsbränneri o. a. d. frågor, som direkt beröra inflytelserika valmäns intressen. En tidigare af dessa valmän ingifven suggestion verkar fortfarande och det så starkt, att alla de därpå följande återstudsa och utesluta all möjlighet till vankelmod.[1]

I allmänna frågor däremot, vare sig det gäller störtande af ministärer, påläggande af nya skatter

[1] Det är sannolikt till dessa på förhand fastslagna åsikter, som följande anmärkning af en gammal engelsk parlamentariker hänför sig: »Under de femtio år jag haft säte i Westminster har jag hört tusen olika tal; få af dem ha förändrat min ståndpunkt, icke ett enda har inverkat på mitt votum.»

eller annat dylikt, finnas inga fasta åsikter, och ledarnes suggestioner kunna inverka på auditoriet, om än icke på samma sätt som på en vanlig folkmassa. Hvarje parti har sina ledare, och då hvar och en af dessa stundom äger lika stort inflytande, befinner sig den deputerade mellan olika, ofta stridiga påverkningar, hvaraf osäkerhet och tvekan naturligtvis blir följden. På mindre än en kvart kan man sålunda höra honom rösta på två olika och ofta motsägande sätt, först votera för en lag och strax därpå bifoga en paragraf, som upphäfver densamma, t. ex. beröfva industriidkarne rättigheten att välja och afskeda sina arbetare och strax därpå så godt som upphäfva förordnandet genom ett amendement.

En representationsförsamling kan följaktligen under en och samma parlamentsperiod lägga mycket bestämda och mycket vacklande åsikter i dagen. Då emellertid allmänna frågor äro de oftast förekommande, är det tveksamheten som tar öfverhand, en tveksamhet, som ytterligare ökas genom en ständig rädsla för valmännen, hvars latenta suggestion alltid går ut på att motarbeta ledarnes inflytande.

Under de mångfaldiga debatterna afgå dock ledarne sist och slutligen med seger, förutsatt likväl att församlingens medlemmar icke kommit tillstädes med bestämda, på förhand utstakade åsikter.

Att ledarne äro oumbärliga bevisas bäst af det faktum, att de under namn af partichefer förekomma

vid representantförsamlingar i alla länder. De äro församlingens självskrifna styresmän; en massa kan icke undvara dem. Alltså beteckna *en representationsförsamlings* vota egentligen blott en liten minoritets åsikter.

Ledarne påverka sitt parti i ringa grad genom resonemanger, men desto mer genom sin personlighet. Erfarenheten bevisar, att om ledaren af en eller annan orsak förlorar sin auktoritet, förlorar han i och med detsamma all makt och myndighet. Denna ledarens prestige är oberoende af alla personliga kvalifikationer. Jules Simon, själf medlem af 1848 års parlamentsförsamling, yttrar sig på följande sätt om några berömda män, som då hade säte där.

»Två månader innan Louis-Napoléon blef allsmäktig som kejsare betydde han ingenting.

Då Victor Hugo uppsteg på talarstolen, hade han alls ingen framgång. Man lyssnade knappt till hvad han sade.

Edgar Quinet, denna mäktiga ande, förbisågs fullständigt.

Politiska församlingar äro säkert det ställe på jorden, där geniet minst kommer till sin rätt. Det enda man där tillmäter något värde är vältalighet, lämpad efter tid och rum, och arbete, som tillgodoser partiintressen, icke fosterlandet. Endast egen fördel och oafvislig nödvändighet framkallade den hyllning, som ägnades Lamartine år 1848 och Thiers 1871. Då faran väl

var öfverståndеn, var man befriad från såväl rädsla som tacksamhet.»

Säkert är att en massa alldeles skulle förlora sin karaktär af massa, om den kunde uppskatta de tjänster ledarne göra sitt parti och sitt fosterland. Den följer sin ledare, påverkad af hans anseende och utan att låta känslor af tacksamhet eller tanke på egen fördel spela in.

Ledaren kan stundom vara både intelligent och bildad, men dessa egenskaper äro honom vanligen mer till skada än till gagn. Genom att dryfta frågan ur olika synpunkter, genom att söka förstå och förklara blir man vidsynt och öfverseende; intelligensen aftrubbar intensiteten i den fasta tro på sin saks rättmätighet, som hvarje ledare bör besjälas af. Alla tiders stora ledare, framför allt franska revolutionens, ha gifvit prof på uppenbar inskränkthet; icke förty har deras inflytande varit utomordentligt stort. Robespierre, den berömdaste af dem alla, slår en bokstafligen med häpnad genom det sammanhangslösa i sina tal. När man nu genomläser dem, söker man förgäfves en giltig grund för den fruktade diktatorns oerhörda makt.

Man erfar nästan en känsla af förskräckelse vid tanken på den oerhörda makt, som en stark öfvertygelse i förening med inskränkt förstånd kan förläna en med prestige begåfvad ledare. Och likväl äro dessa egenskaper

oundgängliga villkor för den starka viljans genombrott och seger öfver alla hinder. Instinktmässigt se massorna i energiska, af lifiig tro besjälade män sina rätta herrar.

I en representantförsamling beror framgången af en talares andragande helt och hållet på dennes personliga prestige, icke alls på de bevis och motbevis han framlägger. Om han af en eller annan anledning beröfvas sin auktoritet, är förtrollningen bruten, och sambandet mellan honom och de röstande sprängdt. En talare, som är okänd, kan vara säker på att tala för döfva öron, äfven om han anför de bästa grunder för sina påståenden. Mr Descubes, f. d. deputerad, återger i följande ord bilden af en deputerad, som saknar prestige.

»Då han tagit plats på talartribunen, framtager han ur sin portfölj samtliga handlingar, utbreder dem metodiskt framför sig och begynner sitt andragande med tvärsäkerhet. Han smickrar sig med att kunna delgifva sina åhörare den tro, som lifvar honom själf. Han har vägt för och emot, han är fullspäckad med siffror och bevis. Allt motstånd måste vika inför de klara bevis han kommer att framlägga. Så börjar han, viss om sin goda rätt liksom om sina kollegers uppmärksamhet, ty de begära ju icke bättre än att bli öfvertygade, äfven de. Han talar, men förvånar sig öfver rörelsen i salen, känner sig nervös vid det larm, som uppstår omkring honom. Hvarför upphör det icke? Hvadan

denna allmänna ouppmärksamhet? Hvad tänka de på, dessa herrar, som prata så högljudt därborta? Och den där sedan, hvad har han för skäl att så skyndsamt lämna sin plats? Ett drag af otålighet öfverfar hans ansikte. Han rynkar ögonbrynen, gör ett uppehåll ... På presidentens uppmaning tar han åter vid där han slutat, höjer rösten. Det hjälper icke, man lyssnar ännu mindre till hans ord. Han skriker allt högre och högre, blir orolig, larmet tilltager. Snart hör han knappt sin egen röst, stannar ånyo, men af rädsla för att höra klubban falla i otid fortsätter han på nytt. Larmet blir olidligt...»

Då representantförsamlingar råka i ett tillstånd af upphetsning, bli de identiska med vanliga heterogena massor, d. v. s. deras känslor tendera till starka ytterligheter. Stora hjältebragder kunna då utföras lika väl som de värsta excesser. Individen är icke mera sig själf eller är det så litet, att han röstar på åtgärder, som bjärt strida mot hans egna intressen. Revolutionshistorien visar, till hvilken grad dylika församlingar kunna vara otillräkneliga och huru de lyda suggestioner, som gå stick i stäf mot deras egna intressen. Det var en oerhörd uppoffring för adeln att afsäga sig sina rättigheter, men den gjorde det likväl utan att tveka. Det innebar dödsfara för Konventets medlemmar att afsäga sig sin oantastlighet, men de gjorde det och fruktade icke att decimera egna leder, fastän

de visste, att den schavott, till hvilken de i dag sände sina kolleger, i morgon kunde stå redo för dem. De hade nått den grad af automatism, som vi tidigare berört, och inga konsiderationer i världen kunde förhindra dem att följa de gifna impulserna. Följande utdrag ur konventsledamoten Billaud Varennes' memoarer kan förtjäna anföras: »Ett par dagar tidigare, ja, ännu kvällen förut skulle ingen af oss velat fälla de domar, som afkunnades följande dag, — domar, för hvilka en eftervärld så skarpt klandrat oss. Ögonblickets tryck framkallade dem.» Och samma otillräknelighet kännetecknade hvarje af Konventets stormiga sammanträden.

»De gillade och utfärdade order och åtgärder, som väckte deras afsky,» säger Taine, »icke allenast dumheter, galenskaper, utan sannskyldiga brott, mord på oskyldiga, mord på egna vänner. Enhälligt och under stormande bifall sänder vänstern i förening med högern Danton till schavotten, Danton, deras naturliga öfverhufvud, revolutionens ledare, själen i det hela. Enhälligt och under liflig anslutning voterar högern i förening med vänstern den revolutionära regeringens grymmaste lagförslag. Enhälligt, under utbrott af beundran och entusiasm, med varmaste sympatiyttringar för Collot, Couthon och Robespierre, bibehåller Konventet i oförändradt skick den mordiska regeringen, för hvilken Slätten fasar, emedan den besudlas af mord, och som Berget afskyr, emedan den

går härjande fram öfver dess leder. Slätten och Berget, majoriteten och minoriteten, sluta med att räcka hvarandra handen till eget självmord. Den 22 prairial sväfvar hela Konventet i lifsfara, den 8 thermidor under den första fjärdedelstimmen efter Robespierres tal, hänger damoklessvärdet ännu öfver deras hufvuden.»

Bilden kan förefalla väl mörk. Den är likväl sann. Representantförsamlingar, tillbörligen hypnotiserade och upphetsade, förete samma bild. De likna en lättskrämd hjord, lydande minsta impuls.

Lyckligtvis ådagalägga representantförsamlingar visst icke alltid de egenskaper vi här påpekat. Massor i egentlig mening blifva de blott under vissa ögonblick. De individer, som utgöra massan, förmå i många fall värna sin individualitet och bibehålla sitt omdöme orubbadt; följaktligen kunna representantförsamlingar äfven utarbeta de förträffligaste tekniska lagar. Dessa lagar ha visserligen tillkommit tack vare en enskild person, hvilken utarbetat dem i allsköns ro på sitt arbetsrum, och den genom omröstning voterade lagen är i själfva verket resultat af en individs insikt och erfarenhet, icke en församlings. Dylika lagar äro naturligtvis de bästa. De bli fördärtbringande, först då mindre välfunna amendement göra dem kollektiva. En massas arbete är alltid och öfverallt sämre än den enskilde individens. Det är specialisterna förbehållet att hindra församlingarnas antagande af

omogna, opröfvade förslag. Specialisten blir ledare för tillfället. Församlingen påverkar icke honom, utan han påverkar församlingen.

Trots alla funktionella brister, som ännu vidlåda parlamentsmaskineriet, förbli representantförsamlingarna tills vidare det bästa, som står folket till buds, när det gäller att styra sig själf och, så vidt möjligt är, undgå personligt tyranni. Den bästa tänkbara regeringsform är den otvifvelaktigt för alla filosofer, tänkare, författare och konstnärer, för alla dem med ett ord, som beteckna kulturens höjdpunkt.

För öfrigt innebära de faktiskt endast tvenne allvarsamma faror: ett nödtvunget slöseri med landets finanser och en progressiv inskränkning af den individuella friheten.

Den förstnämnda faran är en naturlig följd af väljarmassornas kraf och deras bristande förutseende. Om en af församlingens ledamöter föreslår en åtgärd, som särskildt tillgodoser de demokratiska idéerna, arbetarförsäkring, förhöjning af folkskollärares aflöning m. m. d., skola öfriga deputerade af fruktan för sina valmän ej våga förkasta den föreslagna åtgärden, för att icke beskyllas för åsidosättande af deras intressen, och detta oaktadt de veta, att ifrågavarande åtgärd i hög grad betungar budgeten och gifvetvis kommer att föranleda nya skattebördor. All tvekan vid voteringen är således utesluten. Följderna af de ökade utgifterna visa sig först i en aflägsen framtid och

drabba dem icke personligen, då däremot följderna af ett negativt votum kunde vara allvarsamma nog, den dag det gäller att ånyo framträda inför sina valmän.

Vid sidan af denna första orsak till slöseri med landets finanser förefinnes en annan icke mindre viktig: tvånget att samtycka till alla utgifter, hvilka tillgodose lokala intressen. En deputerad kan helt enkelt icke vägra sitt samtycke till dessa utgifter, emedan de representera valmännens fordringar och han själf ej kan erhålla det han begär för sin egen valkrets, med mindre han understöder sina kollegers likartade fordringar.

Den andra ofvan antydda faran, representantförsamlingarnas ovillkorliga intrång på den individuella friheten, är mindre uppenbar, men därför icke mindre verklig. Den är en följd af de oräkneliga, alltid restriktiva lagar, hvilka parlamenten i sin trångsynthet ständigt tro sig tvungna att votera. En fara, som tyvärr tyckes oundviklig, eftersom till och med England, den bästa representanten för den parlamentariska regimen, och det land, där en deputerad är mest oafhängig af sina valmän, icke lyckats undgå densamma. I ett af sina tidigare arbeten hade Spencer visat, att frihetens skenbara tillväxt i själfva verket innebär en inskränkning af den verkliga friheten. Upptagande samma ämne i ett senare arbete, *Individen contra Staten*, uttalar han sig om det engelska parlamentet på följande sätt:

»Lagstiftningen har gått sin gilla gång. Diktatoriska åtgärder ha mångfaldigats och ständigt gått ut på att kringskära den individuella friheten, och detta på tvåfaldigt sätt: hvarje år har någon ny reglementering utfärdats i syfte att ålägga medborgarne ett visst tvång, och det i fall, där förr full handlingsfrihet rådde. Därjämte ha ständigt tyngre, hufvudsakligen lokala utskylder minskat den lilla del af medborgarens inkomster, hvilken han tidigare fritt förfogade öfver, och ökat den utgiftspost, som tillfaller de offentliga myndigheternas godtyckliga förvaltning.» —

Denna frihetens progressiva inskränkning uppträder i alla länder under en särskild form, som Herbert Spencer icke påpekat, men som är af stor betydelse. Genom utfärdandet af en mängd lagåtgärder, mest af restriktiv natur, ökas självfallet de ämbetsmäns antal, makt och myndighet, som äga att tillämpa desamma. Dessa bli då småningom kulturländernas egentliga styresmän, och deras makt är så mycket större som ämbetsmannaståndet är det enda, som undgår de ständiga växlingar regeringarna äro utsatta för, det enda stånd, som är oansvarigt, opersonligt, orubbligt. Emellertid är ett despotiskt välde i denna trefaldiga form det tyngsta af alla tänkbara.

Det jämna utfärdandet af restriktiva lagar, det medborgerliga lifvets kringgärdande med byzantinska formaliteter vållar självfallet en ödesdiger och beklaglig förkrympning af den lifssfär, i hvilken medborgarne förr

åtnjöto full rörelsefrihet. Vilseledda af den oriktiga uppfattningen, att frihet och jämlikhet bäst skyddas genom ett mångfaldigande af lagar, böja sig folken numera frivilligt under allt tyngre bördor. Genom att icke mer reagera mot tvånget utan bära det med vanans jämnmod, slappas efter hand all energi, all spänstighet, all spontaneitet, och samhällsmedlemmarne förvandlas till flyktiga skuggbilder, stela automater, blottade på viljekraft, uthållighet och styrka.

Men de drifkrafter människan ej längre finner inom sig själf, är hon tvungen att söka utom sig, i det yttre lifvet. Ju mer likgiltiga, slappa och oförmögna medborgarne visa sig, desto större bli de kraf, som ställas på regeringarna, och desto större mått af kraft, energi och klok företagsamhet måste dessa lägga i dagen. Dem åligger att leda allt, styra allt, beskydda allt. Och staten blir allhärskaren. Men erfarenheten visar, att en dylik allhärskarmakt aldrig varit synnerligen stark eller länge haft bestånd.

Rättigheternas progressiva inskränkande, trots en illusorisk yttre frihet, tyckes hos vissa folkslag vara en följd af deras egen höga ålder lika mycket som af den rådande regimen. Och ålderdomen är i själfva verket en förelöpare till det förfall, som ännu ingen civilisation kunnat undgå.

Att döma af det förflutnas lärdomar och de symptom vi öfverallt bevittna, ha redan nu flera af de modärna civilisationerna nått den framskridna ålder, som

föregår förfallet. Det vill synas som om dylika perioder för alla folk vore oundvikliga som ödet, eftersom vi i historien ständigt bevittna samma kretslopp.

Dessa civilisationens allmänna evolutionsskeden äro lätt öfverskådliga, och med ett kortfattadt sammandrag vilja vi nu afsluta vårt arbete.

Om vi i stora drag följa utvecklingens gång inom de civilisationer, som föregått vår egen, hvad se vi då?

I kulturens morgonväkt en liten handfull människor sammanförda genom tillfälliga flyttningståg, infall och eröfringar. Af olika härstamning, språk och öfvertygelser ha dessa individer icke något annat föreningsband än en gemensam anförare. I dessa obestämbara sammangyttringar återfinna vi alla massornas psykologiska egenskaper och det i högsta möjliga grad. Vi påträffa där en momentan kohesion, hjältemod, tveksamhet, häftiga impulser, våldsamma instinkter. Allt hos dem saknar ännu trygghet, stadga och varaktigt bestånd. De äro barbarer.

Men tiden arbetar rastlöst på sitt verk. Miljöernas likformighet, upprepade korsningar, det samfällda lifvets kraf utöfva sin långsamma, men säkra inverkan. Olikartade enheter närma sig, sammansmälta, bilda ras, d. v. s. ett aggregat med gemensamma karaktärsdrag och känslor, dem ärftligheten yttermera befäster. Massan har blifvit ett folk, ett folk på väg att afskudda sig barbariet. Men frigöra sig fullständigt, det kan det först när det efter långvariga mödor och strider lyckats skapa sig

ett ideal. Och hvad än detta ideal innebär — Roms öfvervälde, Atens makt eller Allahs seger —, uppställdt som mål, skall det städse och ovillkorligen hos alla individer af en ras, stadd i utveckling, alstra enhetlighet i tankar och känslor.

Då är äfven tiden inne för en ny civilisation med egna institutioner, egen tro, egenartad konst. Och med det drömda idealet ständigt för ögonen skall rasen efter hand förvärfva allt det, som skänker glans, flykt, storhet och ära. Visserligen skall den ännu stundtals sjunka ned till massans nivå, men bakom massans skiftande, ombytliga egenskaper skall då skymta en klippfast grund, rassjälen, och den skall begränsa och reglera förekommande växlingar och tillfälligheter.

Men då tidens skapande krafter slutfört sitt värf, vidtager det förstörelseverk, som hvarken gudar eller människor kunna hejda. När en civilisation nått höjdpunkten af makt och mångsidig blomstring, upphör den att tillväxa och är i och med detsamma dömd till ett sakta nedåtgående. Alderdomens timme har slagit.

Denna oundvikliga tidpunkt kännetecknas af ett försvagande af de ideal, som vidmakthållit rasens själslighet, och med idealens förbleknande börja äfven de sociala, religiösa och politiska samhällsbyggnaderna, som inspirerats af desamma, att vackla i sina grundvalar, och rasen förlorar mer och mer det som i sig innebär sammanhållning, enhet och styrka.

Individerna kunna ännu personligen och intellek-

tuellt utvecklas, men i den mån rasens kollektiva egoism ersättes af en tillspetsad personlig egoism, aftaga karaktärsstyrkan och handlingskraften. Det, som utgjorde ett folk, en enhet, ett helt, blir slutligen blott ett agglomerat af individer utan samhörighetskänsla, som möjligen ännu en tid framåt på konstladt sätt kan upprätthållas, men detta endast tack vare häfd och institutioner. Intressen och sträfvanden gå vidt åtskils, och då de enskilda individerna ej längre förmå styra sig själfva, vädja de till staten och fordra af den en öfverallt ingripande verksamhet.

Med förlusten af de forna idealen förlorar rasen slutligen äfven sin själslighet, och det som återstår är blott en hop isolerade individer, som återgå till sitt ursprung — till massan. Den besitter alla massans skiftande egenskaper, är utan fäste, utan framtid. Kulturen har förlorat all stadga och är endast en lekboll för slumpens nycker. Pöbeln är konung, och barbarerna rycka fram. Civilisationen kan ännu någon tid förefalla lysande, tack vare en viss yttre glans, sekelgammalt arf, som ännu fortbestår, men i grunden är byggnaden murken och fallfärdig, och beröfvad sina forna stödjepelare, kullvräkes den af första storm.

Att från barbariets mörker sträfva uppåt till civilisationens höjder, med blicken fäst på en i fjärran hägrande drömbild, därefter aftyna och dö, när drömmen förbleknat, detta är den lefnadsbana folken genomlöpa.

———*———